

Fredagen den 14 april

Fredagen den
14 april 1978

Kl. 09.00

Anslag till gymnasiala skolor m. m.

§ 1 Justerades protokollen för den 6 innevarande månad.

§ 2 Föredrogs och hänvisades

Proposition

1977/78:155 till näringsutskottet

§ 3 Föredrogs och hänvisades

Motioner

1977/78:1879 och 1880 till socialförsäkringsutskottet

1977/78:1881 till försvarsutskottet

1977/78:1882 till näringsutskottet

1977/78:1883 till försvarsutskottet

1977/78:1884 och 1885 till jordbruksutskottet

1977/78:1886 till försvarsutskottet

1977/78:1887 till konstitutionsutskottet

§ 4 Föredrogs och bifölls

Interpellationsframställningar 1977/78:159–161

§ 5 Anslag till gymnasiala skolor m. m. (forts.)

Fortsattes överläggningen om utbildningsutskottets betänkande 1977/78:20.

OVE NORDSTRANDH (m):

Herr talman! När vi nu i morgonstunden fortsätter våra meningsutbyten om utbildningsutskottets betänkande nr 20 rörande anslagen till gymnasiala skolor må det tillåtas mig att tycka att man kan fråga sig, om inte ett par av de socialdemokratiska reservationerna till betänkandet tillkommit mindre på sakliga grunder och mera på önskan att prestera en från utskottsmajoritetens mening skiljaktig uppfattning. Om man undantar den gamla välkända negativa inställningen till lärlingsutbildningen hos hantverksmästare och kanske också kravet på en snar översyn av den naturvetenskapliga linjen på gymnasieskolan, är det faktiskt, som jag ser det, inga större avgörande skiljaktigheter mellan majoritets- och minoritetsuppfattningarna.

Det här gäller bl. a. frågan om den modifierade intagningen till gymnasieskolan, där man vill att detta intågningssystem skall införas i hela landet inför intagningen 1979/80. Några nya aspekter på utformningen av systemet,

Fredagen den
14 april 1978

Anslag till gymnasiala skolor m. m.

som redan allmänt är i gång, anläggs knappast. Sakförhållandet, som beskrivs i utskottsmajoritetens yttrande, är ju det att flertalet kommuner redan i dag helt eller delvis tillämpar systemet med modifierad intagning. Täckningen av landet är redan betydande. Därtill kommer att regeringen nyligen fattat beslut om att en mera generell försöksverksamhet med slutlig intagning till gymnasieskolan skall komma till stånd fr. o. m. i höst, öppen för alla kommuner som vill delta i den.

Därmed kan de effekter som den socialdemokratiska reservationen eftersträvar vinnas t. o. m. ett år tidigare. Skillnaden skulle då vara den att Lena Hjelm-Wallén och hennes medreservanter omedelbart vill klämma till med ett slags obligatorium, medan regeringen och utskottsmajoriteten menar att behov och önskan hos berörda parter skall styra framväxten och tillväxten av nya arrangemang också på undervisningsområdet.

Slutligen anser utskottsmajoriteten att ett slutligt ställningstagande till systemet för intagning till gymnasieskolan bör anstå tills remissbehandlingen av bl. a. 1973 års betygsutrednings förslag avslutats och en samlad lösning på intagningsfrågorna kan läggas fram. Vi har också – låt mig erinra om det – en gymnasieutredning som kan förmodas vara i arbete. Det som i dag kan och bör göras är allaredan gjort. Ta det litet lugnare!

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i alla delar.

LENA HJELM-WALLÉN (s) kort genmäle:

Herr talman! Ove Nordstrandh försöker framställa våra reservationer som något slags okynnesreservationer. Så är det nu inte alls. Hade utskottsmajoriteten tillgodosett yrkandena i våra skrivningar, skulle vi självfallet inte ha reserverat oss.

I går kväll sade Gösta Karlsson att vårt yrkande om ökat regionalt ansvar inom gymnasieskoleorganisationen kommer att höras av regeringen inom kort, i enlighet med vad som framhålls i en proposition som avlämnades för någon vecka sedan. Det är vi naturligtvis glada för, men vår reservation och vårt reservationsyrkande måste tydligen till för att åstadkomma detta.

Angående vår reservation om de 2 000 årselevplatserna i kortkursverksamheten som en permanent del av utbildningsutbudet för att möjliggöra en bättre planering vill jag peka på att utskottsmajoriteten visserligen gick emot detta krav men att föredraganden i den nämnda propositionen, nr 164, visar större förståelse för det och menar att i alla fall de centrala myndigheterna behöver denna planeringstid och därför ger SÖ i uppdrag att verka i enlighet med i alla fall en del av vad vi yrkat i vår motion och även i reservationen.

Nu säger herr Nordstrandh beträffande våra yrkanden om ett förändrat intagningssystem att regeringen också i det avseendet kommer att följa det socialdemokratiska yrkandet. Ja, också i den frågan har skolministern nyligen – jag tror det var i förra veckan – i ett pressmeddelande framhållit att hon var beredd att följa vårt reservationsyrkande. Vi är naturligtvis glada för att regeringen tar intryck av våra yrkanden, men det underliga är att de borgerliga företrädarna i utskottet inte gör det.

I den fråga som herr Nordstrandh särskilt tog upp, dvs. det förändrade intagningsystemet i gymnasieskolan, är motiveringarna för avslag på vårt yrkande långtifrån positiva. Utskottet anför bl. a.: "Enligt vad utskottet erfarit har det inte bedömts lämpligt att generellt föreskriva att skolans huvudmän skall använda detta intagningsystem, bl. a. därför att det för att fungera väl förutsätter särskilda personalresurser och därmed blir kostnadskrävande för huvudmännen."

Jag undrar från vilket håll utskottsmajoriteten har fått den här uppgiften.

Man har ingen brådska utan säger att regeringens behandling av betygsutredningen gott kan avvaktas. Då får vi ju i alla fall innan det kommer fram något resultat ute i skolorna vänta bra många år. Jag menar att den goda vilja som skolministern visat att följa vårt motionsyrkande kommer att få ganska svårt att slå igenom, om utskottets negativa inställning biträds. Att utan närmare eftertanke handla så som jag antar att ordern är från partikanslierna, nämligen att socialdemokratiska motioner är till för att avslås, är inte i alla sammanhang särskilt klokt, herr Nordstrandh.

OVE NORDSTRANDH (m) kort genmäle:

Herr talman! Det är en litet väl hårdragen tolkning av mitt påpekande att jag skulle ha sagt, att det var fråga om okynnesreservationer. Det har jag verkligen inte vare sig sagt eller menat. Men jag menar att skillnaden i uppfattning är så obetydlig att det faktiskt inte var befogat med någon reservation, åtminstone inte i det fall som vi nu diskuterar.

Skiljepunkten är helt enkelt den att ni socialdemokrater vill klippa till omedelbart med ett slags obligatorium – för det är det fråga om – medan regeringen vill ha en försöksverksamhet, och en mycket omfattande sådan, något som faktiskt också på ett sätt redan pågår. Jag tycker det är kloka åtgärder. Man vinner, hoppas jag, detsamma på att gå den vägen.

När Lena Hjelm-Wallén klandrar regeringen och dömer utskottet, som står på regeringens sida, för att det inte har gjorts någonting, vill jag påpeka att Lena Hjelm-Wallén tidigare varit i en annan position och att man, om bara viljan hade funnits, kanske hade kunnat börja litet tidigare och göra litet mer. Därför kan nog skulden fördelas även bakåt för att vi inte kommit så långt som önskvärt vore.

LENA HJELM-WALLÉN (s) kort genmäle:

Herr talman! Intagning på grundval av höstterminsbetygen föreslog betygsutredningen för några år sedan. Vi har sedan från socialdemokratiskt håll tagit upp frågan så snart vi kunnat göra det. Vi gjorde det till förra årets riksmöte och vi har gjort det i år.

Nu skall det ändå vara försöksverksamhet över hela landet. Jag tycker det är en mycket underlig situation med total försöksverksamhet. Det normala skulle vara att kalla det för reguljär verksamhet.

Jag klandrar inte regeringen i detta fall. Jag tycker att skolministerns initiativ är alldeles utmärkt. Men det är ovisst om hon kan få genomföra sitt

initiativ nu när utskottsmajoriteten intar en så negativ hållning till modifierad intagning.

OVE NORDSTRÄNDII (m) kort genmäle:

Herr talman! Nej, Lena Hjelm-Wallén, vi visar inte någon negativ hållning till skolministerns prisvärda insats. Jag tycker inte att vårt uttalande i betänkandet kan tolkas på det sättet. Utskottsmajoriteten stöder regeringen helt. Och eftersom vi gör det och eftersom Lena Hjelm-Wallén nu har sagt att det är ett bra initiativ som skolministern har tagit, finner jag att jag har ytterligare fog för det uttalande som jag gjorde inledningsvis, nämligen att åtminstone denna reservation var – jag skall uttrycka mig milt – litet onödig.

JÖRGEN ULLENHAG (fp):

Herr talman! Utbildningsutskottet har i enighet ägnat problemen kring den naturvetenskapliga utbildningen i gymnasieskolan stort intresse och starkt engagemang, både i tidigare betänkanden och i det betänkande som nu behandlas av kammaren.

Det är ganska lätt att förstå utskottets uppmärksamhet. Antalet intagna på gymnasieskolans naturvetenskapliga linje har stagnerat på en låg nivå, 7 000–8 000 intagna mot 11 000–12 000 vid 1960-talets slut. Elevantalet på den naturvetenskapliga linjen har minskat med ca 30 % under den senaste femårsperioden. Detta har också fått negativa följder för tillströmningen till naturvetenskapliga och tekniska utbildningar vid universitet och högskolor. Det finns bedömare som menar att vi står inför en omfattande brist på tekniska och naturvetenskapliga specialister. Andra menar att bristen framför allt kommer att gälla personer med bred kompetens med inslag av både naturvetenskap och teknik. Situationen är alltså mycket bekymmersam. Vad har då utskottet sagt?

Redan i sitt betänkande 1975/76:21 anförde utskottet bl. a. följande: "Det är enligt utskottets mening mycket angeläget att berörda myndigheter vidtar åtgärder för att i grundskolan, gymnasieskolan och högskolan genom information, studievägledning, översyn av arbetsformer och läroplaner m. m. stimulera intresset för naturvetenskapliga och tekniska studier." Utskottets uppfattning gav riksdagen som sin mening regeringen till känna.

Tidigare under innevarande riksmöte framhöll utbildningsutskottet att det är "av största vikt" att utbildningsdepartementets arbetsgrupp för naturvetenskaplig och teknisk utbildning med "största möjliga skyndsamtet lägger fram förslag till förbättring av möjligheterna till naturvetenskapliga och tekniska studier på olika utbildningsnivåer".

I det betänkande som vi nu behandlar slås fast att det är ett allvarligt problem att intresset för studier på gymnasieskolans naturvetenskapliga linje under en följd av år har minskat.

Men det är inte bara uttalanden som har gjorts. Nu pågår också, just för att öka tillströmningen till naturvetenskaplig och teknisk utbildning, ett omfattande arbete inom skolöverstyrelsen, universitets- och högskoleämberget

samt på fältet inom högskolor och skolor. Några exempel bara:

I Stockholm och Västerås driver man försöksverksamhet med samordning av de naturvetenskapliga och tekniska linjerna i årskurserna 1 och 2. Vid den samordningen är teknologi och skolpraktik obligatoriska ämnen även på den naturvetenskapliga linjen. Fr. o. m. läsåret 1977/78 har försöksverksamhet påbörjats med miljöteknisk variant, datateknisk variant och kommunikationsvariant av den naturvetenskapliga linjen i tre kommuner. Av särskilt intresse är den strävan efter att knyta utbildningen närmare till arbetslivet som finns med i försöksverksamheten.

Till detta kommer den arbetsgrupp inom utbildningsdepartementet som jag nyss nämnde. Den gruppen består bl. a. av företrädare för skolöverstyrelsen, UHÄ, AMS, gymnasieutredningen och lärarutbildningsutredningen. Gruppen skall samordna det långsiktiga arbetet och ta initiativ till kortsiktiga åtgärder för att förbättra situationen för naturvetenskaplig och teknisk utbildning. Vidare skall den ta fram ett underlag för bättre information om behovet av naturvetenskapligt och tekniskt utbildad personal i framtiden.

Trots de här mycket starka markeringarna nu och tidigare och trots allt det arbete som pågår har den socialdemokratiska minoriteten i utskottet reserverat sig. Man vill ha en snabb översyn av den naturvetenskapliga linjen för att öka intresset för den – och *det* är vi ju överens om – men man vill också – och *detta* är förvånansvärt – att riksdagen med bifall till den socialdemokratiska partimotionen ger regeringen detta till känna.

För att sammanfatta: Riksdagen har tidigare gjort bestämda uttalanden om att åtgärder måste vidtas för att öka rekryteringen av naturvetare. Ett sådant arbete pågår nu på bred front, och det bedrivs med skyndsamhet. Ett ytterligare tillkännagivande nu är därför helt poänglöst.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utbildningsutskottets betänkande på samtliga punkter.

LENA HJELM-WALLÉN (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är sant att det på det här området pågår en febril aktivitet för att hjälpa upp situationen för linjerna naturvetenskap och teknik. Jag önskar verkligen att alla som sysslar med detta har stor framgång, både de som gör det i centrala instanser och de som gör det i regionala och lokala instanser. Ändå är vi i oppositionen inte nöjda, utan vi anser att situationen är sådan att det finns anledning för riksdagen att reagera. Därför vill vi att riksdagen skall ge regeringen till känna vad vi har anfört i vår motion. På den punkten kan vi inte bli överens, har jag förstått, men det är ju oppositionens naturliga rätt att reagera och be riksdagen meddela regeringen sin inställning.

JÖRGEN ULLENHAG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Poängen i mitt tidigare inlägg, Lena Hjelm-Wallén, var just att riksdagen tidigare vid upprepade tillfällen har reagerat och att de reaktionerna också har lett till att ett mycket omfattande arbete pågår för att åstadkomma just det som vi är överens om.

Reservanterna vill nu att riksdagen skall ge regeringen till känna något som man redan uppmärksammat och med kraft arbetar med. Riksdagen bör, tycker jag, inte ägna sig åt att slå in vidöppna dörrar.

LENA HJELM-WALLÉN (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är inte några öppna dörrar som slås in, utan detta är ju att ge uttryck för en oro som är oerhört stark. Det är en del av den oro vi över huvud taget känner för forskningen och utvecklingen i det här landet.

JÖRGEN ULLENIAG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Oron är vi överens om att känna, men vad vi nu diskuterar är om riksdagen skall göra ytterligare ett tillkännagivande eller inte. Nu är det fråga om ett tillkännagivande av ett översynsarbete som redan pågår. Jag trodde vi var överens om att man inte skall ägna sig åt behandling som innebär tillkännagivanden av sådana saker som redan pågår. Reservationen är alltså onödig; det tycker jag att den här diskussionen har visat.

Jag vill gärna tillägga att det viktiga är att vi är överens i sak, både från regeringspartiernas sida och från socialdemokraternas sida. Detta är ett mycket viktigt område, och snabba åtgärder krävs.

Talmannen anmälde att Lena Hjelm-Wallén anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

ROLF HAGEL (apk):

Herr talman! Jag skall tala om en speciell del av utbildningen eller, rättare sagt, bristen på en speciell del av utbildningen som tagits upp i vår motion 1391, som vi behandlade här i riksdagen i går. Det gäller olika former för samhällets stöd till idrottsrörelsen. Vi har i motionen pekat på de problem som finns när det gäller relationen aktivt idrottsutövande och yrkesutbildning.

Enligt vår uppfattning måste det vara idrottsrörelsens målsättning att skapa fullvärdiga människor av elitidrottsmännen och elitidrottskvinnorna. Problemen på det här området har blivit allt större, och de växer i takt med att kommersialismens grepp om idrottsrörelsen ökar. Vi upplever ofta hur unga idrottsstjärnor exploateras otroligt hårt under sin kommersiellt intressanta tid för att sedan helt lämnas åt sitt öde. Bristen på utbildning för andra aktiviteter än de idrottsliga skapar då situationer som för dessa människor innebär helt orimliga livsomställningar.

Vi har därför föreslagit en ökad utbyggnad av idrottsgymnasierna. F. n. har vi 12 sådana gymnasier i vårt land med ett sammanlagt elevantal av 148. Som också framgick av gårdagens debatt vet vi att flera idrottsgymnasier skall startas, och då avses gymnasier för lagidrotter. Ishockey och fotboll står därvid närmast i tur. Trots denna planerade utbyggnad anser vi inte att en ökad satsning skulle innebära att verksamheten får en sådan omfattning att ambitionen att driva den som försöksverksamhet på något sätt skulle ödeläggas. Utskottets argument för avslag på vår motion är nämligen att

denna verksamhet befinner sig på experimentnivå och att den bör utvärderas innan ytterligare satsningar görs.

Vi tror att en ytterligare utbyggnad på flera platser i landet skulle innebära att flera kommuner kommer i fråga för verksamheten och att rekryteringen därmed blir bättre. Det är nämligen ett obestridligt faktum att eleverna i dag har verkligt långa resvägar mellan gymnasiet och hemorten. Detta påverkar i högsta grad rekryteringen, vilket i sin tur medför att man får ett dåligt bedömningsunderlag för den utvärdering som så småningom skall göras.

I vår motion har vi också pekat på det glapp i utbildningen som uppstår när en idrottsutövare har genomgått sin gymnasiala utbildning. Det bör enligt vår uppfattning ske en uppföljning av dessa ungdomars utbildning så att de kan få likartade möjligheter på universitet och högskolor som de har på sitt idrottsgymnasium. Utskottet hänvisar till att man i dag eftersträvar att tillrättalägga studierna så att det skall vara möjligt att bedriva studier vid sidan av hel- eller deltidsarbete. Men detta tillgodoser inte vårt krav på att för de här ungdomarna skapa likvärdiga möjligheter på högskolenivå som finns för dem när de studerar på gymnasienivå.

Utskottet talar också om möjligheten till utbildning till gymnastiklärare och om vidareutbildning inom idrotten, och det är naturligtvis bra. Men för dem som har sådana intressen och önskemål finns redan i dag möjligheter till en sådan utbildning. Jag är medveten om att möjligheterna i det här sammanhanget är begränsade, men det är ändå en realitet att de finns. Alla idrottsutövare i vårt land kan och vill emellertid inte bli gymnastiklärare eller idrottstränare, och de har andra ambitioner. För dem uppstår många gånger en ganska svår valsituation när det gäller att välja mellan fortsatta studier och en relativt framgångsrik idrottskarriär. Vi menar att det valet är mycket svårt och att det skulle kunna underlättas av samhället. För dessa människor skulle ett bifall till vår motion 1391 ha en mycket stor betydelse.

Jag yrkar därför, herr talman, bifall till motionen 1391.

GUDRUN SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! I motionen 572, som finns upptagen i det betänkande som vi behandlar just nu, har vi motionärer tagit upp ett angeläget problem, nämligen behovet av en bättre utbildning för våra tandsköterskor. Enligt vissa beräkningar, som jag har tagit del av, finns det ca 2 000 verksamma tandsköterskor som saknar formell utbildning för sitt yrke. Det är personer som är direkt knutna till tandvården, som har en önskan att arbeta och som ser i yrket en intressant utveckling för sig själva och för tandvårdens bestånd i framtiden. Man finner dem både i folktandvården och hos privata tandläkare. Jag behöver inte här gå in på den långa väntetiden inom tandvården, som i sig skulle motivera att det på alla nivåer fanns goda utbildningsmöjligheter.

Yrkeskategorin tandsköterskor samverkar ofta med tandläkare och gör komplicerade ingrepp. Man förstår den osäkerhet som då uppstår när tandsköterskorna inte har en formell utbildning för sitt yrke.

I motionen har vi framhållit att utbildningen måste leda fram till möjligheter att vidareutbilda sig inom yrket. Vi har pekat på att det finns ett

Fredagen den
14 april 1978

Anslag till gymnasiala skolor m. m.

yrke som blir mer och mer eftersökt, nämligen tandhygienistens. För att komma in på utbildningen till tandhygienist behöver man ha gymnasiekompetens, och den utbildning som nu finns för våra tandsköterskor leder sällan fram till en sådan kompetens. Det är ett gammalt krav att så skall bli fallet, och därför har vi påpekat i motionen att man kanske behöver revidera den läroplan som nu finns när det gäller tandsköterskeyrket.

Landstingsförbundets kongress uttalade sig 1976 om behovet av en utbildning för tandsköterskor. Med tanke på den planering som alltid behövs när det gäller nya utbildningar är detta en angelägen fråga som snarast måste tas upp.

Utskottet föreslår att riksdagen skall ge regeringen till känna vad utskottet har sagt, och det får man ju vara tacksam för i det här huset. Jag vill som motionär bara uttala den förhoppningen att utbildningen av tandsköterskor blir en prioriterad fråga inom den närmaste tiden, då sådan utbildning är en absolut nödvändighet.

Herr talman! Jag har inget yrkande.

GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Bara ett par ord om den naturvetenskapliga och tekniska utbildningen.

Jag tycker att det är tråkigt att man skall behöva ha en reservation i en fråga, om vilken vi alla som satt oss in i den egentligen är överens. Jag har emellertid en känsla av att vi inte får fokusera hela vårt intresse på detta som en skolfråga. Vi kan nog göra läroplaner, betygskoefficienter och andra speciella åtgärder för att förbättra läget för dem som går på naturvetenskaplig linje, men om det inte finns ett psykologiskt klimat i landet som aktivt bidrar till att locka unga människor tillbaka till naturvetenskapen och tekniken är jag inte säker på att åtgärder av ren skolkaraktär och pedagogisk-teknisk natur kommer att förslå långt.

C.P. Snow skrev ju för åtskilliga år sedan en bok om de två kulturerna. Man frågar sig naturligtvis vad det är för slags människor som går till olika slag av verksamhet. Vid ett tidigare tillfälle diskuterade vi den naturvetenskapliga och tekniska utbildningen framför allt på låg- och mellanstadiet. Det har sagts – och det är ofrånkomligt – att det här först och främst är nödvändigt att få fler naturvetenskapare att gå till lärarutbildning.

En annan sak är att få de politiska partierna att engagera sig för den här frågan. Härvidlag har ju socialdemokratin på sistone intagit en annan och mera positiv hållning än vad jag haft ett intryck av att den gjort tidigare.

Dessutom måste man få massmedia att ta upp de här frågorna och driva en positiv linje. Vad som gör det så besvärligt är att de människor som är naturvetenskapare och tekniker inte är särskilt intresserade av att bli lärare, de är inte särskilt intresserade av politik och de är inte särskilt intresserade av att skriva i tidningar. Å andra sidan är de som går till lärarutbildning, till politisk verksamhet och till massmedia representanter för den andra kulturen, den humanistisk-samhällsvetenskapliga.

Jag har självfallet inget yrkande och inget praktiskt förslag att lägga fram,

men jag tror att vi måste se det som här ter sig som en skolfråga i ett vidare kulturpolitiskt perspektiv.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

TALMANNEN: Propositioner ställs först beträffande utskottets motivering såvitt avser planeringen av gymnasieskolan. Därefter företas utskottets hemställan och därtill hörande motivering till avgörande momentvis.

Utskottets motivering såvitt avsåg planeringen av gymnasieskolan

Propositioner gavs på godkännande av dels utskottets motivering, dels den i reservationen nr 1 av Stig Alemyr m. fl. anförda motiveringen, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Lena Hjelm-Wallén begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren godkänner utbildningsutskottets motivering i betänkandet nr 20 beträffande punkten 1 såvitt avser planeringen av gymnasieskolan röstar ja.

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren godkänt den i reservationen nr 1 av Stig Alemyr m. fl. anförda motiveringen.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Lena Hjelm-Wallén begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 145
Nej - 138

M o m . 1

Utskottets hemställan bifölls.

M o m . 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av Stig Alemyr m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Lena Hjelm-Wallén begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 20 punkten 1 mom. 2 röstar ja.

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av Stig Alemyr m. fl.

Nr 120

Fredagen den
14 april 1978

Anslag till gymnasiala skolor m. m.

Nr 120

Fredagen den
14 april 1978

Anslag till gymnasiala skolor m. m.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Lena Hjelm-Wallén begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 146
Nej - 139

M o m . 3-5

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

M o m . 6 och 7

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1391 av Rolf Hagel och Alf Lövenborg, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Rolf Hagel begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 20 punkten 1 mom. 6 och 7 röstar ja.

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1391 av Rolf Hagel och Alf Lövenborg.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Rolf Hagel begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 273
Nej - 8
Avstår - 3

M o m . 8

Utskottets hemställan bifölls.

M o m . 9

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av Stig Alemyr m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Lena Hjelm-Wallén begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 20 punkten 1 mom. 9 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av Stig Alemyr m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Lena Hjelm-Wallén begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 147
Nej - 139

Nr 120

Fredagen den
14 april 1978

Anslag till gymnasiala skolor m. m.

M o m . 10

Utskottets hemställan bifölls.

M o m . 11

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av Stig Alemyr m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Lena Hjelm-Wallén begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 20 punkten 1 mom. 11 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av Stig Alemyr m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Lena Hjelm-Wallén begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 147
Nej - 139

M o m . 12-22

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Punkterna 2-5

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 6

M o m . 1 och 2

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

M o m . 3 och 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 5 av Stig Alemyr m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Lena Hjelm-Wallén begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 120

Fredagen den
14 april 1978

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 20 punkten 6 mom. 3 och 4 röstar ja, den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 5 av Stig Alemyr m. fl.

Sysselsättningen vid LKAB

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Lena Hjelm-Wallén begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 147
Nej - 139

M o m . 5

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 7

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6 Sysselsättningen vid LKAB

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1977/78:50 med anledning av propositionen 1977/78:96 om medelstillskott till Luossavaara-Kiirunavaara AB för att upprätthålla viss sysselsättning jämte motioner.

I propositionen 1977/78:96 (industridepartementet) hade regeringen föreslagit riksdagen att till Medelstillskott till Luossavaara-Kiirunavaara AB (LKAB) på tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1977/78 under fjortonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 200 000 000 kr.

Förslaget i propositionen innebar att LKAB fick ett medelstillskott på 200 milj. kr. för att upprätthålla sysselsättningen vid företaget under år 1978. Medlen var avsedda för vissa investeringar i LKAB:s anläggningar i Kiruna och MalMBERGET. Genom dessa investeringar beräknades ca 650 personer av den personal som beräknats bli övertalig vid LKAB få sysselsättning under år 1978.

I detta sammanhang hade behandlats
dels de med anledning av propositionen väckta motionerna
1977/78:1760 av Ingvar Svanberg m. fl. (s), vari hemställts att riksdagen skulle

1. som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om LKAB:s personalpolitik under 1978 och 1979,

2. för budgetåret 1977/78 på tilläggsbudget II anvisa ett i förhållande till regeringens förslag med 100 milj. kr. förhöjt reservationsanslag av 300 milj. kr.

1977/78:1761 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari hemstälts att riksdagen med godkännande av yrkandet i propositionen 1977/78:96 skulle

1. uttala att nuvarande sysselsättningsnivå borde upprätthållas inom LKAB,

2. hos regeringen hemställa att den av ledningen för Statsföretag AB begärde förslag som innebar att sysselsättningen vid LKAB kunde upprätthållas på nuvarande nivå.

dels de under allmänna motionstiden vid 1977/78 års riksmöte väckta motionerna

1977/78:224 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari hemstälts att riksdagen skulle

1. hos regeringen hemställa om att ett statligt utvecklingsprogram för Norrbotten på basis av verksamheten vid redan befintliga statliga företag utarbetades med största skyndsamhet,

2. hos regeringen hemställa att detta utvecklingsprogram skulle innehålla förslag

a) om åtgärder för att förverkliga ett stålcentrum i Norrbotten, baserat på en integrerad gruv-, järn- och stålindustri,

b) som innebar att gruvdriften i Malmberget skulle bibehållas samt att kulsinterverk uppfördes i Kiruna och apatitverk i Malmberget,

c) om igångsättning av gruvbrytning i Kaunisvaara,

d) om utökad prospektering av Norrbottens mineralfyndigheter,

e) om anläggning av järnväg mellan Kaunisvaara och Övertorneå, inför gruvbrytningen i Kaunisvaara,

f) om ett rättvisare malmfraktsavtal,

g) om åtgärder för att säkra verksamheten vid Luleå hamn,

h) om åtgärder för att intensifiera skogsvården och öka förädlingsgraden inom Norrbottens skogsindustri,

i) om insatser för att öka utvecklingstakten inom jordbruket,

j) om nödvändiga åtgärder för igångsättning av trädgårdsodling i Tornedalen och i samband därmed anläggning av konservindustri,

k) om särskilda insatser för att vända utvecklingen i Jokkmokks kommun,

3. inför utarbetandet av utvecklingsprogrammet ge regeringen till känna vad som i övrigt anförts i motionen,

1977/78:397 av Eva Winther (fp),

1977/78:1302 av Alf Lövenborg (apk) och Rolf Hagel (apk), vari hemstälts att riksdagen skulle

1. hos regeringen hemställa om utarbetandet av en statlig totalplan för full sysselsättning i Norrbotten,

2. hos regeringen hemställa att denna plan i första hand skulle innehålla följande förslag:

a. att projektet Stålverk 80 återupptogs i full skala och kompletterades

Nr 120

Fredagen den
14 april 1978

*Sysselsättningen
vid LKAB*

*Sysselsättningen
vid LKAB*

med valsverksbygge och åtgärder för en långtgående förädling av stålprodukter,

b. att en plan för industriell spridning utgående från Stålverk 80-projektet utarbetades,

c. att sysselsättningen i malmfälten tryggades genom att LKAB beviljades statsmedel för reinvesteringar i gruvorna, att kulsinterverk uppfördes i Kiruna och apatitverk i Malmberget, där också ny huvudnivå öppnades, samt att dieseldriften i största möjliga utsträckning skulle avvecklas och ersättas med eldrift,

d. att sysselsättningen i malmfälten breddades genom upprättande av statlig verkstadsindustri,

e. att som förberedelse för gruvbrytning i Kaunisvaara omedelbart igångsattes järnvägsbygge mellan Övertorneå och Kaunisvaara,

f. att ASSI:s industrier i Norrbotten fick de medel som krävdes för nödvändiga investeringar i Karlsborgs bruks befintliga anläggningar och att tillstånd och medel gavs för uppbyggnad av en kartongfabrik samt att vid ASSI:s anläggningar i Piteå garanterades driften vid boardfabriken och inleddes planering för byggandet av fabrik för tillverkning av wellpapp,

g. att man påbörjade brytning av uran i Pleutajokk och Arjeplog och exploaterade marmorfyndigheten i Norvijaur, Jokkmokks kommun,

h. att det snarast påbörjades uppförande av aluminiumverk i Jokkmokk,

i. att det utarbetades program för kraftigt ökade skogsvårdsinsatser i enlighet med vad som angetts i motionen,

j. att det utarbetades en plan för att i Norrbotten upprätta statliga och kooperativa jordbruk och trädgårdsanläggningar,

1977/78:1644 av Olof Palme m. fl. (s), såvitt gällde yrkandet 2 a att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om särskilda arbeten inom LKAB, och

1977/78:1646 av Per Petersson (m).

Utskottet hemställde

1. beträffande sysselsättningen vid LKAB att riksdagen skulle

a) avslå motionen 1977/78:1761,

b) avslå motionen 1977/78:1760 yrkandet 1,

2. beträffande medelstillskott till LKAB att riksdagen med bifall till propositionen 1977/78:96 och med avslag på motionen 1977/78:1644 yrkandet 2 a och motionen 1977/78:1760 yrkandet 2 till Medelstillskott till Luossavaara-Kiirunavaara AB på tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1977/78 under fjortonde huvudtiteln anvisade ett reservationsanslag av 200 000 000 kr.,

3. beträffande lokalisering av LKAB:s huvudkontor att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1646,

4. beträffande planering för Norrbottens utveckling att riksdagen skulle

- a) avslå motionen 1977/78:224,
- b) avslå motionen 1977/78:1302,
- 5. beträffande utvecklingsfond för malmfälten att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:397 yrkandet 1,
- 6. beträffande mineraltekniskt centrum i Luleå att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:397 yrkandet 2,

Följande två reservationer hade avgivits av Ingvar Svanberg, Arne Blomkvist, Nils Erik Wååg, Lennart Pettersson, Rune Jonsson i Husum, Wivi-Anne Radesjö och Sivert Andersson (samtliga s):

- 1. beträffande sysselsättningen vid LKAB, vari reservanterna ansett att utskottet under 1 bort hemställa att riksdagen skulle
 - a) avslå motionen 1977/78:1761,
 - b) med bifall till motionen 1977/78:1760 yrkandet 1 som sin mening ge regeringen till känna vad reservanterna anfört om LKAB:s personalpolitik under åren 1978 och 1979,

- 2. beträffande medelstillskott till LKAB, vari reservanterna ansett att utskottet under 2 bort hemställa att riksdagen med anledning av propositionen 1977/78:96 och motionen 1977/78:1644 yrkandet 2 a och med bifall till motionen 1977/78:1760 yrkandet 2 till Medelstillskott till Luossavaara-Kiirunavaara AB på tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1977/78 under fjortonde huvudtiteln anvisade ett reservationsanslag av 300 000 000 kr.

SIVERT ANDERSSON (s):

Herr talman! Gruvindustrins problem är mycket allvarliga. De hänger delvis samman med konjunkturavmattningen men innehåller också strukturella frågor som måste lösas på sikt. De gruvfyndigheter som har öppnats utomlands utgör en svår konkurrens för svensk gruvhantering.

LKAB har nu drabbats av hela kraften av nedgången i avsättningsmöjligheterna. Svårigheterna framgår tydligt av lagerökningen i företaget som har inträffat samtidigt som produktionen radikalt har skurits ned. Trots att stora insatser görs för att sysselsätta de anställda kommer man fram till att uppemot 350 av dem måste lämna företaget.

LKAB måste ses som ett företag där vi har ett mer utpräglat nationellt ansvar för de anställda än vi har i de flesta andra företag. Malmfältens kommuner är direkt beroende av företaget. Så har det alltid varit, och man kan påvisa hur dominerande bolaget är i de berörda kommunerna.

I näringsutskottets betänkande nr 50 framhåller majoriteten: "Företrädare för de fackliga organisationerna har föreslagit ytterligare arbeten i syfte att trygga sysselsättningen under år 1978 för resterande del av den övertaliga personalen. Företagsledningens bedömning grundas på dess ansvar för att trygga företagets framtid och sysselsättningen på lång sikt. Utskottet finner

Fredagen den
14 april 1978

*Sysselsättningen
vid LKAB*

inte skäl att frånga denna bedömning.”

Den borgerliga majoriteten i utskottet avvisar vårt krav på ytterligare 100 milj. kr. som skulle rädda sysselsättningen för de uppsägningshotade. Den motsätter sig dessutom ett uttalande om LKAB:s personalpolitik innebärande att inga uppsägningar skall ske utan att alternativ sysselsättning skapas.

Löntagarorganisationerna inom LKAB har utarbetat ett mycket ambitiöst program för arbetsmiljöförbättringar och åtgärder ägnade att förbättra produktionen. Utskottet har, som jag sade, haft möjlighet att gå igenom de uppslag som har arbetats fram av de anställda.

Utskottets borgerliga majoritet ställer sig avvisande till vidgade insatser för att förbättra arbetsmiljön. Och man gör det i direkt uppseendeväckande ordalag. Man tillerkänner företagsledningen ansvar för bolagets framtid men säger ingenting om det ansvar som de anställda känner. Alla som har besökt malmfälten vet att man kan göra oerhörda insatser för att förbättra arbetsmiljön och ändå bara nå effekter som långt ifrån innebär att man kommer fram till en helt godtagbar arbetsmiljö. Nu kastar borgarna ut 300–350 personer ur bolaget trots att sysselsättning mycket väl kan skapas inom företaget.

Det är vår uppfattning att staten som ägare av gruvbolaget måste ta ansvaret för utvecklingen i Kiruna. Vi har ett nationellt ansvar för vad som händer i malmfälten. Det är orimligt att vi först bygger upp samhällen uppe i malmfälten och utnyttjar den ekonomiska kraften i malmfyndigheterna för att sedan, när lönsamheten viker, ställa de anställda utan arbete och därtill i onödan.

Arbetslösheten i t. ex. Kiruna är ju något helt annat än arbetslöshet på de flesta andra orter i detta land.

Vi anser att förhållandena är helt specifika, och det är anledningen till att LO för rätt många år sedan lät göra en särskild studie av LKAB:s personalpolitik i samband med utredningen Fackföreningsrörelsen och den tekniska utvecklingen.

Jag vill citera ett avsnitt i studien: ”Det bör här inskjutas att det lugna förloppet av den omstrukturering som här skisserats inte varit rent slumpmässigt. En översiktlig samplanering mellan företag och samhälle ifråga om investeringsverksamhet har således sedan länge existerat.”

Detta är ett utslag av oron för övergången från brytning i dagbrott till underjordsbrytning, som man visste skulle medföra vissa konsekvenser för sysselsättningen. Och detta kan ställas mot den förändring som nu är på gång – som är av helt annan storleksordning och slår benhårt mot sysselsättningen i Kiruna.

Det hela kan också ses mot ett uttalande som gjorts i Kiruna kommunfullmäktige, där man nu enhälligt reagerar. Man säger i ett uttalande:

”Personalorganisationerna har i ett ambitiöst arbete redovisat utvecklingsbara projekt i Kiruna. Den verkställande ledningen har mött förslag till dessa insatser med uttalanden som tyder på att dessa kommer att avvisas med förklaringen att man saknar investeringsobjekt”.

I samband med statens inlösen av LKAB förutsattes bl a att det allmänna skall ta sitt ansvar gentemot de samhällen som byggts upp på grundval av gruvnäringen. Det finns alltså en förpliktelse gentemot befolkningen i Kiruna och Malmfälten. Alla ansvariga krafter såväl inom företaget som politiskt måste känna denna förpliktelse. Befolkningens reaktioner får inte förklina ohörda."

Den borgerliga majoriteten får nu ta ansvaret för att hundratals människor förlorar sina arbeten i LKAB.

Vi har kunnat anvisa hur dessa människor kunnat få behålla sina arbeten inom bolaget. Genom de av oss föreslagna åtgärderna skulle bolaget ha gått stärkt ur den nuvarande krisen genom arbetsmiljöinvesteringarna, och det utomordentliga kapital som finns hos 300-350 yrkesmänniskor inom gruvhanteringen skulle ha kunnat bevaras inom företaget. Därför borde man nu kunna hoppas på att de borgerliga ledamöterna i kammaren stödjer våra reservationer. Men tyvärr tror jag inte att det är särskilt troligt.

Då vill jag säga till de borgerliga ledamöterna: Ni för en politik mot människorna i LKAB. Ni för en politik riktad direkt mot de norrländska intressena.

Vi konstaterar: De borgerliga partierna sviker återigen.

Jag yrkar bifall till de socialdemokratiska reservationerna i näringsutskottets betänkande nr 50.

I detta anförande instämde Åke Wictorsson (s).

EIVOR MARKLUND (vpk):

Herr talman! I diskussionen om Norrbottens framtid har ett nytt sätt att åskådliggöra problemen kommit till användning. Det är i en skrift av en tjänsteman vid länsstyrelsen, som utifrån ett inträngande material kommer fram till tre alternativ.

För det första: De nuvarande problemen består och fördjupas i vissa avseenden.

För det andra: Ett betydande utvecklingsprogram genomförs genom statliga insatser.

För det tredje: Den formella beslutanderätten i för länet avgörande frågor tas över av norrbottningarna själva.

Skriften tolkas nu som bäst i länspressen och bland människor som på ett eller annat sätt är engagerade i kampen för Norrbotten. Budskapet uppfattas på en del håll som en uppfordran till separatism, till bildandet av ett slags republiken Norrbotten. Andra ser en fara i att tankegångarna kan innebära att länet leds in på ett blindspår och frånhänds möjligheterna att på ett effektivt sätt ta itu med de problem som finns.

För egen del uppfattar jag det jag hittills haft möjlighet att ta del av som en larmsignal av samma slag som BD-80 - länsplanerarnas prognos för länets utveckling fram till 1980 - en gång var. Där tecknades också bilden av vad som skulle kunna komma att ske om inte åtgärder vidtogs för att öka sysselsättningen, hejda befolkningsminskningen osv. Skillnaden ligger

möjligen i att den nu aktuella skriften riktar strålkastarljuset på de centrala myndigheternas fortsatta oförmåga att se allvaret i Norrbottens situation och ovilja att på ett effektivt sätt ta itu med den. Utifrån detta kommer så tanken att man inom länet självständigare än hittills skall få fatta beslut som rör länet. Sådana resonemang förekommer redan i debatter om länsdemokratien och bör inte automatiskt uppfattas som vilja till separatism.

Det alternativ i den här skriften som mest stämmer överens med vpk:s mångåriga strävanden är det andra alternativet, som utgår från att det genom statliga insatser skall genomföras ett betydande utvecklingsprogram.

Vpk:s yrkande i motionen 224 bygger på just sådana tankegångar. Vi motiverar våra krav med att basnäringarna i Norrbotten är i statlig ägo – även om utvecklingen inom stålindustrin beklagligtvis inneburit att detta statliga ägande nu naggats i kanten. En samordning av verksamheten vid dessa näringar – gruvdriften genom LKAB, skogsnäringen genom ASSI, energitillförseln genom Vattenfall, kommunikationerna genom SJ och stålproduktionen genom det numera halvstatliga NJA – skulle enligt vår mening ingå i en planering som inte bara tar sikte på att komma ur tillfälliga krissituationer inom respektive näringsgren, utan också att långsiktigt utstaka länets industriella utveckling. Givetvis skulle de resurser som finns i länet genom exempelvis tekniska högskolan och forskningsanstalten Mefos i Luleå utgöra viktiga delar i en sådan planering.

När näringsutskottet nu i sitt betänkande – som f. ö., det kanske bör påpekas, också innehåller de här motionsyrkandena utöver det som anges i rubriken, nämligen LKAB – hänvisar till propositionen 111 om statens stöd till teknisk forskning och industriellt utvecklingsarbete vill jag i min tur citera några meningar ur den motion, nr 1852, som vänsterpartiet kommunisternas riksdagsgrupp har väckt till nämnda proposition. Vi säger där att propositionen visar på "avgörande brister i helhetssynen på detta område, brister som mot bakgrund av den ekonomiska krisen och den långsiktiga samhällsutvecklingen är allvarliga". Detta konstaterande, liksom motionens fråga "Utveckling för vem och i vilken riktning?", är helt tillämpligt på vpk-kraven om ett utvecklingsprogram för Norrbotten. Med en samordning av verksamheten vid befintliga statliga företag i förening med tillgängliga resurser för teknisk utveckling och forskning skulle en nödvändig helhetssyn kunna åstadkommas.

Norrbottendelegationen är en annan ständigt återkommande hänvisning i dessa frågor. Från vårt håll har vi inte ifrågasatt ett sådant organs möjligheter att arbeta fram förslag om konkreta åtgärder i syfte att förbättra sysselsättningsläget. Vi har då utgått ifrån att delegationen ges nödvändiga resurser för sitt arbete och att dess synpunkter beaktas. Att det brister på den kanten finns det färskt exempel på. Delegationen har enligt uppgift diskuterat möjligheten att bygga en galvaniseringsanläggning vid företaget Erlandsson & Söner, ägt av Navigator, som bakom sig i sin tur har PK-banken och Statsföretag. En sådan utbyggnad skulle betyda en kraftig ökning av antalet sysselsättnings-tillfällen vid företaget. Norrbottendelegationen har gjort bedömningen att detta företag, en specialiserad mekanisk verkstad, behövs i länet. Länssty-

relsens planeringsavdelning är av samma mening. Nu delgavs Norrbottens allmänhet i gårdagens tidningar uppgifter om att företaget skall flytta till Motala för att där trygga sysselsättningen vid ett liknande företag, som dock till skillnad från företaget i Luleå inte är ekonomiskt bärande.

Det här exemplet visar på brister i Norrbottendelegationens möjligheter att verka, men det är också en illustration till att det behövs en samordning av vad som händer inom den statliga sektorn. Eller skall det kanske tas som ett nytt utslag av den inställning som Per Sköld i Statsföretag har till Norrbotten? Han tycker ju inte att Norrbotten "är värt att satsa på", han tycker att Norrbotten "kostar för mycket".

Denna inställning erinrar man sig osökt också när man tar del av näringsutskottets motivering för att avstyrka vår motions konkreta förslag om vad som borde ingå i den utvecklingsplan vi begär. Man säger nämligen att en del av de projekt som nämns redan är under förberedelse, medan andra "främst av ekonomiska skäl måste anses sakna aktualitet". Näringsutskottet har naturligtvis rätt att begära att riksdagsmotionärer skall veta exakt vad som avses, men nog vore det ur allmän informationssynpunkt befogat att utskottet kostade på sig några fler rader i betänkandet. Vad är under förberedelse? LKAB kritiserar ju, inte minst från fackligt håll, för fantasilöshet och oförmåga att planera långsiktigt. Är den kritiken obefogad? Vad säger utskottets socialdemokratiska ledamöter? Sivert Andersson har här nyss gett uttryck för stöd åt kritiken från fackligt håll, men de socialdemokratiska ledamöterna står ju också bakom den del av utskottets betänkande som jag talar om.

Utskottet som helhet borde som sagt svara på åtskilliga frågor. Kaunisvaara – är brytning där under förberedelse? Pågår det förberedelser för att säkra verksamheten vid Luleå hamn? Är det någon som arbetar med förberedelser för att öka utvecklingstakten inom jordbruket, få i gång trädgårdsodling och därmed kombinerad konserveringsindustri i Tornedalen osv.? Skall Jokkmokk äntligen få besked om vad som skall hända den kommunen i framtiden? Borde inte ett riksdagsutskott tala om, vad man vet i de här frågorna? Vad man vet och vad man vill när det gäller stålcentrum i Norrbotten framgick nog så klart under förra veckans stålpolitiska debatt, så om den saken är säkert en intresserad allmänhet informerad.

Besked på sådana här punkter skulle vara ett sätt att möta kritik av det slag som den i början av mitt inlägg åberopade skriften är ett uttryck för. Det finns f. ö. anledning att återkomma även till dessa frågor vid riksdagens behandling av ärendet Regional utveckling, som enligt den preliminära arbetsplanen skall komma upp den 17 maj. Därför tillåter jag mig att ännu en gång fråga, varför våra yrkanden om en utvecklingsplan behandlas på ett så kortfattat sätt i det här betänkandet.

Så till motionen 1761. Där begär vpk-gruppen att nuvarande sysselsättningsnivå skall upprätthållas inom LKAB och att regeringen för att uppnå detta begär förslag från ledningen för Statsföretag AB.

Oron för minskad sysselsättning är klart uttalad i malmfälten – och detta inte bara från de anställdas sida. Även kommunerna uttrycker sin oro, vilket

bl. a. framgår av det uttalande av kommunfullmäktige i Kiruna som finns med i utskottets betänkande och som Sivert Andersson citerade ur. Där påtalas kommunens beroende av LKAB och de konsekvenser som en neddragning av antalet arbetstillfällen skulle få. Liksom de fackliga organisationerna kritiserar även kommunen LKAB för bristande handlingsförmåga.

Vänsterpartiet kommunisterna delar kommunens och de fackliga organisationernas uppfattning om att inga avskedanden får ske i det nuvarande läget. Den borgerliga utskottsmajoritetens benägenhet att mer lyssna till företagets än till de anställdas uppfattning om hur den aktuella krisen skall lösas och vilka projekt som är värda att satsa på går vi däremot helt emot. Jag instämmer i det avseendet i Sivert Anderssons kritik mot utskottsmajoritetens skrivning. De anställdas fackliga organisationer har visat en påfallande ansvarskänsla i sina strävanden att finna realistiska arbetsprojekt, och de har också visat sin vilja att slåss för sina arbeten – detta senast i en för de olika fackliga organisationerna i Kiruna gemensam demonstration, den största sedan gruvstrejkens dagar. Våra motionskrav är följaktligen väl förankrade både i fråga om LKAB och när det gäller planeringen av Norrbottens framtid.

Jag vill därför yrka bifall till vpk-motionerna 224 och 1761.

FRITZ BÖRJESSON (c):

Herr talman! Det är givet att vi alla känner sorg över att utvecklingen för LKAB och för de norrbottniska malmfälten har blivit sådan den blivit. Utvecklingen beror, som Sivert Andersson sade i början av sitt anförande, på att vi har den stora konjunktursvackan världen över, och den har ju drabbat i synnerhet stålet, som påverkar malmproduktionen. Dessutom har vi, som Sivert Andersson också nämnde, fått konkurrentländer som har öppnat nya gruvor med en malm som är fullt ut lika bra som den som vi har.

I propositionen 96 har regeringen lagt fram ett förslag för att mildra de här svåra verkningarna för LKAB. Enligt propositionen beräknas 1 200 anställda bli överflödiga, och man har genom reservationsanslag föreslagit 200 milj. kr. för att ca 650 anställda skall få sysselsättning under år 1978. Dessutom föreligger ett förslag att man genom Statsföretag AB skall försöka sysselsätta ytterligare 200 eller 250 anställda. Men efter vidtagandet av den åtgärden har man ändå en personalstyrka på 350, som ju också måste räknas till neddragningen på längre sikt.

Nu är inte det här några nyheter när det gäller svenskt näringsliv. Vi har ju i näringsutskottet under hela våren behandlat stålindustrin, och nu håller vi på med rederierna. På alla håll råkar man ju ut för friställningar och neddragningar av kapaciteten.

De 200 miljonerna skulle, som det heter i propositionen, användas för miljöåtgärder och för tidigareläggning av förut beslutade investeringar. Satsningen avses göra övergången mjukare vid en minskning av personalen vid LKAB, en minskning som man enligt vad man nu kan se inte kan komma ifrån.

Det är mycket riktigt att facket har gjort upp listor på ytterligare arbeten, som skulle kunna utföras vid LKAB. Jag har för resten listorna i bänken. Det är långa listor. Vid de överläggningar som vi hade med facket och LKAB:s ledning sade man från ledningens sida att listorna innehåller en hel del som LKAB har med i sin sysselsättningsplan. Går man igenom listorna, finner man också att det rör sig om många små arbeten, t. ex. målning av en trappa, men arbeten som det för allt i världen kan vara bra att utföra.

Nu kan man väl räkna med att det är på samma sätt vid LKAB som i vissa andra branscher, så att man vid en neddragning av produktionen inte kan sysselsätta hela den gamla arbetsstyrkan inom företaget. Man måste se till att det blir sysselsättning utanför företaget.

Den frågan har naturligtvis inte behandlats i det föreliggande betänkandet. Vi har hållit oss till innehållet i propositionen. Men jag tror att man kan säga att malmbanan behöver upprustas. Där skulle det kunna göras en hel del. Men då kommer man väl in på arbetsmarknadsstyrelsens område. Jag vill passa på att säga att de riksdagsmän som arbetade emot byggandet av Narvikvägen bör betänka att det i dag visar sig att det var bra att den kom till stånd.

Man måste ha klart för sig att produktionen vid LKAB ändå har sjunkit från 24 miljoner ton till 15 miljoner ton och att lagerhållningen samtidigt har ökat från 4 miljoner ton till 10 miljoner ton. I en sådan situation måste företagets ledning naturligtvis tänka på hur det kommer att gå i fortsättningen. Kan man fortsätta att öka lagren? Det är fullt i lagren i MalMBERGET, Kiruna och Narvik och det är fullt i Rotterdam. Kan man fortsätta att bygga upp lagren på det sättet?

Här har det talats om ansvar. Man har sagt att företagsledningen inte känner något ansvar för LKAB och Norrbotten. Borgarna, heter det, känner inget ansvar för LKAB och Norrbotten. Men jag vill understryka att företagets ledning uttalat att företagsledningens bedömning grundas på dess ansvar för att trygga företagets framtid och sysselsättning på lång sikt. Det finns ingen anledning att misstro företagsledningen på den punkten. Varför skulle de som sitter i LKAB:s styrelse vara mera ansvarslösa än andra när det gäller ett företag som de har att förvalta?

Det är naturligtvis inte lätt för en företagsstyrelse att i en världsomfattande konjunkturedgång med ens försöka vända skutan. Vi skall komma ihåg att Sverige har blivit ett högkostnadsland, och vi måste ta de konsekvenser som det för med sig i konkurrensen med andra.

Man kan förstås tycka att 100 miljoner inte är någon stor summa. Man kan resonera som gumman som plockade vedpinnar: Orkar jag med den, så orkar jag också med nästa osv. Men det måste naturligtvis finnas några gränser för vilka satsningar de svenska statsfinanserna i stort orkar med. Statsföretag har en förlust på 1 500 miljoner för 1977 före skatt och dispositioner. Man får nog säga att förutsättningarna för den förlusten inte byggts upp under 1977 och inte under den nuvarande regeringens tid över huvud taget, utan det har naturligtvis skett så småningom under tidigare år.

Statsföretag och LKAB genomför f. n. en utredning om den långsiktiga

Fredagen den
14 april 1978

*Sysselsättningen
vid LKAB*

utvecklingen för LKAB. När den utredningen blir klar, kommer väl också de frågor som har ställts att kunna besvaras bättre. Men vi måste då avvakta resultatet av denna utrednings bedömning av företagets framtid.

Det är mycket ologiskt att som i motionen tala om den närmast häpnadsväckande passivitet som visats från regeringens sida när det gäller insatser för att komma till rätta med problemen inom gruvnäringen. Detta är, som jag sagt, ett problem som har växt fram och diskuterats under lång tid. Jag har plockat fram en motion väckt 1974 av socialdemokrater från malmfälten, där man talar om att malmen i våra gruvor är en ändlig tillgång, som alltså en gång kommer att ta slut. Man skriver också i motionen om samhällenas svåra förhållanden efter det att gruvhanteringen en gång minskat i betydelse eller rentav upphört.

Detta skrevs alltså två år innan socialdemokraterna lämnade sin regeringsställning.

Man frågar sig då naturligtvis hur en utredning kommer att se på framtiden. Man kommer väl inte ifrån att många inte har beaktat att sju feta år kan följas av sju magra, och det gäller nog inte bara konjunkturerna för LKAB utan också för många liknande branscher.

Sivert Andersson sade att vi i utskottsmajoriteten arbetar emot malmfälten och sviker Norrbottensintressen. Jag vill tillbakavisa det. De nedåtgående konjunkturerna har blivit så starka och övermäktiga att de drabbat Norrbotten lika väl som andra regioner i vårt land. Jag vill ännu en gång understryka att man beräknar kunna klara 850 jobb under 1978 med den i propositionen 96 föreslagna insatsen.

Jag ber än en gång att få yrka bifall till utskottets hemställan.

SIVERT ANDERSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Ja, Fritz Börjesson, det var jag som sade att ni har svikit de anställda i LKAB och att ni sviker Norrlandsintressena med den politik som ni nu för.

Jag tycker det var ett märkligt inlägg som Fritz Börjesson här presterade. Han försökte skylla de nu uppkomna svårigheterna i LKAB på den tidigare regeringen. Det får vara Fritz Börjessons ensak.

Vad det nu är fråga om är att skydda utomordentligt utsatta människor från att bli av med sina arbeten, skydda människor som blir utan arbete i ett företag som under långa tider levererat utomordentligt stora penningbelopp till svenska staten. Det finns beräkningar som säger att vi under de senaste 15 åren från LKAB har inkasserat 12 miljarder, Fritz Börjesson. Mot den bakgrunden och med tanke på det faktum att vi i andra sammanhang gör miljardsatsningar för att skydda sysselsättningen vore det väl egendomligt om vi inte gjorde något för människorna i malmfälten.

Fritz Börjesson har inte med ett ord erkänt att vi har ett speciellt ansvar för människorna uppe i malmfälten. Det vore bra att få veta vilken inställning man egentligen har på den borgerliga kanten när det gäller människor som arbetar i statliga industrier inom så utsatta områden som detta.

Vad det gäller de anställdas organisationers förslag till arbetsmiljöförbätt-

ringar och insatser för att förbättra och bygga upp en alternativ sysselsättning, så har herr Börjesson de listorna i sitt bänkfack. Jag fruktar att det är liktydigt med att ni har lagt dem i papperskorgen. Det är faktiskt på det viset att när vi har diskuterat de här frågorna i utskottet så har också alternativa möjligheter nämnts, nämligen att LKAB för SJ:s räkning skulle kunna utföra vissa arbeten. Vi har sonderat möjligheterna till något utskottsinitiativ. Men, Fritz Börjesson, det har avvisats av de borgerliga partierna – om det har skett i utskottet eller i kanslihuset vet jag inte.

EIVOR MARKLUND (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Konjunktursvacka och konkurrens från andra gruvföretag är naturligtvis realiteter för ett företag i en kapitalistisk ekonomi. Men att nöja sig med att konstatera en allmän sorg över att utvecklingen kommit att gå på det här sättet, som Fritz Börjesson uttryckte det, är väl ändå ett alltför uppgivet sätt att resonera.

Utvecklingen hade inte behövt gå på detta sätt, om det funnits en långsiktig planering, om man satsat på kommande tider i stället för att bara ägna sig åt att ta ut vad som går att ta ut för stunden. Staten har fått in 12 miljarder i vinster från LKAB sedan 1957. Det är 570 miljoner varje år ända till 1977. Det är inte mycket av det som har använts för framsynta projekt. Detta är också en tung del i de fackliga organisationernas kritik och i kommunernas kritik av LKAB:s sätt att agera.

Idéer om utveckling, idéer om hur framtiden skall utformas har inte saknats – t. ex. idéer om förädling av malmen.

LKAB-ledningen tycks definitivt inte tro på en framtid för malmfälten.

Fritz Börjessons bedyranden att majoriteten i näringsutskottet inte är lika pessimistisk som LKAB-ledningen motsägs ju av hans fullständiga hukande för konjunkturerna.

F. ö., herr talman, vill jag konstatera att Fritz Börjesson inte hade ett enda ord att säga om yrkandena i vår motion 224 – mot det får man då beteckna betänkandets 15 rader som ett under av vältalighet!

FRITZ BÖRJESSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Vi känner nog sedan många år till att det inom Statsföretag i huvudsak är LKAB och Tobaksbolaget som har gått med några större vinster. Dessa vinster har använts till koncernbidrag för olika företag inom Statsföretag – jag tror att bara *ett* litet statligt företag till har gått med vinst.

Jag vill säga till de socialdemokratiska och kommunistiska debattörerna här att även om LKAB har levererat 12 miljarder kronor från 1957, fanns det i alla fall ingenting kvar när vi kom i regeringsställning, utan de pengarna har försvunnit på olika sätt.

Vi skall inte glömma att det är 850 anställda vid LKAB som man enligt en genomarbetning av företagets behov av arbetskraft ställer sig bakom när det gäller att ge sysselsättning under 1978. Man har inte gjort det för alla, helt enkelt därför att man vet att man alldeles säkert förr eller senare måste dra ner på sysselsättningen på grund av produktionsminskning.

*Sysselsättningen
vid LKAB*

Norrbottens sysselsättningsproblem i stort skall vi ju inte gå in på nu, denna fråga gäller om vi skall anslå de 200 miljonerna till stöd för sysselsättningen i LKAB åt ungefär 850 personer. Jag begränsar därför mitt resonemang till detta.

SIVERT ANDERSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Börjesson säger nu att han inte har funnit att någonting är kvar av de 12 miljarder som inlevererats till statskassan från verksamheten uppe i malmfälten. Nej, det vore väl ganska underligt om så skulle vara fallet! Inte fonderar man väl av ett företags överskottsmedel i staten för att möta den här typen av svårigheter. Men med hjälp av dessa 12 miljarder har vi ändå byggt upp ett ganska starkt samhälle, som är rätt stryktåligt och som ger oss möjligheter att skaffa fram lån ute på den internationella marknaden, vilket den borgerliga regeringen ju på intet sätt har underlåtit att göra. Finns det då ingen skyldighet för den regeringen att använda en del av denna kreditvärdighet för att skydda sysselsättningen för de människor som har sett till att kreditvärdigheten kunnat byggas upp? Känner herr Börjesson ingen som helst skyldighet mot de anställda där uppe i malmfälten, i det utsatta arbetsmarknadsläge som de befinner sig i? Känner herr Börjesson ingen skyldighet mot kommunen där att lämna hjälp i de svårigheter som den kommer att drabbas av?

Jag tycker att det är en ganska eländig försvarsposition som herr Fritz Börjesson intar när det gäller de hundra miljonerna. De hundra miljonerna är ändå bara att betrakta som snuspengar i jämförelse med andra insatser som vi tvingas göra för att skydda sysselsättningen i krisdrabbade branscher. Men de är inga snuspengar för de anställda i LKAB, och därför tycker jag inte det är mer än rimligt att vi tar vårt nationella ansvar för människorna uppe i malmfälten.

EIVOR MARKLUND (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det är riktigt att LKAB:s nonchalans mot gruvsamhällena inte är någon ny företeelse. F. d. LKAB-chefen Arne S. Lundberg har med, såvitt jag förstår, den dåvarande socialdemokratiska regeringens goda minne talat om LKAB:s uppgifter i malmfälten i ordalagen "vi är här för att bryta malm". Ansvaret för samhällenas framtid var det inte heller då mycket bevänt med.

Men nu är läget i malmfälten verkligen allvarligt. Nu krävs det särskilda åtgärder. Och det är sådana man begär från de fackliga organisationernas och från kommunernas sida. Man pekar på att allt som händer med LKAB får verkningar i kommunen – på verkstäderna, inom servicenäringarna osv. Dessa verkningar är redan fullt påtagliga, och det är alltså nu som det krävs åtgärder emot dem. Det räcker inte med att tala om att det varit lika illa tidigare.

FRITZ BÖRJESSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Också företagsledningen vid LKAB har den uppfattningen att de här 100 miljonerna skulle kunna användas bättre utanför företaget, och jag har ju anfört tidigare att det finns arbeten inom räckhåll som kan sättas i gång. Men värre är enligt företagsledningen att om man går ifrån LKAB:s styrelses planläggning, så riskerar man mer för framtiden. Man riskerar ett sämre läge för företaget för 1979 och för kommande år. Man bör därför inte bara tänka på att för dagen klara av en besvärlig och tråkig kris, utan man måste också tänka på utvecklingen under kommande år. Företagets ledning har understrukit att detta är mycket angeläget.

Talmannen anmälde att Sivert Andersson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

ALF LÖVENBORG (apk):

Herr talman! jag vill inledningsvis säga att det är en ganska märklig ordning att utskottet buntar ihop det här konkreta anslagsärendet beträffande LKAB med våra stora sysselsättningspolitiska motioner. Av det blir det en ganska blandad kompot, och det kan ju inte vara bra eftersom de flesta av de anmälda talarna självfallet är inställda på att diskutera propositionen 96 om medelstillskott till LKAB. På grund av näringsutskottets metodik här är jag emellertid tvungen att ägna mig åt problemen också i stort och inte bara åt LKAB:s problem. Jag vill därför diskutera vår stora sysselsättningspolitiska motion, som innehåller en konkret plan för hur man skall kunna skapa full sysselsättning och utveckling inom Norrbotten.

Problemen i Norrbotten växer – det handlar inte bara om malmfälten, och det handlar inte bara om LKAB. 20 000 människor är nu ställda utanför den normala arbetsmarknaden. Vi står mitt uppe i den värsta sysselsättningskris som förekommit sedan 1920- och 1930-talens dagar. Det är detta som är bakgrunden till vår sysselsättningspolitiska motion. Men när nu utskottet formellt har slagit ihop vår motion med det ärende som behandlas i det nu aktuella betänkandet är det märkligt att man inte på något sätt behandlar de i motionen framförda förslagen. Detta är en helt kuriös metodik och en nonchalans inte bara mot motionärerna utan som jag uppfattar det framför allt mot norrbottningarna i största allmänhet.

Vi har i Norrbotten den situationen att det inte bara rör sig om att 20 000 människor är ställda utanför den normala arbetsmarknaden. Massor av människor upplever att de har ett hot om permittering hängande över sig. Massor av ungdomar kan inte få ett arbete. Den verkliga arbetslösheten handlar om långt fler människor än dem som är registrerade. Mot den bakgrunden måste man fråga: Vad tänker nu regeringen göra för att uppfylla sina vallöften och garantera full sysselsättning? Hur tänker man möta krisen i Norrbotten? Storfinsans och de borgerliga partierna hjälptes åt att slå ihjäl Stålverk 80, det som kunde ha blivit utgångspunkten för en planmässig industrialisering i det på arbetstillfällen så fattiga Norrbotten.

Allt tyder på att man tänker gå vidare. Man nöjer sig inte med att Stålverk

Fredagen den
14 april 1978

*Sysselsättningen
vid LKAB*

80 sopades bort från dagordningen. Nu gungar marken under fötterna på människorna i malmfälten. Det är tydligt att man förbereder sig för drastiska åtgärder utan att man på något sätt har planerat för sysselsättningen där uppe.

Men allt tyder på att en annorlunda planering är på gång. Den tidigare folkomflyttaren Bertil Olsson vädrar morgonluft. Hans recept är att flyttlasspolitiken skall intensifieras och människorna i norr flyttas söderut. Någon tanke på att skapa ny sysselsättning genom ökad förädling och skapandet av nya statliga basindustrier finns det inte rum för i hans planering. Men det har det ju aldrig gjort tidigare, så varför skulle det göra det nu?

Bertil Olssons ord har sannolikt varit i säck innan de kom i påse. Det är i själva verket ett fruktansvärt perspektiv som rullas upp. Det är ett attentat mot en hel region. Det som inleddes i och med rasingen av Stålverk 80 är en statlig marodörverksamhet som måste slås tillbaka genom ett samfällt vredesutbrott från folket i norr. Alla tecken tyder på – inte minst Fritz Börjessons inlägg här i dag – att regeringen inte har någon lösning vare sig för att klara sysselsättningen i Norrbotten eller för att klara de s. k. strukturproblemen i stort.

Jag tvingas också att i denna näringspolitiska debatt syssla med en annan bromskloss, därför att det spelar en roll i det totala sammanhanget vad man har för människor. Det finns folk inom den statliga hierarkin som mycket medvetet har gått in för att sabotera Norrbottens vitala intressen – det står helt klart – folk som utstuderat och målmedvetet hävdar att kolonialpolitiken och misshandeln av denna landsända skall fortsätta.

Jag tänker i det sammanhanget på Statsföretags chef Per Sköld, som verkligen avslöjar hur man tänker i de kretsar som står regeringen nära. Per Sköld har ju framställts som socialdemokrat. Jag vet inte var hans partibok i själva verket finns, men han ser ut att trivas som fisken i vattnet när vi fått en borgerlig regering. I en intervju i moderata Norrbottens-Kuriren säger han en rad saker som blottar hans innersta vilja: Avveckla Norrbotten! Det är bäst, och det är billigast. I tidningsintervjun frågar han: "Är det vettig ekonomi att behålla Norrbotten? Man måste se verkligheten som den är och inte som vi vill att den ska se ut." Han fortsätter: "Om vi etablerar oss i Norrbotten får vi satsa mer pengar på att isolera hus än vad som är fallet om vi bygger söderut." Tänk vilka nyheter! "Till detta kommer högre bränslekostnader och det faktum att oljan är dyrare i norr. Dessutom är fraktkostnaderna väsentligt högre."

I Norrbottens-Kuriren står det vidare: "Vi måste bestämma oss för hur mycket vi ska satsa för att behålla Norrbotten. Vad det får kosta för att människor ska få bo kvar. --- Är det rimligt att lägga en industri norr om Polcirkeln på fjälltundran – med andra ord i Kiruna? Den frågan måste vi ställa oss, säger chefen för Statsföretag Per Sköld."

I intervjun står det vidare: "Skulle Per Sköld få sin vilja igenom skulle de flesta norrbottningar tvingas flytta söderut. Orsaken är att det skulle ge lägre kostnader för företagen."

Så talar högste chefen för Statsföretag AB. När det gäller Norrbotten har

han gjort sig känd som en av de främsta sabotörerna. Han var en av de ledande inspiratörerna i sabotageverksamheten i Norrbotten i samband med Stålverk 80. Han vill gå vidare. Han vill lägga ner Norrbotten. Det blir billigare, och då blir Per Sköld nöjd.

Jag anser att detta är en principfråga som rör den näringspolitiska debatt som pågår: Vilka värderingar skall ledande tjänstemän ha? Är det regeringens röst som talar genom Per Sköld? I så fall finns det verkligen anledning att slå larm, därför att då har man avslöjat planer som man försöker dölja. Är regeringen däremot inte överens med Per Sköld, borde detta ha sagts mycket bestämt. Men den nämnda intervjun är såvitt jag vet icke dementerad. En sak står i vart fall klar för de flesta norrbottningar: Per Sköld bör avgå från sin post – ju förr desto bättre. Hans verksamhet är rena giftet för Norrbotten, och hans position ger rika möjligheter till en fortsatt långt driven sabotageverksamhet.

Vi har i vår motion framställt en rad konkreta förslag om uppbyggandet av nya statsindustrier, men vi får i utskottsbetänkandet ingen antydning om att man har någon vilja i den riktningen. Vi är skarpt kritiska mot den borgerliga regeringens politik för Norrbotten, men det bör också sägas i det sammanhanget, för att man skall få litet balans: Det var ingen bra politik tidigare heller. Avfolkningspolitiken firade sina stora triumfer tidigare, under 1950- och 1960-talens bittra år då arbetsmarknadsverkets initialer tolkades som "Alla måste söderut".

Det som nu krävs är inte en återgång till en gammal dålig politik, utan det som krävs är en helt ny, en politik som verkligen innebär att man går in för att tillvarata regionens rika resurser: att Stålverk 80, som storfinanserna och de borgerliga partierna hjälptes åt att slå ihjäl, byggs som den viktigaste komponenten för ett svenskt stålcentrum i Luleå, att man förbereder aluminiumverk i Jokkmokk, att man sätter i gång med uranbrytningen i Arjeplog – det är också ett stort sysselsättningsobjekt –, att kulsinterverket i Kiruna och apatitverket i MalMBERGET snarast byggs. Allt det här finns i vår motion.

En annan krisdrabbad sektor är den statliga träindustrin, som måste byggas ut mot ökad finförädling i stället för att sysselsättning och produktion minskas. Vi har också tagit upp frågan om Kaunisvaara. Vår linje har hela tiden varit att man måste bredda gruvbrytningen och inte koncentrera den till ett par platser i Norrbotten – detta för att ransonera malmtillgångarna och få dem att räcka. Det skulle snabbt kunna ge många nya arbetstillfällen åt en hårt drabbad bygd om man som förberedelse kunde sätta i gång med järnvägsbygget Kaunisvaara–Övertorneå.

Det här måste vara några av de tunga komponenterna, tycker vi, i en totalplan för att hejda avvecklingen av Norrbotten och klara sysselsättningen. Vi har också, sedan gammalt, ställt kravet att malmbanan rustas upp och att ett vettigt malmsfraktavtal kommer till stånd. I det sammanhanget bör Fritz Börjesson kunna säga någonting. Vill man inte ge mer än 200 milj. kr. för att garantera sysselsättningen vid LKAB skulle man kunna tänka sig alternativet att satsa begärda ytterligare 100 milj. kr. för genomförande av projektet att

Fredagen den
14 april 1978

*Sysselsättningen
vid LKAB*

upprusta malmbanan.

Det finns en rad frågetecken när det gäller Norrbotten, och oron växer. Där växer också kampandan och indignationen. Jag tror att den skrift av en ledande tjänsteman som Eivor Marklund nyligen nämnde är ett av många uttryck just för indignationen över den avfolkningspolitik vi nu bevittnar. Den borgerliga regeringen velar hit och dit. Den ger inga bestämda besked och sysslar med marginella åtgärder. Ännu svävar vi i ovisshet om huruvida de statliga industrierna skall få de pengar som begärts utöver det som behövs för att hålla nosen över vattnet. Vad skall ske med malmfälten? Vad skall ske med ASSI:s boardfabrik i Piteå? Hur skall inlandet och Tornedalen klaras utan massarbetslöshet? Alla de här frågorna blir ständigt hängande i luften medan den borgerliga regeringen hänvisar till än den ena än den andra utredningen. Detta är en utmaning mot alla dem som nu går arbetslösa i Norrbotten och alla dem som svävar i ovisshet om huruvida de skall få behålla sina jobb.

Jag vill slutligen gå till den fråga som det här betänkandet egentligen handlar om, nämligen frågan om medelstillskott till Luossavaara-Kiirunavaara AB för att upprätthålla viss sysselsättning, som det står. Jag förde egentligen den debatten med industriminister Åsling redan i måndags i anledning av en interpellation som jag hade framställt. I den frågade jag hur regeringen tänker ordna sysselsättningen, eftersom man vill anslå bara de här 200 miljonerna i stället för de 300 miljoner som fackföreningen har begärt till arbetsprojekt för att man skall kunna undvika avskedanden och permitteringar. Jag framställde den interpellationen i tro att man då skulle tala om hur sysselsättningen skall ordnas för dem som nu inte kan beredas jobb genom anslaget på 200 miljoner "för att upprätthålla viss sysselsättning". Men det var en låfång förhoppning. Regeringen har ingenting därutöver att komma med, trots att man vet att det inte kommer att räcka till.

Fritz Börjesson säger att han är sorgsen. Det är väl ungefär som det kan vara när man har fått en spik i foten. Vad skall då inte alla de vara som nu hotas av arbetslöshet? De har verkligen skäl att vara sorgsna, de som nu av regeringen berövas sina jobb.

Att sju feta år också kan följas av sju magra har vi norrbottningar tydligen inte tänkt på, säger Fritz Börjesson. Ja, när det gäller Norrbotten har det varit minst 77 magra år – magra år för de krafter som har krävt utveckling och uppbygge av ett allsidigt näringsliv men feta år för den svenska statskassan som har plockat hem miljard efter miljard och underlåtit att investera för framtiden.

Och nu skall man gå vidare. I stället för att anslå 300 miljoner, som facket har begärt, skall LKAB med kallt blod få kasta ut de övertaliga i arbetslöshet. Så handlar alltså den regering som lovat skapa 400 000 nya jobb! Så handlar en utskottsmajoritet som tycker att lojalitet mot den borgerliga regeringen är viktigare än att garantera sysselsättningen i malmfälten.

Samtliga berörda fackföreningar har ställt en åtgärds katalog till regeringens förfogande. Man talar om hur sysselsättningen kan tryggas. Regeringen säger nej och hänvisar till utredningar. Det finns, herr Börjesson, inget län i detta

land som har matats med så många utredningar som Norrbotten. Det har gett arbete åt en massa utredare, men inte har det tryggt sysselsättning och utveckling! Jag är rädd för att den pågående utredningen om LKAB inte heller kommer att trygga sysselsättningen i malmfälten.

Och nu är det bråttom, herr Börjesson. När regeringen inte har något annat att erbjuda är det en moralisk skyldighet att man åtminstone anslår de 300 miljoner som facket har krävt för att hindra avskedanden.

Jag kommer självfallet att rösta för det förslaget. Att detta inte kommer att lösa problemen i stort är en annan sak. Det behövs betydligt mer för malmfälten och för Norrbotten. De åtgärderna skisseras bl. a. i vår motion 1302, som jag yrkar bifall till.

KARL-ERIK HÄLL (s):

Herr talman! Innan jag går in på vad jag egentligen tänkte säga kan jag inte underlåta att säga ett par ord till Fritz Börjesson, som företräder utskottet.

Men dessförinnan vill jag notera att av någon för mig obegriplig anledning alla borgerliga ledamöter på Norrbottensbanken är borta i dag. Det finns naturligtvis skäl till det, men jag tycker ändå det ser litet märkligt ut. Vi har ju så många gånger talat om situationen i Norrbotten och i malmfälten och de har visat så stort intresse för det, men i dag är det alltså tomt i bänkarna.

Fritz Börjesson känner sorg över utvecklingen i Norrbotten. Om det är en värdefull egenskap hos en politisk företrädare i denna kammare att på ett runt och ogripbart sätt ta sig an problemen, tror jag inte att det finns någon som är mästareligare i det avseendet än Fritz Börjesson. Det finns inte det minsta engagemang i hans tal om vad det egentligen gäller.

När Fritz Börjesson talar om de många förslag som 17 fackliga företrädare lagt fram för utskottet och inte så litet ironiskt refererar att det bland dem finns målning av en trappa, då tycker jag nästan att det går litet för långt. Det finns många angelägna arbetsuppgifter med på den listan, Fritz Börjesson!

Det hade varit betydligt bättre om man hade försökt ta seriöst på de fackliga organisationernas förslag. Det gör man inte – man nöjer sig med att konstatera vad företagsledningen har sagt och att man med dess förslag sparar 100 milj. kr. Från den synpunkten är det naturligtvis riktigt av Fritz Börjesson att föra resonemanget som han gör.

Sedan hänvisade Fritz Börjesson till en motion som jag väl känner igen – jag har nämligen varit med och skrivit den. Ur den citerade han att vi redan för några år sedan var på det klara med att malmen så småningom skulle ta slut. Men, Fritz Börjesson, det finns annat också i den motionen – uppslag och idéer beträffande hur kompletterande sysselsättning skall kunna skapas i dessa områden, hur alternativa arbeten skall kunna skapas den dag malmen inte längre bär samhällsutvecklingen. Tag gärna den motionen, Fritz Börjesson, och försök intressera den nuvarande regeringen för förslagen i den, kompletterade med de förslag som fackföreningsfolket har ställt! Det kan säkert ge några uppslag om hur man skall klara den här situationen på sikt.

Det har redan konstaterats att LKAB har varit ett rikt vinstgivande företag,

Fredagen den
14 april 1978

*Sysselsättningen
vid LKAB*

och många sköna miljarder har inlevererats som vinstmedel till statskassan.

Jag har själv arbetat vid LKAB:s Malmbergsförvaltning i 14 år. Under den tiden har jag som facklig representant, både som ordförande i den lokala fackföreningen och som ombudsman i samma avdelning i Gruvindustriarbetareförbundet kunnat följa utvecklingen vid företaget. Genom stora investeringar och andra åtgärder har man ständigt ökat produktionskapaciteten och produktiviteten i företaget. Påfrestningar i form av sänkta malmpriser har man alltid motverkat genom att öka brytningsvolymen.

För att möjliggöra detta allt större malmuttag har helt nya brytningsmetoder införts, och allt effektivare maskiner har satts in i produktionen. Denna intensiva malmbrytning har avsatt många spår även ovan jord i Malmberget. Stora delar av bebyggelsen i samhället har på grund av rasrisken fått rivras, och i dag är samhället praktiskt taget delat genom det enorma håll som har bildats vid jordavrymningen över den s. k. Kaptensmalmen. Det innebär en enorm miljöförstöring och har medfört att man har tvingats skära av flera gator i samhället, vilket i sin tur har medfört att färdvägen från vissa bostadsområden till affärer och annan service har flerdubblats i längd. Busslinjer har fått läggas om med förlängda restider som följd. Denna anpassning till gruvbrytningens behov har resulterat i avbrutna gator och ödelagda kvarter i ett från början sällsynt välplanerat samhälle. Kyrkan har flyttats, Folkets hus, skolor, badhus och ett stort antal bostadshus har rivits för att ge företaget möjlighet att bryta malm i allt större omfattning.

Kommunen har som en följd av detta fått göra enormt stora insatser för att skapa nya bostäder i stället för de rivna, bygga nytt Folkets hus m. m. Vi har gjort allt detta väl medvetna om att gruvan och malmbrytningen är och även i framtiden måste vara grunden för detta samhälles utveckling och fortbestånd. Skulle mot all förmodan driften upphöra vid gruvan kommer hela samhället att vara värdelöst. Detta framgår med all önskvärd tydlighet av de uppgifter som kommunens företrädare har meddelat utskottet. Av dem framgår bl. a. att hela 92 % av våra industrisysselsatta är beroende av LKAB och att ca 20 000 av kommunens 25 000 invånare direkt och indirekt för sin utkomst är beroende av LKAB.

I Kiruna är situationen densamma. Det framgår klart av det fullständigt eniga uttalande som kommunfullmäktige i Kiruna har antagit och som också har tillställts utskottet. Här kan man notera att de borgerliga ledamöterna i fullmäktige faktiskt har tillmätt de anställdas synpunkter långt större betydelse än man tydligen gör här i riksdagen.

Det är därför inte så konstigt att kommunerna och de anställda i företaget har varit och alltjämt är inställda på långtgående insatser för att bibehålla och utveckla gruvnäringen i kommunerna. De åtgärder som företaget vidtagit för att öka produktion och produktivitet har i många fall genomförts trots att det medfört stora påfrestningar för de anställda. Dieseldrift under jord är ett sådant exempel. De stora ventilationsproblem som därigenom uppstod och som man tyvärr aldrig har kunnat riktigt bemästra har satt sina djupa spår i gruvarbetarnas hälsa. Ökad frekvens av lungcancer har bl. a. följt i spåren av

den effektivitetsjakten.

Det ständiga motivet för dessa åtgärder har varit att man därigenom ökade företagets lönsamhet och därmed även företagets konkurrenskraft gentemot omvärldens malmproducenter. Detta är säkert helt riktigt. Men gruvarbetarna har med rätta då och då ifrågasatt det pris de tvingats betala, och i dag ser det ut som om inte detta alls räcker till för att trygga jobben och därmed hela kommunens existens.

Alla minns vi säkert att påfrestningarna på gruvarbetarna 1969 blev så stora att det resulterade i den stora gruvstrejken. Mot denna bakgrund måste var och en förstå att gruvarbetarna och alla kommuninvånare nu är djupt oroade inför framtiden. När ryktet om permitteringar och avskedanden av anställda började sprida sig samlades folket till demonstrationer. I Malmberget lågade mer än 4 000 människor under plakat där man krävde att LKAB och Statsföretag med stöd av regeringen skulle göra vad som behövdes för att undanröja hotet mot sysselsättningen.

I många år har fackföreningsfolket framfört farhågor för verkningarna av den ständigt ökande råmalmsproduktionen och exporten av oförädlade malmprodukter. Denna ständigt ökade brytningsvolym tär raskt på malmtillgångarna och medför dessutom andra negativa verkningar. Ett allt större brytningsdjup ökar kostnaderna och medför dessutom att man får en arbetsmiljö som hotar att bli så besvärlig att man i framtiden förmodligen inte kommer att få människor att över huvud taget ställa upp i underjordsarbete. Till detta kommer att en så snabb avsänkning av gruvan medför att de mycket stora kostnaderna exempelvis för att tillreda nya huvudnivåer i gruvan kommer att få orimligt korta avskrivningstider, vilket i sin tur blir påfrestande för ekonomin.

Det är med dessa motiv vi på allt sätt försökt få till stånd en högre förädling av malmprodukterna vid gruvan och länet. Det var en av orsakerna till att det var och fortfarande är så angeläget att få till stånd ett stort stålverk i Luleå. I dag nödgas vi tyvärr konstatera verkningarna av denna ensidiga inriktning på att bryta stora mängder råmalm och verkningarna av att exportera den relativt oförädlad.

I dag hotas jobben för hundratals arbetare och tjänstemän, och i den situationen finns det ingen beredskap. Efter tre år av djup lågkonjunktur och inför ett fjärde och kanske ett femte sådant år har företagsledningen i det statliga LKAB och regeringen inget annat recept än det traditionella, nämligen att minska kostnaderna, att öka produktiviteten och att permittera och avskeda anställda.

Inte heller Statsföretag har någon beredskap eller några alternativ att erbjuda för att trygga sysselsättningen. Detta blev verkligen klart för gruvarbetarna vid Per Skölds framträdande på ett stort möte i Malmberget i februari. Reaktionen mot en sådan uppenbar brist på ansvar för de anställda är naturligtvis bitterhet bland gruvarbetarna, och denna bitterhet förstärks när man nu nödgas konstatera att inte heller ägaren-staten är beredd att ta de nödvändiga krafttagen.

Det utskottsbetänkande som vi nu behandlar är verkligen i det här

avscendet ett bedrövligt aktstycke. 200 miljoner – en med förlov sagt futtig summa i relation till de tidigare miljardvinsterna – är man nu från regeringens sida beredd att anslå för att som det heter trygga jobben under 1978 för en del av de arbetslöshetsshotade gruvarbetarna. Därmed har också regeringen och utskottsmajoriteten tagit på sig ansvaret för att hundratals arbetare och tjänstemän får sparken. Det är detta det handlar om, herr talman, även om utskottsmajoriteten väljer att uttrycka det på annat sätt. Jag citerar: "Utskottet lägger stor vikt vid att en eventuellt nödvändig ytterligare neddragning av LKAB:s personalstyrka sker i socialt acceptabla former." Detta låter bättre, men betyder samma sak.

Att företagsledningen på detta sätt demonstrerar ett bristande ansvar för de anställda är lindrigt sagt anmärkningsvärt, men att utskottsmajoriteten gör det är rent ut sagt upprörande. De anställda i LKAB har med all rätt förväntat sig ett annat handlande från regeringens och riksdagsmajoritetens sida.

Företrädare för de anställda har inför utskottet redovisat en lång lista över angelägna arbeten som förr eller senare måste utföras. En del av dessa förslag rör angelägna miljöförbättrande insatser, andra åter är av stor betydelse för den framtida gruvbrytningen. Allt detta lämnar utskottets majoritet utan avseende.

Det torde vara utsiktslöst att här i kammaren med några argument i världen kunna ändra på denna utskottsmajoritetens inställning. Man tillmäter tydligen företagsledningens uttalande större vikt än vad de anställdas företrädare väldokumenterat har framfört. Och jag beklagar detta, då det innebär att denna företagsledning, som sagt nej till samhällets pengar för att trygga jobben, nu går tillbaka och får verkställa de permitteringar och avskedanden som enligt ledningens och tydligen även utskottsmajoritetens mening är både nödvändiga och önskvärda.

När utskottsmajoriteten inte ens är beredd att stödja det mycket blygsamma förslag som vi socialdemokrater framfört, nämligen ytterligare 100 milj. kr. för att folket skall kunna behållas i företaget under innevarande år, då inser jag det omöjliga i att försöka vädja till förnuftet hos denna majoritet.

En sak vill jag i alla fall säga: Det är alldeles klart och tydligt att gruvarbetarnas dom kommer att falla hård och skoningslös över den regering och över de partiers företrädare i denna kammare som nu så kallsinnigt är beredda att kasta ut hundratals LKAB-anställda i arbetslöshet.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till de socialdemokratiska reservationerna.

FRITZ BÖRJESSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hälls anförande var en kopia av de argument som tidigare har framförts när han säger: Ta min motion från 1974 och intressera den nuvarande regeringen för den. Och då är det tydligt att han inte lyckades intressera den gamla regeringen för sin motion.

När han återupprepar att det inte finns något ansvar i regeringen och utskottet och troligtvis inte i utskottsmajoriteten för detta förslag, så vill jag

åter tillbakavisa detta genom att säga att vi har anvisat en hel del pengar för att 840 jobb skall kunna vara kvar under 1978.

Om jag inte är fel underrättad så överväger Kooperativa förbundet att lägga ner industrier som går med stora underskott, så dessa förhållanden är synonyma för hela vårt näringsliv och ingenting speciellt för LKAB.

Jag förstår att man från lokalt håll har dessa synpunkter och om man inte har dem anser att man måste föra fram dem – det är ju så. Men varken regeringen eller utskottsmajoriteten kan rå för den konjunkturutveckling som sker i synnerhet beträffande malmen.

KARL-ERIK HÄLL (s) kort genmäle:

Herr talman! Till Fritz Börjesson vill jag säga att jag vidhåller: Ta gärna min motion och försök göra någonting av den!

Sedan efterlyses kritik av den gamla regeringen. Får jag fråga Fritz Börjesson: Vad skulle det ligga för konstruktivt i att här i dag i denna debatt försöka prata om det som varit? Vi har ställt förslag från vårt håll, som i den motion jag åberopat. De har inte förverkligats. Nu har vi en ny regering. Gör någonting ni – i stället för att säga att detta är verkningar av den gamla regeringen och skylla på den! Nu är det jobben för gruvarbetarna det gäller. Jag håller med om att man visst kan uppskatta att 850 jobb räddas, men jag är också angelägen om att påpeka att 350 får sparken.

Fritz Börjesson säger på sitt vanliga sätt: Det här är inget unikt – det händer på andra områden, och vi är vana vid detta. Ja, det är en ful vana.

Fritz Börjesson! Det ligger en fundamental skillnad i att ni i det här sammanhanget är beredda att sparka ut välutbildade gruvarbetare, som funnit sig i att jobba i en arbetsmiljö som sannerligen inte de flesta människor vill acceptera. Och var, Fritz Börjesson, tar man tillbaka de gruvarbetarna sedan de fått sparken? Vilken tilltro får man till det statliga LKAB efter en sådan manöver?

Men detta kanske Fritz Börjesson inte har några bekymmer för – det kanske blir en annan regering som får de bekymren.

STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag hade från början inte avsett att delta i den här debatten, men efter att ha lyssnat till de borgerligas talesman Fritz Börjesson kan jag inte låta bli att uppta kammarens tid ytterligare några minuter.

LKAB, liksom de andra stora statliga företagen i Norrbotten, har under det senaste året dragits med rätt stora problem, delvis på grund av den nuvarande konjunkturen och följderna av den. I olika sammanhang har från denna talarstol poängterats de problem de statliga företagen har. När det nu gäller LKAB:s framtid och möjligheter att sysselsätta de anställda har vi från socialdemokratiskt håll föreslagit att man skall få de 300 miljonerna för att kunna sysselsätta alla i företaget. Man har från de fackliga organisationerna redovisat listor med massor av objekt och projekt för att alla skall kunna behålla sina jobb.

Det är ganska beklämmande att lyssna till de borgerliga när de helt

nonchalerar facket krav, att lyssna till Fritz Börjesson som intygar sin oro och säger att vi alla känner sorg över LKAB:s utveckling. Men samtidigt – när man sitter i regeringsställning – är man inte villig att ta steget fullt ut för att bereda alla anställningstrygghet. Han talade också i sitt första inlägg om att han skulle kunna tro att malmbanan behöver rustas upp. Att tro och att känna sorg, det präglar genomgående de borgerligas inlägg. Men man behöver inte tro så mycket på att malmbanan, speciellt i södra omloppet, skall behöva rustas upp – det finns ett klart behov av det. Dessutom skulle det kunna sysselsätta väldigt många av de människor som nu känner oro för framtiden och för sina jobb.

Vidare säger Fritz Börjesson att han i bänken har en lista på förslag över de här objekten. Det är kanske inte att förvåna sig så mycket över – det är inte på något sätt ovanligt att de borgerliga låter förslag som kommer från de fackliga organisationerna, de anställda, hamna i bänkarna där locken läggs på för att slutligen gå vidare till papperskorgen. Det är viktigt att notera i detta sammanhang.

Fritz Börjesson kom hela tiden tillbaka till de allmänna svårigheter som råder i landet på grund av lågkonjunkturen. Men det måste väl ändå vara så att när man gör insatser till följd av långvariga lågkonjunkturer, så bör de kraftigaste insatserna ske där man har den sämsta arbetsmarknadssituationen. I Norrbotten står ju över 23 % av människorna utanför den ordinarie arbetsmarknaden. På de orter i malmfälten som det här är fråga om har man en enorm ungdomsarbetslöshet. Man har praktiskt taget ingen chans att få ett nytt jobb i dag om man ställs utanför det gamla.

Inte minst med tanke på det stora belopp – 12 miljarder – som detta företag har lämnat ifrån sig till statskassan, vore det underligt om man inte skulle kunna öka på beloppet med 100 miljoner.

Herr talman! Jag hyser liksom tidigare talare inte några stora förhoppningar om att den borgerliga riksdagsmajoriteten i kammaren skall gå på det socialdemokratiska förslaget. Men i och för sig visar detta bara de borgerligas verkliga vilja när det gäller att leva upp till sina fagra tal och löften inför det senaste valet, att man skulle utveckla Norrbotten och skapa en framtid även för människorna i det länet. Detta understryker med vilken falskhet de löftena gavs.

ALF LÖVENBORG (apk):

Herr talman! Det är kanske inte så meningsfullt att förlänga den här debatten, för det står ju helt klart att de borgerliga har bestämt sig för den rigorösa nej-sägarlinjen. Och den kommer de att hålla fast vid, precis som tidigare.

Fritz Börjesson vägrar att diskutera frågorna i stort. Man bortser från den mycket svåra kris som Norrbotten nu skakas av och som betyder att de berörda måste sysselsättas med åtgärder över hela fältet, vilka kan sättas in på basis av länets rika resurser för att skapa sysselsättning både på kort och på lång sikt. Man måste bryta den koloniala strukturen, och staten och regeringen måste känna ett ansvar för att trygga och öka sysselsättningen

inom den statliga företagssektorn. Det är egentligen tvåsidiga insatser som måste göras. De statliga basindustrierna måste garanteras de medel som krävs för att modernisera och förbättra redan befintliga anläggningar. Det är på det planet som man med de 300 milj. kr. som facket har begärt hade kunnat skapa sysselsättning och förhindra avskedanden och permitteringar.

..Eftersom Fritz Börjesson kommer fram med den utredning som skall pågå om LKAB, vill jag än en gång påpeka att inget län har varit föremål för så många utredningar som Norrbotten. Men det finns ju en rad redan färdigutredda projekt som snabbt skulle kunna sättas i gång och ge ett stort sysselsättningstillskott. Dit hör Stålverk 80, gruvprojektet i Kaunisvaara, uranbrytningen i Pleutajokk och utbyggnad, modernisering och förbättringar av ASSI:s industrier både i Piteå och i Kalix.

För att Fritz Börjesson skall få klart för sig vilka problem man har inte bara i malmfälten vill jag rycka ut en kommun som illustration. Vi kan ta Pajala kommun i Norrbotten som 1950 hade 15 198 invånare men som 1960 hade minskat till 14 000 för att 1970 vara nere i 10 000. Nu är man nere i ca 9 400 invånare. Men vår länsstyrelses flitiga utredare har också blickat längre in i framtiden. Det finns en prognos som säger att 1980 kommer Pajala kommun att ha drygt 7 000 invånare. Man har inte stannat vid 1980, utan man har även gått till 1990, och då skall kommunen vara nere i 6 000 invånare. Det betyder att med den här takten kommer invånare i Pajala kommun att bli nästan lika sällsynta och ensamt och sorgset vandrande som renarna på Skansen.

När det gäller frågan om stödet till LKAB kommer vi inte ifrån att det visar en häpnadsväckande nonchalans att man inte på allvar diskuterar den åtgärds katalog som de fackliga organisationerna har föreslagit, utan föredrar att lita på LKAB:s styrelse. Facket har ju inte bara, herr Börjesson, föreslagit målning av en trappa och liknande marginella åtgärder, utan man har ett mycket ambitiöst och omfattande program för att klara sysselsättningen. Men det har den borgerliga regeringen totalt struntat i.

FRITZ BÖRJESSON (c):

Herr talman! Alla de projekt som Alf Lövenborg här har presenterat "över hela fältet", som han uttryckte det, plus kravet på Per Skölds avgång som chef för Statsföretag vill jag naturligtvis inte kommentera i det här sammanhanget.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1 a

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1761 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Eivor Marklund begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 120

Fredagen den
14 april 1978

*Sysselsättningen
vid LKAB*

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 50 mom. 1 a röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1761 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Eivor Marklund begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 276
Nej – 15

Mom. 1 b

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av Ingvar Svanberg m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Karl-Erik Häll begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 50 mom. 1 b röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av Ingvar Svanberg m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Karl-Erik Häll begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 150
Nej – 140

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av Ingvar Svanberg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Karl-Erik Häll begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 50 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av Ingvar Svanberg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Karl-Erik Häll begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 150
Nej – 140

Mom. 3

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 4

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) motionen nr 224 av Lars Werner m. fl. samt 3:o) motionen nr 1302 av Alf Lövenborg och Rolf Hagel, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då Eivor Marklund begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan Alf Lövenborg begärt votering beträffande kontrapositionen upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 50 mom. 4 antar motionen nr 224 av Lars Werner m. fl. röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit motionen nr 1302 av Alf Lövenborg och Rolf Hagel.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen.

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 50 mom. 4 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 224 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Eivor Marklund begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 275
Nej – 15

Mom. 5 och 6

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Fredagen den
14 april 1978

*Förbud mot försälj-
ningen av krigslek-
saker*

§ 7 Förbud mot försäljning av krigsleksaker

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1977/78:48 med anledning av motioner om förbud mot försäljning av vissa leksaker.

I detta betänkande behandlades motionerna
1977/78:305 av Åke Gillström (s).

1977/78:308 av Ulla Tillander m. fl. (c, s, fp), vari hemställts att riksdagen hos regeringen begärde förslag om förbud mot försäljning av krigsleksaker, och

1977/78:804 av Gertrud Sigurdsen m. fl. (s), vari hemställts att riksdagen hos regeringen skulle anhålla

1. att den lagstiftning genom vilken konsumentverket övervakade försäljningen av farliga leksaker skulle ses över och skärpas så att även krigsleksaker föll under försäljningsförbud,

2. att krigsleksaker i lagstiftningen hänfördes till de undantag som syftade till att skydda människors liv, hälsa och säkerhet och därmed ålades importförbud.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen med anledning av motionerna 1977/78:308 och 1977/78:804 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört om sanering av utbudet av krigsleksaker,

2. att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:305.

Reservation hade avgivits av Bengt Sjönell (c), Erik Hovhammar (m), Fritz Börjesson (c), Sven Andersson i Örebro (fp), Runc Ångström (fp), Ingegärd Oskarsson (c) och Sten Svensson (m) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa

att riksdagen skulle avslå

a) motionen 1977/78:308,

b) motionen 1977/78:804.

STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Näringsutskottet har i det betänkande som nu behandlas av kammaren tagit upp tre motioner om förbud mot försäljning av vissa leksaker. I de två första motionerna gäller frågan införande av förbud mot import och försäljning av s. k. krigsleksaker. I den tredje motionen föreslås att riksdagen skall göra ett uttalande till regeringen om behovet av en skärpning av marknadsföringslagen när det gäller försäljning av leksaker.

Inledningsvis kan konstateras, att det föreligger enighet inom utskottet vad gäller hemställan om att riksdagen skall avslå den tredje motionen, dvs. avvisa kravet på ett uttalande om en skärpning av marknadsföringslagen.

Vad oenighet har uppstått om, vilket resulterat i att en reservation har fogats vid betänkandet, är utskottets yttrande över de två förstnämnda motionerna.

Till bilden hör att frågan varit uppe en gång tidigare under detta riksmöte. Den 9 december 1977 avtog en enhällig riksdag en motion med hemställan att hos regeringen anhålla om förslag till förbud mot import och försäljning av krigsleksaker. Ett likaledes enhälligt näringsutskott anförde då bl. a. följande skäl för att motionen skulle avslås:

”Vad avser motionärernas förslag vill utskottet erinra om att Sverige i internationella överenskommelser har utfäst sig att inte införa s. k. tekniska handelshinder, dvs. sådana regler om varans beskaffenhet som försvårar internationell handel. Undantagna härifrån är regleringar som syftar till att skydda människors liv, hälsa och säkerhet. Utskottet anser mot denna bakgrund inte att riksdagen bör göra en sådan framställning till regeringen som motionärerna önskar.

Det är dock angeläget att utbudet av denna typ av leksaker förändras. I detta sammanhang noterar utskottet att konsumentverket har utarbetat vissa riktlinjer med inriktning på säkerhet för vissa slags leksaker. Mellan lekmiljörådet och berörda branschorganisationer har inletts överläggningar om vissa riktlinjer i fråga om försäljning av krigsleksaker. Utskottet utgår från att dessa överläggningar fullföljs.”

Dessa motiveringar godtogs av kammaren och motionen avslögs.

Nu har endast fyra månader gått sedan riksdagen gjorde detta principiellt viktiga uttalande. Vi reserverar kvarstår således vid den bedömning som då gjordes av näringsutskottet. För att markera denna hållning har vi i reservationen ånyo understrukit att det är angeläget att en sanering av utbudet av krigsleksaker kommer till stånd. I första hand bör detta ske genom frivilliga överenskommelser. Inom konsumentverket pågår f. n. en översyn och omarbeting av riktlinjer för marknadsföring av leksaker. Vi utgår från att frågan om utbudet av s. k. krigsleksaker kommer att beaktas även i detta sammanhang.

Med hänsyn till vad jag nyss redovisat samt till tidsaspekterna borde det vara rimligt att påräkna samma behandling i kammaren av de nu aktuella motionerna, vilka i stort sett återupprepar kraven i fjolårets motion. Så har dock inte blivit fallet, eftersom utskottsmajoriteten ifrågasätter utskottets tidigare uttalande tro på frivilliga överenskommelser. Man begär till och med att regeringen skall vidta erforderliga åtgärder, uppenbarligen i den riktning som motionärerna har begärt, som syftar till lagförslag om förbud mot försäljning av s. k. krigsleksaker.

Lagstiftning i avsikt att förbjuda försäljning av vissa leksaker är enligt reservanternas mening synnerligen olämpligt. Jag skall redovisa några skäl för detta påstående.

En strävan vid all reglering av importhandeln måste vara att undvika icke tariffära handelshinder, och Sverige har också i internationella sammanhang utfäst sig att följa denna internationellt accepterade linje. Undantag från denna överenskommelse anser jag fortfarande är befogade vad gäller regleringar som har till syfte att skydda människors liv, hälsa och säkerhet. Utskottsmajoriteten har uppenbarligen, i likhet med motionärerna, ansett att krigsleksaker är så skadliga för barnen att införandet av ett tekniskt

Förbud mot försäljningen av krigsleksaker

Fredagen den
14 april 1978

*Förbud mot försälj-
ningen av krigslek-
saker*

handelshinder med åtföljande ofta negativa effekter på våra handelspolitiska relationer kan vara motiverat.

Skulle riksdagen mot förmodan godta motionärernas lagstiftningskrav, skulle detta dessutom medföra synnerligen stora definitionsproblem. Var drar man gränsen mellan en acceptabel och en oacceptabel krigslekssak? Lekmiljörådets utkast till definition är diffus och torde ej kunna utgöra underlag för en sådan bedömning. Även om en definition av acceptabla krigsleksaker trots allt skulle kunna åstadkommas, torde gränsdragningsfrågorna bli så många att en förbudslagstiftning inte skulle kunna upprätthållas utan en vittgående byråkrati.

Anser motionärerna att ett speciellt krigsleksaksverk skall upprättas, eller skall konsumentverkets organisation byggas ut för detta ändamål? En lagstiftning av den omfattning som motionärerna begär leder utan tvivel till ökad byråkrati. Den nya regeringen har lovat att föra en politik som minskar byråkratin i samhället – inte tvärtom! Det står uttryckligen i regeringförklaringen.

Under senare år har kunnat konstateras att leksaksbranschen frivilligt har begränsat utbudet av krigsleksaker. Detta har skett av etiska och moraliska skäl – inte på grund av övertygelse om att krigsleksaker är skadliga. Dessutom har branschen frivilligt avstått från konsumentreklam när det gäller krigsleksaker som har anknytning till vårt århundrade. Frågan är hur långt man kan gå, när vi samtidigt är medvetna om utbudet av inslag med våld och krig i massmedia eller det dokumentära våldet som visas i televisionens nyhetsprogram.

En av samhällets väsentliga uppgifter är att verka för att ungdomarna – förutom att beredas utbildning och arbetstillfällen – även får en meningsfull fritid. I dag sysslar många ungdomar på sin fritid med modellbyggen med varierande motiv. Vill verkligen motionärerna förmå ungdomarna denna oskyldiga sysselsättning därför att byggsatserna kan föreställa avbilder av t. ex. regalskeppet Wasa eller ett flygplan av typ Viggan?

Reservanterna har den uppfattningen att utbudet av s. k. krigsleksaker skall förändras. Självfallet är det angeläget – och det vill jag bestämt understryka – att det kommer fram leksaker som gör det möjligt för barn och ungdom att syssla med skapande lek. Men förbudslagstiftning är, som jag redan framhållit, icke någon lämplig åtgärd för att nå sådana syften.

I en marknadsekonomi bör det stå konsumenterna fritt att välja det man vill köpa. I en fungerande marknadsekonomi råder också en konkurrens som leder till att det är konsumenternas efterfrågan som styr varuutbudet. Föräldrarna i 1970-talets Sverige, dvs. just de människor som på alla andra områden anförtros ett allt större medbestämmande, torde vara så upplysta att de själva kan avgöra vilket lekmaterial som är lämpligt för deras barn. En förmyndarmentalitet vore även mot denna bakgrund olycklig.

I detta sammanhang vill jag betona värdet av fostran i hem och skola syftande till att ge alla barn och ungdomar bättre förutsättningar att handla under eget ansvar. Detta är i det långa loppet en mera konstruktiv ungdomspolitik än en planlöst insatt förbudslagstiftning mot enskilda

företeelser.

Riksdagen har inom en relativt kort tid infört en mängd förbud som reglerar medborgarnas aktivitet och konsumtion. I många fall upplevs dessa inte ha en förankring vad gäller medborgarnas uppfattning om vad som är rätt och vad som är lämpligt. Människor man möter ger ofta uttryck för att det nu blivit alltför många och oöverlagda förbud. Man ifrågasätter t. o. m. det arbete i demokratins tjänst som riksdagen har att fullgöra. Även om ett dylikt uttalande inte skall tolkas efter bokstaven, vittnar dess förekomst om det djupa missnöje som ändå finns.

Omotiverade förbud kan dessutom föranleda friställningar, vilket är ytterligare ett skäl för att dylika beslut måste fattas på fullgoda beslutsunderlag och med god kunskap om tänkbara följdkonsekvenser. Beslut om förbudslagstiftningen måste enligt min bestämda mening sålunda grundas mera på insikter än på åsikter!

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till den reservation som är fogad vid utskottets betänkande.

Nr 120

Fredagen den
14 april 1978

Förbud mot försäljningen av krigsleksaker

ARNE BLOMKVIST (s):

Herr talman! Det är faktiskt på det sättet, Sten Svensson, att det finns folkrörelser, enskilda människor och ansvariga myndigheter som alltmer har börjat fråga sig om det verkligen är lämpligt att sätta krigsspel, krigsleksaker och andra leksaker som imiterar hemska mordredskap i händerna på våra barn. Flera av våra barn- och ungdomsorganisationer, t. ex. Unga örnar och Vi unga, har också under många år engagerat sig i denna fråga. Genom bl. a. demonstrationer och kampanjer av olika slag har de försökt övertyga samhället om att förbud bör införas mot försäljningen av krigsleksaker.

I en av de motioner som behandlas i detta utskottsbetänkande för man fram några av de viktigaste skälen för människors engagemang i detta upplysningsarbete. Bl. a. understryks att krigslekar och krigsleksaker kan spela en roll – tillsammans med andra faktorer – för att utveckla ett aggressivt beteendemönster. Om barnen dagligen leker med krigsleksaker kan en s. k. avtrubbnings effekt uppstå, som innebär att barnen kommer att alltmer acceptera våld i vardagslivet.

Även socialstyrelsens lek miljöråd har under de senaste två åren gjort betydande insatser för att väcka allmänhetens, ansvariga myndigheters och branschorganisationers intresse för att vidta sådana inskränkningar i leksakshandeln som det här gäller.

Lek miljörådet är över huvud taget mycket negativt inställt till krigsleksaker och arbetar hårt för att få bort dem ur leksakshandeln. Jag vill här peka på att vi inte har någon egen tillverkning av krigsleksaker i vårt land. Sten Svensson talade ju i sitt anförande här om att ett förbud skulle kunna skapa sysselsättningsproblem i vårt land. Samtliga större leksaksfirmor importerar emellertid sina leksaker, som i första hand kommer från Hongkong, England och USA.

Det är riktigt som Sten Svensson tidigare sade, att näringsutskottet för omkring fyra månader sedan behandlade frågan om förbud mot import och

Fredagen den
14 april 1978

*Förbud mot försälj-
ningen av krigslek-
saker*

försäljning av krigsleksaker. I betänkandet – som enhälligt antogs av riksdagen – uttalade utskottet bl. a. att det är angeläget att utbudet av denna typ av leksaker förändras. Samtidigt noterade utskottet att lekmiljörådet och företrädare för leksakshandelns branschorganisationer hade inlett överläggningar om vissa riktlinjer i fråga om försäljningen av krigsleksaker. Man utgick då från att överläggningarna skulle komma att fullföljas. Det är riktigt att det var för ganska kort tid sedan, Sten Svensson, men vi har i dag kunnat konstatera att överläggningarna mellan lekmiljörådet och branschorganisationerna har varit resultatlösa. Lekmiljörådet har kunnat konstatera att branschens organisationer inte visat något större intresse för att i samarbete med rådet lösa problemet.

Herr talman! I en tidningsartikel om krigsleksaker i Västerviks-Tidningen av den 20 mars i år gör en direktör i Leverantörsföreningen för lek- och hobbyartiklar ett uttalande som bekräftar lekmiljörådets uppfattning om bristande samarbetsvilja från branschorganisationernas sida. Jag vill gärna fästa kammarens och inte minst Sten Svenssons uppmärksamhet på detta uttalande. Mot bakgrund av att branschen anser att krigsleksaker bara utgör 1–2 % av det totala leksaksutbudet ställs i tidningsartikeln två frågor: "Varför kan man då inte sluta sälja dem? Räcker det inte med misstanke om skadlighet?"

Artikeln fortsätter med uttalandet av direktören: "Visst har vi råd att undvara dessa 1–2 procent – – –. Men vi tror inte att de är skadliga. Och så länge vi inget vet, tycker jag det vore feget att falla till föga för några kritiska röster."

Detta är ett mycket märkligt uttalande, inte minst med tanke på de citat som jag och Sten Svensson här har läst upp beträffande riksdagens ställningstagande i samband med att vi behandlade förra årets motion.

Näringsutskottet har under detta riksmöte i sitt betänkande nr 48 än en gång fått behandla motioner om förbud mot försäljning av krigsleksaker. Den ena är en trepartimotion av Ulla Tillander m. fl. Den andra motionen har avgivits av Gertrud Sigurdsen och Gunnar Nilsson, två företrädare för de stora folkrörelserna i vårt land. I anslutning till motionsförslagen uttalar utskottet bl. a. följande:

"Det är enligt utskottets mening angeläget att man söker åstadkomma en sanering av utbudet av krigsleksaker. Inom konsumentverket pågår f. n. en översyn och omarbetning av riktlinjer för marknadsföring av leksaker. Frågan om utbudet av krigsleksaker bör tas upp i detta sammanhang. Enligt utskottets mening bör ansvariga myndigheter i första hand söka komma till rätta med problemet genom frivilliga överenskommelser med branschens organisationer. Om detta inte visar sig vara en framkomlig väg bör regeringen vidta erforderliga åtgärder."

Vi lyfter alltså över frågan till regeringen – till handelsministern, som nu är i kammaren.

Reservanterna anser att utskottets yttrande i denna del bör ha följande lydelse: "Utskottet vill ånyo understryka att det är angeläget att en sanering av utbudet av krigsleksaker kommer till stånd. I första hand bör detta ske

genom frivilliga överenskommelser.”

Mot bakgrund av Sten Svenssons tidigare inlägg, där han mera polemiserade emot motionärerna än emot utskottet, vill jag fråga honom: Om nu dessa överläggningar inte kan komma till något resultat, vilka åtgärder vill reservanterna då föreslå i andra hand? Det skulle vara mycket intressant att få veta det, för det måste ju ändå här vara fråga om att fullfölja någonting från utgångsläget ”i första hand”.

I detta sammanhang vill jag vädja till företrädare för branschorganisationerna att tillsammans med ansvariga myndigheter så snart som möjligt genomföra en sanering av utbudet av krigsleksaker. Men om det skulle vara omöjligt att på frivillig väg lösa problemet, så sluter utskottet upp bakom kravet på att flytta över frågan till regeringen. Då bör enligt min mening regeringen utnyttja all den sakkunskap som i dag finns hos ansvariga myndigheter, konsumentverket, socialstyrelsens lekmiljöråd, intresserade barn- och ungdomsorganisationer och hos enskilda.

När det gäller motionen 305 vill jag hänvisa till vad utskottet har anfört i betänkandet.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

STEN SVENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Arne Blomkvist åberopar att lekmiljörådet i olika sammanhang hävdad att krigsleksaker präglar barnen vid krig. Med all respekt för dessa uttalanden vill jag säga att enbart uttalanden av den här typen såväl från lekmiljörådet som från Arne Blomkvist inte kan vara till fyllest som sakligt underlag för en förbudslagstiftning. Jag menar att man får tillämpa den praxis som vi är överens om i alla andra sammanhang, att man skall bygga en eventuell förbudslagstiftning på ett rejält utredningsunderlag och en uttalad remissopinion och på att olika experter kunnat få belysa frågan. Jag kan, Arne Blomkvist, konstatera att flera experter i dag, däribland barnpsykiatriker, hävdar en diametralt motsatt uppfattning mot den som Arne Blomkvist framfört.

Vidare bör Arne Blomkvist observera att det framgår av utskottsbetänkandet att konsumentverket inte anser sig ha bevis för att krigsleksaker har en skadlig inverkan och att man uppmanat lekmiljörådet att framlägga dylika. Men sådana har tydligen ännu inte kunnat presteras.

Jag kan här citera en skrivelse från konsumentombudsmannen Sven Heurgren. Han säger: ”För att verket skall ha möjlighet att ingripa mot försäljningen av krigsleksaker med stöd av 4 § marknadsföringslagen krävs att verket kan göra gällande att krigsleksaker är psykiskt eller fysiskt skadliga. Verket saknar emellertid dokumentation för att styrka att sådana verkningar kan uppstå.

Ett sätt att komma till rätta med problemet med krigsleksaker kan vara att lekmiljörådet låter genomföra en undersökning som visar hur och på vad sätt barn påverkas av krigsleksaker — —.”

Jag vill ställa följande frågor till Arne Blomkvist:

Nr 120

Fredagen den
14 april 1978

Förbud mot försäljningen av krigsleksaker

Fredagen den
14 april 1978

*Förbud mot försälj-
ningen av krigslek-
saker*

För det första: Har Arne Blomkvist några bevis av den karaktär som konsumentombudsmannen efterlyser och som enligt hans mening skulle utgöra ett ordentligt underlag för ett sådant här beslut?

För det andra: Vad menar utskottsmajoriteten med "erforderliga åtgärder"? Menar Arne Blomkvist att utskottsmajoriteten vill införa en förbudslagstiftning? Är svaret ja eller nej?

Arne Blomkvist frågar mig vad jag menar med "i andra hand". Självfallet måste man gå vidare på den linje som vi redovisat i utskottsberäkningen och därefter, i andra hand, tillsätta en ordentlig utredning för att klarlägga vilken grund det finns för olika experters synpunkter i den här frågan.

ARNE BLOMKVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Det uttalande som Sten Svensson gjorde avslutningsvis i sin replik visar ju att det egentligen är ytterst litet som skiljer utskottsmajoriteten från reservanterna. För lägg märke till, Sten Svensson, att utskottsmajoriteten i sin skrivning har sagt att tyngdpunkten i det fortsatta arbetet skall ligga på frivilliga överenskommelser, vilket i sin tur måste innebära att ansvariga myndigheter får fortsätta med det arbete som vi anser är så angeläget. Det skulle förvåna mig om leksakshandeln inte vill medverka eller ta hänsyn till den opinion som finns i de stora folkrörelserna och i riksdagen.

Om riksdagen fattar beslut enligt utskottsmajoritetens förslag, skulle det förvåna mig om leksakshandelns företrädare än en gång kommer att nonchalera en sådan opinionsyttring. Men vi antar, Sten Svensson, att de även i fortsättningen icke vill sluta några frivilliga överenskommelser. Det är i ett sådant läge som vi menar från utskottsmajoritetens sida att man måste lyfta upp frågan till regeringen, till handelsministern. Sten Svensson frågade mig: Vad menar utskottsmajoriteten med "erforderliga åtgärder"? Vi menar att med den tyngd som ligger hos regeringen bör fortfarande frivilliga överenskommelser vara aktuella. Men skulle det inte visa sig vara möjligt heller för regeringen att träffa överenskommelser, så måste regeringen inse att riksdagen har en bestämd uppfattning i frågan och att fortsatta åtgärder måste vidtas. I det läget är det självklart att regeringen, för att kunna ta de initiativ som utskottsmajoriteten önskar, måste skaffa fram ett bättre material och utifrån detta vidtaga de åtgärder som kan anses nödvändiga.

Det är detta som ligger bakom utskottsmajoritetens ställningstagande i sakfrågan.

STEN SVENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Kammarans ledamöter har noga noterat att Arne Blomkvist inte har pläderat för att man skall införa förbudslagstiftning. Det har däremot motionärerna gjort. Vi reservanter har avvisat förbudslagstiftning. Jag vill upprepa frågan: Vill Arne Blomkvist i ett sådant läge som jag nyss beskrev ha en förbudslagstiftning – ja eller nej?

Jag har tidigare hävdats att beslutsunderlaget är bristfälligt. Jag sade nyss att barnpsykiatriker gör invändningar. Ingen utredning har i grunden analyserat problemen, än mindre utforskat alla konsekvenser av att barn använder

krigsleksaker. Vi kan konstatera att experterna är oeniga. I Nya Wermlands-Tidningen den 22 mars finns en intervju med barnpsykiatriker Thorbjörn Lunder i Karlstad. Han säger bl. a.: "Barn får utlopp för sina aggressioner genom att leka krig. Nekar vi dem krigsleksakerna dämms aggressionerna upp och lagras. Vi kan inte förbjuda barns krigslekar medan barn samtidigt via TV matas med våld och krig. Det är en dubbelmoral, som bidrar till att förvirra barnen. --- Får barn däremot i sina lekar bearbeta aggressioner är de oftast färdiga med dem sedan."

Jag skall inte, herr talman, värdera detta påstående. Jag har inte sådana erfarenheter att jag vare sig kan instämma i eller ta avstånd från det. Vad jag skulle vilja understryka är att man måste göra grundliga utredningar innan man rusar åstad och hotar med lagstifningsåtgärder. Det är precis detta utskottsmajoriteten faktiskt gör i betänkandet.

ARNE BLOMKVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Får jag fråga Sten Svensson: Var någonstans i utskottsmajoritetens uttalande skriver vi om förbud? Men Sten Svensson har ställt en fråga till mig. Låt mig då säga: Skulle man inte komma fram till frivilliga överenskommelser utan frågan lyftas upp till handelsministern, är det alldeles uppenbart att man då måste ta fram ett material. Troligen kommer det då att finnas olika alternativ. Även om jag inser att man då kan ställas inför svåra lagstifningsfrågor kan förbud i någon form vara ett alternativ.

När det sedan gäller Sven Heurgren är det riktigt att han har uppmanat lekmiljörådet att företaga utredning om barnen psykiskt kan skadas av krigsleksaker. Dessa frågor kommer andra talare att ta upp senare. Men enligt de uppgifter vi har fått i samband med utskottsbehandlingen har det bl. a. sagts: Det kan väl inte vara riktigt att vi skall utsätta våra barn för sådana undersökningar!

Sten Svensson har en sällsynt förmåga att citera enskilda och tidningar som är positivt inställda till krigsleksaker. Jag har i min hand ett pressmeddelande från lekmiljörådet där man under rubriken "STOPP för krigsleksaker" bl. a. skriver följande:

"Om vi lockar barn att leka krig genom att ge dem krigsleksaker lurar vi dem att tycka att dödandet för makt, dödandet för att få rätt, är något lustbetonat, som man inte behöver ta på allvar.

Genom att den vuxne tillverkat/köpt/givit barnet krigsleksaken har den vuxne, som är barnets vägledare, sanktionerat leken och därmed rättfärdigat kriget."

Det finns anledning även för Sten Svensson att ta del av de slutsatser lekmiljörådet kommit fram till. Jag tycker de väger tungt i dessa sammanhang.

Talmannen anmälde att Sten Svensson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Fredagen den
14 april 1978

*Förbud mot försälj-
ningen av krigslek-
saker*

ULLA TILLANDER (c):

Herr talman! När näringsutskottet tidigare, närmare bestämt i höstas, behandlade en motion om krigsleksaker betonade utskottet, som vi har hört tidigare här i dag, att "det är angeläget att utbudet av denna typ av leksaker förändras".

Något senare i betänkandet hette det: "Mellan lekmiljörådet och berörda branschorganisationer har inletts överläggningar om vissa riktlinjer i fråga om försäljning av krigsleksaker. Utskottet utgår ifrån att dessa överläggningar fullföljs."

Inom lekmiljörådet, som tagit initiativ till sådana överläggningar med leksaksbranschen, måste vi tyvärr konstatera, som också framhållits här, att den väg som alla med rätta anser vara den bästa, nämligen frivillighetens, självgranskandets och självsaneringens väg, har tett sig svårframkomlig. Men det är möjligt, som också har sagts tidigare i debatten, att en förändring till det bättre under opinionens tryck har börjat ske på sista tiden – det finns vissa tecken som tyder på det.

Man kan konstatera att ingen i utskottet frångått den ståndpunkt som utskottet tidigare har intagit. Frågan om krigsleksaker är en angelägen fråga för hela utskottet.

I reservationen upprepas denna ståndpunkt oförändrad, möjligen något skärpt i formuleringen – så upplever i alla fall jag det. Man säger nämligen: "I första hand bör detta ske genom frivilliga överenskommelser."

Detta är att notera, och det är bra men inte tillräckligt bra. Man har enligt min mening inte dragit den rätta slutsatsen av att så mycket inte har skett under mellantiden.

När inget väsentligt har skett i de överläggningar som utskottet utgick ifrån skulle fullföljas, måste man därav ha rätt att dra vissa konsekvenser. Visserligen är det fullt möjligt att en gång till uttala förhoppningen att överläggningarna mellan leksaksbranschen och lekmiljörådet skall fullföljas. Tålmod är ju en egenskap som i så fall får en vacker tillämpning här. Men tålmod är på sin plats bara under förutsättning att inte otåligheten är den rätta inställningen. Det är viktigt att något händer snart. Därför är inte tålmod utan otålighet på sin plats. Ju viktigare sak, desto större otålighet. Därför är det också logiskt med en skärpning av skrivningen.

Den skärpningen och debatten i massmedia under senare tid har förmodligen avsatt spår inom leksaksbranschen, som kanske – redan innan riksdagen fattar sitt beslut om att en sanering måste till – har dragit den rätta slutsatsen och själv börjat inse att krigsleksaker inte passar dess policy. Debatten om restriktioner har i så fall egentligen haft en självuppfyllande funktion.

Jag vill ägna en stund åt att förklara varför vi tycker att det här är en så angelägen fråga. Vår utgångspunkt är en kännedom om den realism med vilken krigsleksaker avbildar kriget. Det är en i detalj verklighetstrogen återgivning av det moderna krigets våld och fasor: städer i ruiner, sargade människor, fångtransporter, störtade flygplan, skyttegravar, artilleribombardemang etc .

Om det inte redan finns kan det vara på väg. För fantasin har egentligen

inga gränser och verkligheten är sådan att den ständigt överträffar fantasin.

Jag är medveten om att man kan se på krigsleksakerernas roll på olika sätt. Man säger: Har vi inte alla lekt med gjutna tennsoldater som litet vilsegånget har hukat eller legat och tryckt vid salongsmattans frans? Eller vi erinrar oss kanske några enstaka brummande tanks som har larvat sig fram över parketten. Barnkammaridyllen förefaller fullständig och engagemanget mot dessa leksakers våldspåverkan kan te sig överdrivet och litet löjeväckande.

Men man kan också betrakta de realistiska vapenminiatyrerna som medel för den intensiva våldspåverkan som nu sker på bred front. Barnkammaridyllen är nog en smula falsk i det här avseendet. Krigsmodellerna är i verkligheten ett medium genom vilket det gränslösa våldet och de senaste krigen kan återupplivas och återupplevas. Genom en lustbetonad rollek blir detta levande förflutna väl integrerat hos den uppväxande generationen.

Det förrådiska ligger just i att det sker i lekens form. Leken är i vanliga fall konstruktiv och lustbetonad. Den skall vara uppbyggande. Men när barn leker våld blir leken destruktiv och nedbrytande. Leken får en inre motsägelse. I själva ordet krigsleksak ligger en motsägelse. Leken förmår göra lustbetonat det som vi alla anser vara fasansfullt. Det är som om en ny makt kommer in i lekens lustgård.

För att göra bilden någorlunda fullständig kan man också ha med det ofantliga våldsutbud som TV, film och seriemagasin vräker ut och där barn redan från unga år är storkonsumenterna.

Massmedia speglar, exponerar och exploaterar det våld som finns som alldagligt inslag i såväl outhärdligt brutal som glättad salongsfäbig tappning i både världs- och näringslivet. Men denna verklighet skall ju fokuseras, och våldet tycks ge de bästa scoopen i ord och bild.

Man skall inte tro annat än att fixeringsbilderna bränner fast i barnasjälarna med långtidsverkan och djupverkan på både individen och samhället i stort.

Våld föder våld, heter det, det verkar avskräckande men kan märkligt nog också avnjutas serverat portionsvis i rätt förpackning. Detta bjuder till stor försiktighet i handhavandet av våldsutbudet. Barn och våld är en kombination som inte borde få finnas. Att den ändå gör det avslöjar ett missförhållande.

Det är när krigsleksakererna sätts in i det större perspektiv som jag här försökt antyda som de ter sig avskräckande. *Barnen leker med leksaker, men är det inte egentligen leksaker som, när de blir för avancerade, leker med barnen, som styr och påverkar dem?*

Det är inte underligt att många föräldrar frågar sig uppgivet: Föreligger inte åtminstone något etiskt minimum som kan tillämpas på det här området. Den här frågan blir mer och mer allmän. Därför tror jag att riksdagsbehandlingen av frågan om krigsleksakerer innebär att maningen till leksaksbranschen att aktualisera det ansvar som man kan vara övertygad om finns inte görs förgäves. Det är också bra att riksdagen är lyhörd inför den här opinionen.

Nr 120

Fredagen den
14 april 1978

Förbud mot försäljningen av krigsleksakerer

*Förbud mot försälj-
ningen av krigslek-
saker*

som upplever sin maktlöshet inför överlägsna krafter. En sådan lyhördhet kan man säga att både utskottets skrivning och reservationen ger uttryck för. Opinionsbildningen har delvis varit framgångsrik, men den grupp som direkt engagerat sig – en föräldragrupp med barn i en viss ålder – kommer ändå alltid att vara i minoritet och ställas mot starka kommersiella intressen, och den behöver därför samhällets stöd.

Som jag antydde tidigare är vi medvetna om att krigsleksaker bara är en liten del av det totala våldsutbudet. Är då inte detta att sila mygg och svälja kameler?

Men någonstans måste man ju börja. Att leka krig – organiserat våld alltså, vilket det ju är fråga om – påverkar naturligtvis barnen, och man skall inte bli förvånad om våldsinslagen på hemlighetsfulla vägar dyker upp i andra sammanhang i samhället. Man sår vind och skördar storm. När man därför tar upp frågan om bevis tyder det på ett ganska cyniskt betraktelsesätt. Ett sådant betraktelsesätt accepterar vi inte inom arbetslivet. Det är på tiden att gifter i den andliga miljön betraktas som lika allvarliga som föroreningar i den fysiska miljön. Egentligen borde väl bevisbördan åvila den som förnekar ett sådant samband som jag har försökt antyda. Numera har också våldsforskningen säkerställt sambandet mellan våldsutbudet i massmedia och den aggressivitet som omvittnas av många.

Våldsmönster och våldsrutiner övertas av barnen. Latenta aggressioner kan stimuleras och tillämpas vid konfliktlösningar. Men är det nödvändigt att ens aggressioner skall levas ut i sådant som vållar sorg för så många människor?

En annan följd är, som Arne Blomkvist också nämnde, tillvänjningen till en högre nivå av våld, vilket gör att reaktionerna mot våldet till förmån för offret avtar.

I fråga om våldsleksaker finns det kanske inte underlag för att hävda en enhetlig ståndpunkt inom forskningen. Det kan jag instämma i, men det är nog ändå korrekt att påstå att påverkan förstärks genom att ytterligare en dimension, nämligen rolleken, läggs till.

Det krav på en absolut vetenskaplig bevisföring som ibland ställs tror jag är ett uttryck för den obotfärdiges förhinder, när vanlig sund erfarenhet vittnar så entydigt om ett säkerställt samband. Överfört på arbetslivet skulle det, som jag nämnde, få icke acceptabla konsekvenser. Avhänder man sig möjligheten att inskränka den våldspåverkan, varav krigsleksakerna utgör en del, är det de socialt mest handikappade som drabbas mest. Det är de som har de sämsta möjligheterna att kompensera alla destruktiva intryck med goda läkande och balanserande relationer till vuxna människor.

Det finns naturligtvis invändningar mot det här resonemanget, och jag vill ta upp några av dem.

Man säger: Är det ändå inte föräldrarna som skall få bestämma? Är det inte förmätet av politiker och nästan en förolämpning mot föräldrarna när man vill gå in och bestämma vad barnen skall få leka? Det borde väl ändå vara en suverän föräldrappgift?

På allt detta kan man svara: Det är just dessa föräldrar som utgör den

opinion som kräver hjälp. Detta är också motiveringen för filmcensuren. Om allt var tillåtet där skulle säkert föräldrarnas valfrihet bli illusorisk. Och vem orkar kontrollera allt som bjuds i TV? Vissa restriktioner behövs alltså. Faktiskt är också föräldrar små och hjälplösa mot kommersiellt tryck och massmedietryck, som sedan grundlägger vanor och attityder.

Alla vet i dag vad indoktrinering är. En del irriteras över den i det kommersiella utbudet, andra i TV:s vinklingar. Vad föräldrar har rätt att åberopa är de övergripande mål för fostran som är antagna i politisk enighet och som gäller både förskola och grundskola. Och det är inte bara föräldrar till barn i aktuell ålder det är fråga om, utan detta är ett allmänintresse eftersom påverkan på generation efter generation av barn naturligtvis påverkar oss alla.

Slutligen kan man, enligt min uppfattning, göra en märklig iakttagelse. Om det här problemet beskrivs i tekniskt-ekonomiska termer så försvinner det plötsligt!

Då trollar man bort det moraliska problemet med krigsleksakerna som påverkare och attitydförmedlare. Våld säljer, det är bra produkter, och det finns en intressant marknad. Marknaden är lönande och kan säkert utvecklas. Och så kan man få draghjälp som vitaliserar köplusten från massmedia, TV och filmer.

Den fantastiska verkligheten ur historia och nutid hjälper fantasi och teknik med innovationerna. Detta i sin tur hjälper upp försäljningen. I denna typ av resonemang förefaller en viktig aspekt att helt ha tappats bort – vilket inte får ske – och det är enligt min uppfattning den viktigaste. Det försäljningscentrerade resonemanget måste kompletteras med ett barncentrerat – även om marknadskrafternas fria spel störs.

I debatten har man varit inne på svårigheterna att dra gränser. Det är naturligtvis alltid svårt när man går från teori till praktik och det är lätt att få bort leksaker som vållar kroppsskada, men det är svårare att förstå att det behövs restriktioner när det gäller leksaker som negativt påverkar barns attityder på lång sikt.

Sten Svensson citerade ett uttalande från konsumentverket till lekmiljörådet. Ja, det går naturligtvis inte att komma åt dessa leksaker med hjälp av marknadsföringslagen såsom den ser ut i dag. Men man kan ju ändra lagstiftningen. Man kan ändra marknadsföringslagen så att man kan ingripa mot den här sortens leksaker med etiska grunder som motivering.

Herr talman! Jag anser att utskottets skrivning har pekat på en lösning som bör prövas. Den förenar en angelägen iver för att något skall ske i den här frågan med en klok inställning att inte ta till mer våld än nöden kräver. Och jag är övertygad om att den här debatten kommer att innebära att branschen sanerar.

Jag yrkar bifall till näringsutskottets förslag.

STEN SVENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Ulla Tillander bekräftar att utskottet i sin helhet ser allvarligt på denna fråga, och så långt är vi helt överens. Med hänsyn till den kändedom

Fredagen den
14 april 1978

*Förbud mot försälj-
ningen av krigslek-
saker*

som Ulla Tillander har om lekmiljörådet vill jag ställa en fråga.

Man påstår att efter den förra riksdagsbehandlingen för fyra månader sedan skulle rådet ha kontaktat branschen med begäran om överläggningar, varvid branschen ställde sig negativ. Jag frågar: Är detta korrekt? På vilket sätt har kontakten etablerats? När har det skett? Vilka konkreta besked har branschen lämnat? Lekmiljörådet uppger, enligt vad utskottet redovisar i betänkandet, att branschens organisationer inte har visat intresse av att aktivt samarbeta med rådet i denna fråga. Nu har Ulla Tillander möjlighet att här i debatten göra klarlägganden på denna punkt, och jag ställer alltså en direkt fråga: Har någon kontakt tagits efter det förra riksdagsbeslutet med branschen från lekmiljörådets sida?

Jag vill också fråga Ulla Tillander: Skall man inte ta någon som helst hänsyn till vad olika experter har uttalat i frågan innan man kräver förbudslagstiftning, som Ulla Tillander har gjort här i debatten och som också framgår av motionen? Jag citerade nyss en barnpsykiatriker, och jag kan fortsätta att citera honom ytterligare. Han säger:

”Hur man skall undvika att barn intresserar sig för krig och våld?

– Jo, genom att vuxna visar att de tycker om varandra. Att de kan fördrå sina ovänner. Att de i praktiken kan visa solidaritet (ett honnörsord som idag bara finns på papperet). Så länge vuxna demonstrerar kyla och likgiltighet gentemot varandra är det meningslöst att tro att vi kan förbjuda krigslekarna. Barnens lek är en spegling av den vuxnes värld.”

Ger inte detta uttalande från en känd barnpsykiatriker någon som helst anledning till eftertanke hos Ulla Tillander, att ta hänsyn till innan man går vidare? Mycket farligare är kanske de fantasieggande leksakerna man kan tillverka själv, träsvärd etc. Aggressioner uppkommer inte genom själva leken, de finns nog där förut.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammrens förhandlingar.

ULLA TILLANDER (c) kort genmäle:

Herr talman! Den forskning som har utförts rörande massmedia är till större delen också tillämplig på krigsleksakerna. Forskarna är numera eniga om att barn blir aggressiva efter kontakter med våld – och det kan ju var och en av oss studera på nära håll. Utöver det jag nämnde ger också leken med krigsleksakerna en tillvänjning vid våld. Man kan riskera att det innebär en tillvänjning som ger en ökad likgiltighet – man blir avtrubbad.

Jag vill också poängtera att krigsleksakerna bara utgör en liten del, en rännil i den störtflod av våldsinslag som väller över barnen i dag. I Sverige säljs t. ex. 40 miljoner serietidningar och varje serietidning läses av i genomsnitt fem barn. Undersökningar visar att när det gäller TV så ser 9–14-åringar mest av alla på sena våldsprogram. Det finns också undersökningar som visar att de barn som är socialt missanpassade ser mer på TV och film och föredrar mer våldsamma program och filmer. Till detta kan också läggas utbudet av krigsleksaker.

Jag vill betona att förbud inte är det vi vill ta till i första hand. Vi har verkligen gjort ansträngningar för att få överläggningar med leksaksbranschen, men den har icke visat något intresse. Vi har haft en konferens och därefter brevväxling med den. Vi har inbjudit den till arbetsgruppen inom rådet som sysslar med leksaker. Vi ville knyta representanter från leksaksbranschen till den arbetsgruppen, men de har icke visat något intresse. Vi har verkligen erbjudit branschen samarbete för att kunna resonera oss fram till en gemensam hållning, men det har avvisats. Jag hoppas att efter dagens debatt branschen ställer upp.

STEN SVENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Inte i första hand ett förbud, säger Ulla Tillander nu. Men i hennes motion krävs ju uttryckligen att regeringen skall återkomma till riksdagen med ett förslag till lagstiftning om förbud mot s. k. krigsleksaker. Det är bara att konstatera att motionskravet är sådant, och det har utskottet avvisat.

Jag frågade om de här kontakterna har tagits av lekmiljörådet efter förra riksdagsbehandlingen. Kammarens ledamöter kan lägga märke till att på den punkten fick vi inget klarläggande från Ulla Tillander. Jag vill därför upprepa frågan för att ge henne tillfälle att lämna ett klart svar: Har lekmiljörådet efter förra riksdagsbeslutet tagit någon kontakt med branschen? Det var ju bara för fyra månader sedan en enhällig riksdag avvisade det tidigare motionskravet. På vilket sätt har kontakten i så fall etablerats, när har den tagits och vilka konkreta besked har erhållits?

ULLA TILLANDER (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill slå fast att jag är ingen förbudsvän. Tvärtom tycker jag att det måste föreligga mycket starka och övertygande skäl för att förbud skall införas, men man måste kunna ha det som en sista utväg. Sten Svensson och jag är nog överens om att förbud i princip inte är det första som man tillgriper, men jag tror att Sven Svensson inte heller i princip är emot förbud. Sten Svensson är väl inte förespråkare för att man t. ex. skulle slopa filmcensuren eller åldergränserna på biograferna för tillträde till vissa filmer? Vi har också körkortsregler – inte vill väl Sten Svensson avskaffa dem? Jag förmodar att Sten Svensson inte heller är motståndare till ett principiellt förbud mot aga. Som i så många fall ligger nog inte skillnaden på det principiella planet när det gäller förbud, utan på det praktiska. Det innebär rent praktiskt att man ställer frågan: Är förbud tillämpligt just i det här fallet?

Att vi har motionerat om förbud beror på att vi anser att krigsleksaker är något speciellt, som man måste ta ett krafttag mot. Det var efter upprepade kontakter med leksaksbranschen som vi motionärer – som alla tre sitter i lekmiljörådet – skrev vår motion. Kontakterna med branschen har aldrig upphört, utan vår inbjudan står fast. Men vissa av branschens företrädare, som var med på vår första konferens, har vi faktiskt ännu inte hört av.

Fredagen den
14 april 1978

*Förbud mot försälj-
ningen av krigslek-
saker*

Förste vice talmannen anmälde att Sten Svensson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Herr talman! Det var ett ganska svävande svar som Sten Svensson fick av Ulla Tillander på frågan om de olika kontakterna mellan lekmiljörådet och leksaksbranschen efter riksdagens senaste beslut. Själv vet jag inte hur det har gått till; jag bara konstaterar att det var ett ganska svävande svar.

Det är riktigt att på en lång rad punkter måste man tänka sig att man går in med olika förbud – ingen här förfäktar någon annan idé. Men betydelsefullt är att man inskränker införandet av förbud, att man inte vandrar vidare för att skapa ett förmyndarsamhälle, för då kommer respekten att minska för de förbud som verkligen behöver upprätthållas. Och, herr talman, det är ett exempel på det som vi f. n. resonerar om enligt min uppfattning. Det finns på det här leksaksområdet många osmakligheter, men om man skall införa ett förbud eller långtgående riktlinjer måste man kunna göra det hanterbart för att det inte skall utmana löjet, för att det inte skall medföra en ringaktning för beslutsfattare hos den stora allmänheten.

Att jag begärt ordet, herr talman, beror inte på att jag vill utvidga den debatt som har förts för och emot de olika utskottslinjerna. Jag har gjort det därför att det är helt riktigt som Ulla Tillander sade, att det är svårt att gå från teori till praktik. Men här vill man ju faktiskt att vissa instanser skall gå från teori till praktik, nämligen myndigheterna och även regeringen. Vad som då är betydelsefullt är att veta hur man skall förfara.

Ett konkret exempel på svårigheterna därvidlag är gränsdragningsfrågor. De måste ju hanteras i praktiken. Folk måste veta vad man har att rätta sig efter och inte rätta sig efter. Jag konstaterar att lekmiljörådet i betänkandet givit exempel på vad man kallar för krigsleksaker. Då är frågan: Är nu inriktningen att allt detta skall förhindras eller förbjudas i slutändan? I det avseendet måste myndigheter och regering ha en ledning från riksdagens sida i samband med den här debatten.

Om man läser utskottsbetänkandet finner man att det fortsättningsvis icke är acceptabelt, om jag använder det uttrycket – det är ännu inte eventuellt förbjudet – med stridsvagnar, militärflygplan och krigsfartyg i byggsats. Betyder alltså det att man från statsmaktens sida skall gå hårdhänt fram för att se till att regalskeppet Wasa i byggsats försvinner från leksaksaffärerna och att små flygplan, som ju kan vara krigsflygplan, också skall försvinna? Detta står alltså i utskottsbetänkandet – det är så man måste tolka det.

Jag och myndigheterna skall gå från teori till praktik, och jag ställer frågan: Är det utskottets mening, förbudsivrarnas mening, att man skall agera hårdhänt för att få bort byggsatser till krigsfartyg och militärflygplan?

Det sägs också att man skall få bort vapen – pistoler och annat räknas upp. Omfattar det också en sådan, som väl alla här tycker, oskyldig sak som vattenpistoler? En vattenpistol kan ju göras väldigt naturtrogen och se ut precis som en riktig pistol.

Det finns mängder av sådana här gränsdragningsfrågor, och utskottsma-

joriteten är faktiskt skyldig att ge en ledning för hur myndigheterna och statsmakterna skall förfara. Det är väldigt lätt att plocka fram ett antal leksaker som är utomordentligt osmakliga och som jag för min del intensivt hoppas genom opinionsbildning skall försvinna från leksaksdiskarna. Men en annan sak är verkligen att dra gränsen för vad den ena eller den andra av oss tycker är osmakligt och vad som är acceptabelt – att dra den gränsen genom riktlinjer och i lagstiftningssammanhang. Det fordras i det avseendet en del klargöranden.

Kanske man då säger, att det är bara de mest naturogna och mest avancerade sakerna som skall bort. O.K. – då måste jag bara för min del säga, att om man vill undvika vad som kallas att leka krig, så undrar jag om man i så fall har kommit särskilt långt. Man har åstadkommit en sanering och fått bort osmakliga leksaker. Men man har ju inte den vägen hindrat barn från att leka krig.

Jag föreställer mig att det finns en och annan här i kammaren som lekt krig i den bemärkelsen att han eller hon t. ex. fäktat med träsvärd. Det går inte att förhindra det med sådana här åtgärder. Jag undrar därför om långtgående åtgärder verkligen leder till det mål som man säger sig vilja uppnå.

ARNE BLOMKVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Handelsministern började sitt anförande med att uttala att han inte var tillfredsställd med det svar som Ulla Tillander lämnat. Han menade att Ulla Tillander inte hade gett något klart besked beträffande kontaktarna med branschens företrädare.

I utskottsbetänkandet, som även Sten Svensson varit med och skrivit under, står det: "Enligt vad utskottet inhämtat har detta hittills inte skett." – Överläggningarna mellan lekmiljörådet och branschens företrädare har alltså inte fullföljts. "Lekmiljörådet uppger att branschens organisationer inte har visat intresse för att aktivt samarbeta med rådet i denna fråga."

Sten Svensson har som utskottsledamot varit med om att sanktionera detta i skrivningen. Det är klart att när utskottet skriver en sådan mening, så utgår vi från att det är ett korrekt uttalande. Så uppfattade jag det också när jag var med och satte mitt namn under betänkandet.

Sten Svensson försöker ställa frågor till Ulla Tillander och leda i bevis att lekmiljörådet inte har haft några kontakter med branschens företrädare.

(Här avbröts talaren av förste vice talmannen som erinrade om att ett genmäle måste avse närmast föregående talarers anförande.)

Detta tar jag upp därför att handelsministern slutit upp bakom Sten Svenssons uttalande i ärendet. Jag tycker att det är förvånansvärt att branschens företrädare uttalat att man inte har något större intresse av att lösa frågan.

Med ledning av den skrivning som säger att dessa överläggningar inte skulle leda till något resultat, så vill jag till handelsministern säga att jag förstår att det skulle bli mycket komplicerat för regeringen att vidta

Fredagen den
14 april 1978

*Förbud mot försälj-
ningen av krigslek-
saker*

erforderliga åtgärder.

När handelsministern citerade utskottsbetänkandet borde han ha läst upp vad utskottet verkligen har skrivit, inte redogörelsen för det faktamaterial som ni fått. Studera vad som står i utskottsbetänkandet om det förslag vi framlagt! Vi talar inte om något förbud i det här sammanhanget. Men, handelsministern, det har visat sig att det finns en stark opinion i vårt land, och även här i riksdagen, för att något måste göras i den här frågan.

ULLA TILLANDER (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill ännu en gång slå fast att vi verkligen vid upprepade tillfällen tagit kontakt med branschen. Vi har gång på gång låtit branschens företrädare förstå att vi är mycket angelägna om ett samarbete. Bollen ligger hos dem.

Det är förvånansvärt att man i debatten inte kan inse de långsiktiga riskerna, som onekligen finns i en sådan våldspåverkan. All förkunnelse har ju sin verkan. Det vet vi av gammal erfarenhet. Våldsförkunnelsen, varav krigsleksaker utgör en liten del, har också sin verkan. Därför kan man säga att Staffan Burenstam Linder gör sig själv en otjänst när han med hjälp av regalskeppet Wasa eller vattenpistoler förlöjligar det problem av moralisk karaktär som finns bakom allt detta.

När det gäller krigsleksaker är det svårt att dra en gräns. Vad är det t. ex. för skillnad mellan en soldat som bär en spann till koket och en soldat som bär en handgranat? Börjar man diskussionen där, så slutar den i petitesser och spetsfundigheter. Man kan väl i stället börja diskussionen i ytterkanterna. Då inser alla skillnaden mellan en ruinstad med sargade människor och en fabrik med kranar som svingar. Sedan kan man närma sig den punkt där gränserna är diffusa. Gränsdragningsproblem finns alltså i alla sammanhang.

Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Herr talman! Jag känner inte till hur kontakterna gått mellan lekmiljörådet och branschen. Mot bakgrund av den fråga som Sten Svensson ställde är jag bara förvånad över att så pass svävande svar lämnats av dem som borde känna till dessa kontakter.

Det är riktigt att man i en riksdagsdebatt kan välja extrema exempel, så att man kan komma fram till någon sorts argument för sin egen position. Men den frågan jag ställde när jag blandade mig i debatten gällde myndigheterna, statsmakten. Dessa måste när de uppställer riktlinjer och stiftar lagar inte bara hantera ytterlighetsfall. Gränser måste kunna dras. Man måste veta vad som är tillåtet och inte tillåtet.

I det sammanhanget är man faktiskt skyldig att i debatten komma med någon form av precisering och inte bara tala om ytterligheter. När jag nämnde regalskeppet Wasa letade jag inte efter ett, som jag skulle tycka, ytterlighetsfall åt andra hållet. I de exempel på krigsleksaker som lekmiljörådet gett och som citeras i utskottsbetänkandet och antagligen accepteras av utskottet, ehuru det i sin egen skrivning bara allmänt talar om krigsleksaker, förekommer byggsatser av militärflygplan och krigsfartyg. Regalskeppet

Wasa var bevisligen ett krigsfartyg, ehuru ett misslyckat sådant. Det behövs en operativ angivelse till statsmakten om var man egentligen skall dra gränserna.

Man kan inte göra det så enkelt för sig att man bara talar om de osmakliga extremfallen, som jag verkligen hoppas genom en opinionsbildning skall försvinna. Jag tror att dessa leksaker är utomordentligt tråkiga och att de just därför är av mycket liten betydelse när det gäller att hetsa barn till aggressivitet. Mycket farligare kan i så fall träsvärden och annat som engagerar ett barns fantasi vara. Men jag föreställer mig att inte ens Ulla Tillander skulle kunna tänka sig att avskaffa sådana leksaker.

ULLA TILLANDER (c) kort genmäle:

Herr talman! Som jag tidigare sagt är det lätt att förbjuda leksaker som vållar kroppsskada. Men det är svårare att förbjuda leksaker som påverkar attityder på lång sikt och som därmed kanske också påverkar relationerna människor emellan. De är då inte bara ett problem för den enskilda människan utan för hela samhället.

Genom en lagstiftning på etiska grunder skulle man faktiskt kunna lösa problemet med denna mer långsiktiga påverkan, men här kan det vara svårt med gränsdragningen. Det gäller för t. ex. lagen om förbud mot otillbörlig reklam. Såvitt jag vet var Sverige först i hela världen med en sådan lag. Alla partier var överens om att stifta den. Skall man tillämpa lagen kan det bli svårt i konkreta fall, men även där går den att använda. Dessutom har den en preventiv betydelse.

Det finns också andra beslut som grundar sig just på etik, t. ex. förbudet mot tobaks- och spritreklam med lockande miljöer. Här är det också fråga om etik och värderingar. Jag tror att det är möjligt att lösa frågan på det sättet.

ARNE BLOMKVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill gärna upprepa vad utskottsmajoriteten ansett vara det första steget i frågan, dvs. fortsatta överläggningar med branschens företrädare.

Det andra steget skulle innebära att frågan lyfts upp på regeringsplanet. Vi säger att regeringen bör vidta erforderliga åtgärder.

Handelsministern menar att utskottsmajoriteten skall åläggas att definiera vad som är krigsleksaker. Jag måste erkänna att det självfallet är svårt att göra en sådan definition. Handelsministern har noga studerat vårt betänkande. På s. 3 finns en uppräknig av exempel på sådana leksaker som man här har i åtanke. Men, handelsministern, varför förstora frågan så i detta läge? Jag förmodar att handelsministern redan nu till sitt förfogande har medarbetare som är kunniga på området. Dessutom har vi konsumentverket och lek miljörådet. Och när frågan kommer i en sådan position att det åläggs regeringen att fortsätta arbetet, så skall det väl i Herrans namn inte vara så svårt att samla alla människor med kunskaper på området och komma fram till en definition, så att vi kan få ett beslut som ligger i linje med den opinion vi

Nr 120

Fredagen den
14 april 1978

Förbud mot försäljningen av krigsleksaker

Fredagen den
14 april 1978

*Förbud mot försälj-
ningen av krigslek-
saker*

nu har i vårt land.

Handelsministern har tagit några exempel för att förlöjliga – jag måste tyvärr säga det – krigsskeppet Wasa. Jag har mött det exemplet tidigare, och det finns ytterligare en rad exempel. Men handelsministern vet ju så väl att det inte är fråga om dessa. Det är andra krigsleksaker det är fråga om. Om nu riksdagen, vilket jag räknar med, antar utskottsmajoritetens förslag och frågan lyfts upp på regeringsplanet, hoppas jag att detta inte blir förenat med de svårigheter som handelsministern här har presenterat. Jag tycker inte att så borde vara fallet.

Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Herr talman! Det är klart att det även på nuvarande stadium behövs någon form av precisering av vad man egentligen menar med det vi kallar krigsleksaker. Vid de överläggningar, som måste föras mellan företrädare för branschen och konsumentverkets chef, måste det finnas en klarare ledning. Man blir inte mera klok på det hela, när Arne Blomkvist nu säger att det självfallet inte rör regalskeppet Wasa, trots att denna båt innefattas i de ansatser till definitioner som gjorts. Här står uppräknat "stridsvagnar, militärflygplan och krigsfartyg i byggsats", exempel på krigsleksaker som bör avskaffas. Men nu under debatten kommer påpekandet att det självfallet inte gäller t. ex. denna bit.

När jag ur utskottets eget betänkande tar exempel på vad utskottsmajoriteten kallar för krigsleksaker och frågar om de skall avskaffas, säger Arne Blomkvist t. o. m. att handelsministern är i färd med att förlöjliga detta problem. Jag har en känsla av att Arne Blomkvist själv inte riktigt tror på hanteringen av den fråga han försvarar. På fullt så lösa boliner kan riksdagen ändå inte agera, ty då skapar man hos folk ett löje över vad riksdagen håller på med. Man gör detta utan att med hjälp av en sakkunskap kunna bevisa att den här typen av leksaker verkligen är skadlig. Sådana klara bevis finns inte. Ulla Tillander säger hela tiden, när man frågar om detta, att det är våldsförställningar i seriemagasin, TV osv. O.K. det är det, och jag tror att det samlade utbudet är skadligt. Men att just dessa osmakliga och tråkiga leksaker som extremfallen gäller skulle vara särskilda problem, tror jag inte. I alla fall är det obevisat. Att sedan riksdagen utan att detta kan bevisas, utan att den kan definiera vad den menar med sitt eventuella förbud i förlängningen på detta ändå tänker votera på sådant sätt, är att framkalla löje över riksdagen. Det är att få det hela att framstå som en förmyndarmentalitet som har mycket litet att göra med de önsningar om ett vidgat medbestämmande för folk som man i andra sammanhang kämpar för.

Förste vice talmannen anmälde att Arne Blomkvist och Ulla Tillander anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

GERTRUD SIGURDSEN (s):

Herr talman! Vi har målsättningar för vår verksamhet i samhället. Vi har läroplaner för grundskolan, där vi också har format målsättningar. Vi har barnavårdslagen, som föreskriver hur vi skall skydda barnen och barnens uppfostran, vi har FN-deklarationer och förklaringar om barnens rättigheter.

Jag tycker att det är dubbelmoral när vi sedan i olika sammanhang accepterar våldet i form av krigsleksaker, serietidningar, filmer, TV-program osv.

Detta kan synas ganska oskyldigt när debatten gäller krigsleksaker. Men jag tror att det är viktigt att vi börjar just när det gäller påverkan på barnen för att komma till rätta med problemen.

Ulla Tillander har gjort en utmärkt beskrivning av vad det här är fråga om och den påverkan som barnen utsätts för. Jag skall inte ge mig in på detta.

Det är många organisationer i landet som tagit sig an dessa frågor. Unga örnar, arbetarrörelsens barnorganisation, har länge verkat för att här få en sanering till stånd. Vi upplever ett ökat våld också i det svenska samhället, inte bara i världen i övrigt. Sverige har alltid varit en fredsälskande nation. Vi har arbetat för fred i världen, vi arbetar fortfarande aktivt för en nedrustning i världen, vi har traditioner från Hjalmar Branting, Östen Undén osv. Även den nuvarande borgerliga regeringen tar aktiv del i nedrustningsarbetet. Jag hörde just i morse i radio att statsministern själv skulle leda delegationen till FN:s nedrustningskonferens.

Jag noterar med tacksamhet den framskjutna position som näringsutskottet ordnat när det gäller behandlingen av denna fråga i det betänkande som vi nu behandlar. Det har här sagts att det sprids löje över denna debatt. Jag instämmer med dem som här har antytt att handelsministern är den som skapar löje över debatten. Han säger att vi inte skall utmana löjet, men jag tycker att det är han som utmanar detta löje. Jag har i min hand ett pressmeddelande från ett anförande som Staffan Burenstam Linder för några dagar sedan höll i Varberg. I detta tar han i mycket raljant ton upp dessa frågor, på vilka jag tycker att utskottsreservanterna tar mycket seriöst. Handelsministern ifrågasätter här om vi skall lösa problemet medelst denna förbudslagstiftning. Han säger att socialdemokraterna, som driver på genomförandet av sådana förbud, måste ha märkvärdiga föreställningar om medbestämmande: den ena dagen en vidlyftig medbestämmandelag, den andra dagen inskränkning av rätten för vanliga människor att bestämma i sin egen tillvaro.

Ja, medbestämmandelagen, herr Burenstam Linder, är ingenting som moderata samlingspartiet eller andra konservativa krafter i det här samhället har arbetat fram. Den ger och kommer att ge löntagarna, de enskilda människorna i arbetslivet, större frihet att kunna påverka sin egen situation.

Det talas mycket om individens frihet. Ett sådant resonemang kan ofta vara mycket förrädiskt. Individens, den enskilda människan, skall i varje

Nr 120

Fredagen den
14 april 1978

Förbud mot försäljningen av krigsleksaker

Fredagen den
14 april 1978

*Förbud mot försälj-
ningen av krigslek-
saker*

situation få bestämma. Men när individerna, de enskilda människorna, sluter sig samman i organisationer för att påverka sin situation, ja, då gäller helt andra toner, då bevakar man inte individens intressen utan då representerar man någon annan maktfaktor. Vi möter ju mycket av detta i dagens debatter.

Det skall vara frivilliga överenskommelser, sade Sten Svensson, och också herr Burenstam Linder anslöt sig därtill. Ja, vi kan gå tillbaka till ATP-striden och införandet av den allmänna tjänstepensionen i detta land. Då talade man också för frivilliga överenskommelser för att människorna skulle få den trygghet som en allmän tjänstepension innebar. Att vi fick den allmänna tjänstepensionen – är det också någonting som herr Burenstam Linder tycker är fel? När det gäller att komma till rätta med krigsleksaker och annat våld i serietidningar, filmer osv. är det viktigt att man börjar i den här delen. Vi måste förebygga en utveckling som vi inte vill ha.

Vi har ofta hört hur moderater i denna kammare och i andra sammanhang talar om behovet av lag och ordning, när skador redan är skedda, när människor kanske redan har kommit i en sådan situation att de behöver hjälp av samhället. Ja, då ropar moderater och andra konservativa på fler poliser. Då är det fråga om lag och ordning, då skall samhället gripa in.

Så talas det här om förmyndarmentalitet. Arbetarrörelsen har i detta land kämpat för politisk demokrati som ger individen möjlighet att i demokratiska val vara med och utforma samhället. Vi har utformat en social trygghet som ger människor folkpension, ATP, sjukförsäkring, föräldraförsäkring osv. Vi ger barnfamiljer barnbidrag, bostadsbidrag. Ja, detta är för att ge individerna möjlighet att leva ett hyggligt, fritt liv under trygghet. Vi har alla dessa lagar som gäller arbetslivets förnyelse. De lagarna ger individen frihet att känna sig trygg i jobbet, herr Burenstam Linder, de är till för att arbetare och tjänstemän på så sätt skall slippa förmynderiet.

Vad är det för enskilda individer i vårt samhälle som bestämmer över importen av krigsleksakerna? Inte är det barnen och inte är det föräldrarna, utan det är andra krafter. Det är kommersialismens krafter, därför att där ligger ett mycket starkt vinstintresse bakom. Nej, det är kapitalet, det är vinstintressena som är förmyndarna, och det är för individen och mot kapitalet som vi här fört fram förslaget om en lagstiftning. Jag tycker att näringsutskottet här fattat ett mycket klokt beslut när det sagt att man skall ge branschorganisationen denna chans – och om ingenting händer ger man till känna att regeringen skall vidta andra åtgärder. Det är en underlig situation att här höra handelsministern stå och rådfråga parlamentet om vilka utredningsdirektiv han skall skriva, därför att Sten Svensson här har sagt att man som andra steg skall kunna tänka sig en grundlig utredning. Det står inte i reservationen. Jag trodde att herr Burenstam Linder själv och hans medarbetare i handelsdepartementet hade kapaciteten att kunna skriva utredningsdirektiv.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till näringsutskottets hemställan i dess betänkande nr 48.

I detta anförande instämde Mats Hellström (s) och Wivi-Anne Cederqvist (s).

Nr 120

Fredagen den
14 april 1978

Förbud mot försäljningen av krigsleksaker

STEN SVENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Gertrud Sigurdsen sade nyss att näringsutskottet fattat ett klokt beslut. Jag vill i anslutning härtill bara påpeka att ett enhälligt utskott har avstyrkt Gertrud Sigurdsens motion. Den har inte föranlett några kommentarer och blivit avstyrkt i utskottets betänkande.

Jag har tidigare hävdad att om man skall fullfölja de ansträngningar som såväl utskottsmajoriteten som reservanterna givit uttryck för i utskottets betänkande, måste man rimligen ta fram lämpliga och sakligt grundade beslutsunderlag. Leksaksutbudet är ju mycket stort, vilket andra talare också understrukt. Man bör rimligen ange på vilket sätt en gränsdragning skall kunna åstadkommas innan man fattar ett principbeslut om att påkalla lagstiftningsåtgärder. Jag vill fråga Gertrud Sigurdsen om de ungdomar och även äldre, som klistrar ihop papp- eller plastmodeller av krigsfartyg och flygplan, handskas med krigsleksaker. Är indianfjädrar och vattenpistoler att betrakta som krigsleksaker? Många sådana här frågor kan man ställa.

Slutligen vill jag fråga: Skall våld som visas i andra former, i massmedia, i nyhetsprogram, i film osv., också förbjudas i konsekvens med vad Gertrud Sigurdsen hävdade i sitt anförande?

GERTRUD SIGURDSEN (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara korrigera Sten Svensson. Om man läser utskottsbetänkandet rätt, finner man att det under punkt 1 i hemställan står: "att riksdagen med anledning av motionerna 1977/78:308 och 1977/78:804", och det är den motion som jag har undertecknat, "som sin mening ger till känna vad utskottet anfört om sanering av utbudet av krigsleksaker". Det är motionen 305 som har avstyrkts.

MARGARETA ANDRÉN (fp):

Herr talman! Jag tänker inte gå in på själva sakfrågan, eftersom Ulla Tillander redan tidigare i debatten utförligt redogjort för bakgrunden och orsakerna till vår gemensamma motion nr 308. I stället kan jag instämma i de synpunkter och argument som hon framförde.

Orsaken till att jag ändå vill yttra mig i detta ärende är att jag vill omnämna att jag vid den kommande voteringen kommer att rösta för utskottsmajoritetens hemställan. Mitt skäl till detta är, förutom att jag är motionär, bl. a. de diskussioner vi som ledamöter haft i lek miljörådet och även i den speciella arbetsgrupp som ägnat sig åt just problemet med krigsleksaker. Både i denna grupp och i lek miljörådet har vi alla varit helt eniga i vårt ställningstagande.

Jag vill inte förlänga debatten utan endast understryka att jag, liksom de flesta andra, helst skulle se att man kunde komma till rätta med problemet med krigsleksaker genom frivilliga överenskommelser. Trots att de överläggningar som redan hållits mellan lek miljörådet och branschorganisationerna

Fredagen den
14 april 1978

*Förbud mot försälj-
ningen av krigslek-
saker*

hittills inte ingett några sådana förhoppningar, vill jag dock tro att det förslag som näringsutskottets majoritet nu lagt fram skall leda till ett aktivt intresse från branschens sida att på nytt ta kontakt med lekmiljörådet och andra berörda myndigheter för diskussion och frivilliga överenskommelser.

Jag måste erkänna att jag själv hade knutit ganska stora förhoppningar till de kontakter som lekmiljörådet tidigare hade med branschorganisationerna och till den gemensamma överläggning som vi också hade i fjol. Men tyvärr ledde den diskussionen, som vi redan hört, inte till några fortsatta konstruktiva kontakter, vilket vi från lekmiljörådets sida inbjöd till och som vi hoppades skulle komma till stånd. Senare har vi också påmint härom.

Jag tror däremot att den debatt som förts både här i kammaren, i massmedia och på annat håll har medverkat till att många har fått en större insikt om de negativa verkningar som krigsleksaker måste anses ha.

Herr talman! Även om jag verkligen hoppas på frivilliga överenskommelser, finns det inga garantier i det avseendet, varför jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

ÅKE GILLSTRÖM (s):

Herr talman! Näringsutskottet har i betänkandet 1977/78:48 behandlat tre motioner, varav två rör krigsleksaker. I den tredje motionen, nr 305, framhålls att försäljning av farliga leksaker inte är förbjuden.

Framför allt har jag, efter många ingående samtal med hörselexperten, pekat på hur lätt det egentligen är att bli av med sin hörsel eller att få den nedsatt. Tyvärr är det då och då vi vuxna som är direkt vållande, därför att vi är oförståndiga nog att till våra barn köpa vissa leksaker, som är direkt farliga för hörseln. I allmänhet tror vi dessutom att det erfordras ganska mycket innan vår hörlörmåga påverkas. I själva verket är det ganska lätt att fördärva den för gott. Barn som lekt med stereolurar på sig har förlorat sin hörsel, då en kamrat hastigt dragit på ljudet till full styrka – för att nu bara ge ett exempel.

Jag vill här visa kammarens ledamöter vad som i motionen går under beteckningen knäppare. De flesta av oss har sett den här leksaken. Det går att köpa den i handeln för ett par kronor. När jag var pojke kostade den tio öre och var redan då mycket populär. Jag vill nu för kammarens ledamöter demonstrera hur den låter – det hörs alltså ett knäppande.

Man anger som bekant ljudstyrkan som ljudtrycksnivå med mätetalet decibel, dB. Om man utgår från att det svagaste prassel av löv har 0 dB, dvs. är knappt hörbart, så utgör ett lågmält samtal 50, oljud från en plåtverkstad 80, från en bergbormaskin 110 och från en jetplansmotor 130 dB, då dessa ljudkällor befinner sig på visst avstånd. Om man håller denna lilla knäppare intill örat blir ljudtrycksnivån inte mindre än 140 decibel. En leksakspistol invijd örat når samma nivå. Eftersom knäppningarna och pistolskotten ofta sker många i tät följd, hinner örat inte återhämta sig och skadan kan vara ett faktum. Därmed har jag på ett tillräckligt påtagligt sätt fäst kammarens uppmärksamhet på att små orsaker kan ha stor effekt.

Utskottet förlitar sig på konsumentverket och KO och avstyrker motionen.

Jag hoppas att effekten ändå blir att barn inte skall behöva bli hörselskadade på grund av dylika leksaker.

Det är säkerligen ingen tillfällighet att de i de två andra motionerna påtalade krigsleksakerna är sådana som åstadkommer hårda ljud med många decibel. En tystgående krigsleksak skulle inte slå bland barn. Om utskottets positiva inställning till de två andra motionerna kan innebära att hörselskadande leksaker försvinner, är det således bara bra. Vi har inte råd att offra flera barn på hörselskadornas altare för vuxna människors oförstånd i leksakstillverkningen.

Jag har, herr talman, inget yrkande utan är t. v. nöjd med näringsutskottets skrivning. Det finns dock anledning att med uppmärksamhet följa utvecklingen på detta område.

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Världens samlade militärutgifter under 1976 uppgick till omkring 350 miljarder dollar, lågt räknat, eller 1 500 miljarder kronor. Sveriges militärutgifter – bland de största i världen per capita räknat – ligger på närmare 20 miljarder kronor.

Runt om i världen pågår krig, tortyr och förtryck med hjälp av bl. a. svenska vapen. Det finns också ett annat slags våld – ett våld i vardagslivet. Ett våld där människor berövas sina demokratiska rättigheter på arbetsplatser och inom sina bostadsområden. Ett våld som hela tiden utövas mot de sämst ställda grupperna också genom direkta ingripanden i form av tvångsåtgärder och annat. Ett våld som vi vuxna dagligen tvingas tillgripa för att skydda barnen exempelvis mot den ohämmade privatbilismen.

Vad har då detta med leksaker att göra, kan man fråga sig. Jo, det enkla faktum att så länge vi har en värld byggd på våld och förtryck, kommer detta att återspeglas på olika områden av samhällslivet – i massmedia, i böcker, i leksaksutbudet. I förtryckets följd får vi en kultur präglad av olika former av förhålligande av den ideologi som innebär den starkares förtryck av den svagare – en ideologi som uppenbarligen har starka rötter också i vårt svenska kulturliv, i vårt utbildningsväsen med dess konkurrensmentalitet och på arbetsmarknaden.

Därmed, herr talman, vill jag inte ha sagt att vi inte skall försöka motverka den form av kommersiell våldsindoktrinering som mycket av vårt leksaksutbud f. n. präglas av – tvärtom. Men jag kräver konsekvens av riksdagsledamöterna. Det är hyckleri att ni tror er kunna uppfostra barn till något slags fredsälskande medborgare samtidigt som ni själva konsekvent bryter mot solidariska principer. Barn gör nämligen inte bara vad vuxna säger – barn gör huvudsakligen vad vuxna gör.

Tidigare i debatten citerade Sten Svensson en psykolog som framhöll att barnets krigsleksaker är en spegling av de vuxnas värld. Ja visst är de det. Men vad gör Sten Svensson och hans parti för att förändra denna vuxenvärld, för att ge människorna deras demokratiska rättigheter, för att motverka svensk vapenexport också till länder i krig? Ingenting.

Herr talman! Vi har i dag en kultur – som också föregående talare har

Nr 120

Fredagen den
14 april 1978

Förbud mot försäljningen av krigsleksaker

Fredagen den
14 april 1978

*Förbud mot försälj-
ningen av krigslek-
saker*

påpekat – präglad av kommersialism och konkurrensmentalitet. Krigsleksakerna är bara en av baksidorna av denna kultur. Längre upp i åldrarna kommer serie- och bokutbudet – om man nu skall kalla den våldspornografiska smörja, som saluförs i form av serier eller böcker, för just serier och böcker.

Jag är motståndare till krigsleksaker, men jag är också motståndare till den enorma utbredning av kommersiella leksaker över huvud taget som har uppstått under de senaste decennierna och som är ett exempel på den isolering och den exploatering som barnen utsätts för i vårt samhälle, där leksakerna får ersätta en normal och vettig vuxenkontakt. Bland de värsta avarterna är de färdiga pedagogiska paket som bl. a. Esselte studium står för och där det förutsätts att en hel personlighetsutveckling kan köpas i paket från Esselte. Bekvämt och bra! Men, som sagt, barns utveckling styrs inte huvudsakligen av grejor och leksaker utan av den sociala omvärlden, eller i varje fall borde inte styras av deras roll som konsumenter, även om det börjar gå dithän genom den enorma indoktrinering som barnen utsätts för i alla sammanhang och där också – som Ulla Tillander berörde – underhållningsvåldet på TV spelar in. Efter det inlägget får jag väl bara konstatera att vi också från Ulla Tillander kommer att få stöd för vpk-motionen om ett uttalande om våldet, när riksdagen behandlar den kommande radio- och TV-propositionen.

Det är inte bara underhållningsvåldet vi vänder oss emot utan även de reaktionära värderingarna om hur pojkar resp. flickor skall bete sig och det reaktionära kvinnoförtryck som återspeglas i form av Barbiedockor och annat skräp. Pojkarna indoktrineras redan från början med brum-brumbilar och tanks, leksaker som allvarligt försvårar en uppfostran som går ut på jämställdhet och solidaritet, leksaker som leder till att barnen redan som små lär sig inte bara att acceptera utan också tycka om inte bara krig utan också sådana företeelser som sportbilar och liknande, samtidigt som vi vet – vilket jag framhöll tidigare – vilka förödande effekter bilismen har just på barnen.

Det är inte nog med att leksaksmarknaden breder ut sig alltmer och blir alltmer passiviserande och reaktionär. Ytterligare ett problem är att så många leksaker är direkt farliga. Åke Gillström var inne på det i ett tidigare inlägg. Jag har tidigare i kammaren tagit upp företeelser som Brenni modeller som, om den upphettas – vilket det står på etiketten att man skall göra – avger cancerogena gaser. Jordbruksministern var då inte beredd att kräva förhandskontroll för sådana här produkter, utan tillåter att barn också fortsättningsvis kommer att utsättas för direkt hälsofara. Brenni är nämligen bara ett av hundratals exempel på farliga leksaker. En del leksaker är lättantändliga, andra ger – som vi fått höra – hörselskador, en del kriterier är giftiga. Uppräkningen skulle kunna bli lång.

Vi har från vänsterpartiet kommunisternas sida lagt fram förslag i motioner om att inga varor får säljas, som inte är garanterat ofarliga, i synnerhet inte till barn och till förskolor. Jag förutsätter att nästa gång de förslagen kommer upp i kammaren Åke Gillström kommer att stödja dem.

Herr talman! Hela leksaksbranschen skulle behöva saneras. Krigsleksakerna är bara *ett* inslag i en genomkommersialiserad bransch. Därför kommer vänsterpartiet kommunisterna att stödja förbudslinjen. Vi kommer också att fortsätta att lägga fram förslag mot försäljning av farliga varor, och vi kommer över huvud taget att fortsätta kampen mot kommersialiseringen av leksaksbranschen.

OVE KARLSSON (s):

Herr talman! Det är nu andra gången under det här riksmötet som frågan om krigsleksaker debatteras i kammaren – förra gången var den 9 december, i anledning av en motion där mitt namn stod först. Den gången avlog riksdagen mitt yrkande om förbud mot import och försäljning av krigsleksaker. I dag intar emellertid majoriteten i näringsutskottet en annan inställning, vilket gläder mig. Som aktiv inom arbetarrörelsens barn- och ungdomsorganisation Unga Örnar är jag mycket glad över att riksdagen nu, som jag hoppas, i dag kommer att ta ett beslut som innebär att krigsleksakerna på sikt försvinner från affärers och postorderfirmors utbud.

Unga Örnar har i många år ensamma kämpat för ett förbud mot import och försäljning av krigsleksaker, de senaste åren tillsammans med KF. Kampanjer och demonstrationer har genomförts i försöken att stoppa importen och försäljningen av krigsleksaker. Man har dock kämpat mot mäktiga kommersiella krafter – därför är den enda möjligheten att stoppa försäljningen av krigsleksaker och skydda våra barn att den lagstiftande församlingen förbjuder import och försäljning av krigsleksaker. I det sammanhanget kan det vara viktigt att påpeka att det är nödvändigt med ett importförbud; annars försvinner ju ändå inte dessa leksaker från affärsdiskarna.

Unga Örnar har inte enbart här i landet kämpat för förbud mot dessa leksaker utan också i internationella sammanhang tagit upp denna fråga. Vid en europeisk fredskonferens i Warszawa år 1976 fick Unga Örnar efter diverse turer dels ett specialseminarium om barn, dels hela konferensen att ställa upp bakom kravet på ett förbud mot krigsleksaker. Vid denna konferens var samtliga barn- och ungdomsorganisationer i Europa representerade – utom de konservativas.

Den höga aktivitet som Unga Örnar i många år har visat i denna mycket angelägna fråga har nu uppenbarligen påverkat bl. a. lek miljörådet, så att man även där glädjande nog nu är emot krigsleksaker. Det kan rentav påstås att det nu gått så långt att lek miljörådet med frenesi arbetar för ett importförbud av krigsleksaker. Unga Örnars kamp har således gett resultat, och det ger – hoppas jag – också resultat i riksdagen i dag.

Det finns företag i det här landet som specialiserat sig på att sälja nazisymboler, naturtrogna tortyrinstrument och fullt användbara handvapen. I leksaksdiskarna i många varuhus hittar vi krigsflygplan, tanks, båtar, pansarvagnar m. m., fullt utstyrda med järnkorset eller hakkorset.

Ena dagen kan vi här i kammaren tala om lag och ordning och behovet av fler poliser, men andra dagen är samma människor inte beredda att i

Förbud mot försäljningen av krigsleksaker

*Förbud mot försälj-
ningen av krigslek-
saker*

förebyggande syfte skydda dem som är mest utsatta i samhället, nämligen barnen, mot våldet. Jag tycker det är viktigt att skydda människors liv och hälsa; alltså även de minsta barnens livs- och uppväxtmiljö. Jag hoppas därför att det beslut vi kommer att fatta i dag på sikt skall innebära ett förbud mot import och försäljning av krigsleksaker. Ett beslut i den riktningen skulle glädja mig mycket. Samtidigt visar det att en barn- och ungdomsorganisation, i detta fall Unga Örnar, genom många års intensivt arbete kan nå resultat även i den lagstiftande församlingen och därmed uppnå sitt mål.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än bifall till utskottets hemställan.

GUNNAR BJÖRK i Gävle (c):

Herr talman! Den fråga som nu behandlas är angelägen. Det visar också det faktum att statsrådet Burenstam Linder blandat sig i denna debatt.

Det har ibland sagts att det skulle vara svårt att avgöra vad som är krigsleksaker eller inte. Jag tycker att det egentligen inte bör vara något problem med tanke på att man för vanlig krigsmateriel som exporteras till främmande makt har kunnat utarbeta mycket klara regler. Om man klarat det, då borde det i inte vara svårt att avgöra vad som är krigsleksaker.

Utskottets skrivning och reservationen är enligt min mening ganska likalydande. Man säger i reservationen att en sanering av utbudet av krigsleksaker bör komma till stånd. I fjol sade utskottet att utbudet borde förändras. Reservanterna gör således en klar markering med sin stramare skrivning i förhållande till vad som anfördes i samband med förra årets beslut, och det innebär en klar förbättring. Med den gemensamma målsättning som utskottsmajoriteten och reservanterna har här, nämligen att krigsleksakerna på sikt bör försvinna, tycker jag att reservationen står sig väl i det här sammanhanget. Det som sägs i förslaget om att en sanering bör komma till stånd genom frivilliga överenskommelser tror jag är till fyllest tills vidare, och reservationens skrivning är därför tillfredsställande nog.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen av Bengt Sjönell m. fl.

MAJ BRITT THEORIN (s):

Herr talman! Jag hade inte för avsikt att gå upp i den här debatten, och här har också framförts så många kloka skäl och argument för att riksdagen nu måste skärpa tonen gentemot krigsleksaksindustrin. Men det som gjorde att jag begärde ordet var naturligtvis handelsminister Burenstam Linders och Sten Svenssons anföranden. Deras sätt att resonera skiljer sig i sin grundsyn markant från övriga debattörer, motionärer, utskottsmajoritet osv. De utgår från en teknisk diskussion och kan inte inse att det här också handlar om en moralisk ansvarsfråga.

Låt mig först säga att dagens ungdom växer upp i en omgivning som är fylld av olika våldsföreteelser. Genom såväl TV-program, serietidningar och kiosklitteratur som krigsleksaker skapar man en grogrund för aggressioner. Krigsleksaksindustrin är en av de faktorer som genom marknadsföring av olika krigsleksaker och hobbybyggsatser kan våldsindoktrinera och skapa

*Förbud mot försälj-
ningen av krigslek-
saker*

konflikter dels genom att inbjuda till tillverkning av kopior av konfliktattribut och materiel i konflikter och krig, dels genom att exploatera barns fantasier och snedvrída dem i deras egen miljö. Detta medför en psykisk påverkan som innebär ett ingrepp i en människas mest känsliga utvecklingsskede. Det är alldeles uppenbart att de moderata talesmännen blundar för detta.

Vi vet genom en serie av forskning att det massmediavåld och den våldsindoktrinering som pågår i samhället har flera negativa inverkníngar och effekter på människor, både barn och vuxna. Vi vet också att många barn reagerar med både ångest och aggressivitet. Jag rekommenderar handelsministern att skaffa sig litet mer kunskap genom att t. ex. läsa den utmärkta forskningsrapporten Blunda inte för barns TV-tittande. Då får han veta mera om den avtrubbnings-effekt som man talat om här flera gånger tidigare.

Precis som krigsbilder med verklighetsvåld bidrar krigsleksaker till våldskulturen i samhället. Det finns de som påstår utan att ha bevis för det att aggressivitet hos människan skulle vara ärftligt betingad och att våld är naturligt. Jag vill med skärpa vända mig mot den cyniska inställning som handelsministern visade när han talade om behovet hos barn att få leka krig.

Vi har, säger handelsministern, en farlig utveckling på gång mot ett förbudssamhälle. Vi som talar om att samhället måste ta sitt ansvar för den våldsindoktrinering som pågår ser det inte så. Vi menar att det är skyddslaggar som behövs, skyddslaggar som innebär att samhället ställer upp på föräldrarnas sida och verkligen sovrar ut de avarter man inte vill ha i ett demokratiskt samhälle. En sådan skyddslag är barnfilmscensuren. Det finns många som hävdar att det inte behövs en barnfilmscensur utan att föräldrarna själva skall kunna få avgöra vilka filmer deras barn skall få se. Men vi har varit eniga om att en barnfilmscensur behövs, och jag tror att det är nödvändigt att den finns.

En fråga till Staffan Burenstam Linder är naturligtvis: Hur skall man hundraprocentigt kunna bevisa att en enda film vållar den skada som skall kunna ge oss rätt att ha filmcensur? Ingen har ställt upp de kriterierna. Vi skall inte heller kräva vare sig av riksdagens ledamöter eller av andra att de skall hundraprocentigt bevisa att vissa krigsleksaker vållar skada. Det är det sammantagna utbudet som är allvarligt, och det är riksdagens ansvar att ingripa.

Det finns möjligheter för en handelsminister, om han vill någonting i den här frågan, att skapa de regler och förhållningsorder som behövs. Han kan följa de definitioner som lekmiljörådet gjort.

Det är väldigt cyniskt att som handelsministern förlöjliga hela frågan. Han säger att det väcker löje om vi utan att bevisa att krigsleksaker vållar skada förbjuder dem. Vad menar handelsministern med det? Skall vi riva upp sådana skyddslaggar som möjliggör t. ex. barnfilmscensuren? Vi kan inte hundraprocentigt bevisa att just en film vållar sådan skada att vi måste ingripa mot den.

Skillnaden i inställning mellan åtminstone moderaterna å ena sidan och majoriteten bland motionärerna, utskottet och lekmiljörådet å andra sidan är

*Förbud mot försälj-
ningen av krigslek-
saker*

uppenbar. Vi anser att samhället har ett moraliskt ansvar för kommande generationer. Moderaterna kräver fullständiga, hundra procentiga bevis om skada innan ingrepp får ske mot de starka kommersiella intressena. Detta kan vi inte ställa upp på, för det är naturligtvis inte så det skall gå till.

Det blir mycket intressant att se vad som sker nu när kammaren skall gå till omröstning. Flera borgerliga ledamöter av denna kammare har på sina kongresser och stämmor tagit ställning för ett förbud mot krigsleksaker. Ni har i dag lyssnat på de två företrädare som talat emot utskottsmajoritetens förslag och hört vilka värderingar de har och vilken cynisk linje de företräder. Det är alltså den linjen man stöder om man röstar på reservationen. Det är nämligen tydligt och klart att handelsministern inte har några som helst ambitioner att göra något som helst ingrepp mot de kommersiella krafterna. Hundraprocentiga bevis måste först presenteras. Att få handelsministern att aktivt agera mot krigsleksaker är bara möjligt genom att riksdagens majoritet klart ger sin syn till känna.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Maj Britt Theorin har gjort några kommentarer beträffande det moderata politiska synsättet. Jag vill då klart understryka att vår politik på alla områden – det gäller kriminalvården, kulturpolitiken, utbudet i massmedia m. m. – gemensamt har till syfte att skydda den enskilda individen i så stor utsträckning som möjligt. Det gäller även försvarspolitik, som några talare har varit inne på.

Men om man skall utvidga lagstiftningen och komplettera den med nya förbud måste lagstiftningen utformas så att det går att upprätthålla den med enkla medel och så att man verkligen kan tolka innebörden av den och kan göra konkreta gränsdragningar. Det är då man skapar ökad respekt för den lagstiftning som vi här fattar beslut om.

Vi skall självfallet ha en fortsatt debatt om bra och dåliga leksaker, särskilt med utgångspunkt i pedagogiska aspekter. Jag utgår från att ansvariga myndigheter noga följer den fortsatta utvecklingen och vidtar de åtgärder som kan anses lämpliga. Det finns i dag goda möjligheter till detta utan att sådana ansträngningar nödvändigtvis måste stödjas med hot om förbudslagstiftning. Jag tror, herr talman, att vi kan nå långt på frivillighetens väg genom samarbete med branschen och berörda myndigheter.

MAJ BRITT THEORIN (s):

Herr talman! Det låter väldigt vackert när Sten Svensson säger att moderaternas linje alltid är att skydda den enskilda individen. Här i kammaren i dag har vi under några timmar fått lyssna till vad den moderata inställningen innebär. Och det är tydligen den som skall styra ett eventuellt effektuerande av den borgerliga minoritetsskrivningen, eftersom det är moderaternas företrädare, handelsministern, som skall verkställa riksdagens beslut och vidta åtgärder. Det har inte varit fråga om något annat än att skydda de kommersiella krafterna och de kommersiella intressena.

*Förbud mot försälj-
ningen av krigslek-
saker*

Vi har hört väldigt litet från moderaternas sida som går ut på att skydda de enskilda individer i samhället som heter barn. Det kan behövas skyddslagar och skyddsnät för att skydda de svaga grupperna i samhället. Det behövs faktiskt förbud för att hindra en våldsutveckling som pågår med allt intensivare kraft också i det här samhället. Då får man inte vara rädd för att ingripa mot de ekonomiska och kommersiella krafterna, som ni så benäget vill skydda. Ökad respekt för lagstiftningen, säger Sten Svensson. Det blir en enorm respekt för riksdagen om riksdagen har mod att säga ifrån att de kommersiella krafterna inte längre skall få göra sig vinster på bekostnad av våra barns utveckling.

Det är nästan genant att få höra i den här kammaren att man försöker gömma sig bakom vissa psykiatrikers utlåtanden om barns behov av att leka med krigsleksaker. Alla människor som har sysslat med barnpsykologi vet om att det är påverkan från det samhälle man lever i och det mönster som skapas i det samhället som påverkar barnen. Barns aggressivitet i olika sociala kulturer kan levas ut på ett väsentligt mycket bättre sätt än att de kommersiella krafterna skall få göra sig stora förtjänster på barns betecende. Vi har ett ansvar emot de kommande generationerna, och det ansvaret skall riksdagen ta.

STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Jag vill inte avfärda seriösa barnpsykiatriker på samma sätt som Maj Britt Theorin nyss gjorde.

MAJ BRITT THEORIN (s):

Herr talman! Jag avfärdar varken seriösa barnpsykiatriker eller andra, men det har redovisats en enda barnpsykiatrikers synpunkter här, och det kan vara på sin plats att redovisa vad många andra för fram i stället och klargöra att betecendeforskarna i dag är ense om att det är det sociala samhället och de konflikter en människa lever i som påverkar henne. Sedan är vi naturligtvis överens om att aggressionerna på något sätt måste levas ut, men låt mig säga, herr Sten Svensson: Hittills har vi inte, trots många debatter i den här kammaren om krigsleksaker, lyckats få industrin att sanera. Fromma önskningar med stöd tydligen från ungcentern också här i kammaren kommer inte att leda någon vart om inte riksdagen klart säger ifrån.

Sedan har Sten Svensson frågat hur man skall klara av det här rent tekniskt. Det är nu regeringens sak att verkställa de beslut som riksdagen fattar. Vi bör utgå från att regeringen har kapacitet att formulera de tekniska lösningarna. Det har tidigare ifrågasatts huruvida man skall klara av att definiera vad som är krigsleksaker och inte, och flera av oss debattörer har svarat att det går mycket väl att göra det. En väg som regeringen kan pröva om den får riksdagens majoritet bakom sig för att verkställa riksdagens beslut är exempelvis att ha någon typ av förhandsgranskning. Därmed skulle man mycket snabbt lösa problemet vilka leksaker som skall förbjudas.

Fredagen den
14 april 1978

*Förbud mot försälj-
ningen av krigslek-
saker*

STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Hela den här debatten visar tydligt och klart att man inte skall ställa krav på förbudslagstiftning utan att man har gjort en grundlig utredning och fått en uttalad remissopinion i den riktningen. Så är icke fallet med de krav som utskottsmajoriteten ställer, och Maj Britt Theorin har med sitt senaste inlägg ytterligare bekräftat detta.

MAJ BRITT THEORIN (s):

Herr talman! Det är riktigt, herr Svensson, att vi inte brukar framlägga förslag till lagar och gå till beslut förrän de är ordentligt underbyggda. Vi har haft en mycket intressant diskussion i dag. Den har alldeles tydligt visat att det finns en klar ovilja hos den ansvarige ministern att företa några som helst ingrepp mot leksaksindustrin och de kommersiella krafterna. Den linjen är väl företrädd av moderaternas representant i utskottet. Det har vi fått klart besked om i dag. Det är den tonen som kommer att styra om reservationen skulle vinna riksdagens bifall. Vi kommer då inte att få några som helst ingrepp mot den leksaksindustri som så hårt profiterar på barns behov av lek och utveckling. Vi har ett ansvar för detta. Vi har väl samlad och dokumenterad kunskap om vad våldsindoktrineringen leder till. Det är det ansvaret som riksdagen tar om den ställer sig bakom utskottsmajoritetens förslag – och det utgår jag ifrån att den gör – och säger ifrån vad regeringen bör göra därest leksaksindustrin icke frivilligt sanerar undan krigsleksakerna.

En förhoppning som alla som arbetar med barn i vårt samhälle har är att riksdagen nu skall vara mogen att fatta beslut som också ingriper mot de starka kommersiella intressena. Det är på tiden att vi säger nej till exploateringen av våra barn.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Bengt Sjönell m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Sten Svensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 48 mom. 1 röstar ja.

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Bengt Sjönell m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Sten Svensson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 138

Nej – 144

Avstår – 1

§ 8 Språklig översyn av yrkestrafikförordningen

Föredrogs trafikutskottets betänkande 1977/78:20 med anledning av propositionen 1977/78:81 om vissa kommunala trafik- och trafiksäkerhetsfrågor m. m. jämte motioner.

Språklig översyn av yrkestrafikförordningen

KARIN AHRLAND (fp):

Herr talman! Må, varest, allenast, ävensom, huru, huruvida, jämväl, dylik, jämlikt, gälda, hava, ej mindre – än även. Alla de här uttrycken är exempel på sådana ord som inte bör användas i lagtext 1978. Men de återfinns överallt i 1940 års yrkestrafikförordning, som vi strax skall ändra för 32:a gången.

År 1967 gav statsrådsberedningen ut en promemoria som heter Språket i lagar och andra författningar. Det är en utmärkt skrift, men tyvärr tycks den inte vara så spridd hos lagskrivare och myndigheter som den borde vara. I den promemorian finns råd och anvisningar om hur språket lämpligen bör utformas i lagar och författningar. Den goda avsikten är att göra lagspråk lättare att förstå för allmänheten.

I den här promemorian finns ett avsnitt med rubriken Mer eller mindre föråldrade ord. Vid en hastig genomläsning av en enda sida i förordningen angående yrkesmässig automobiltrafik m. m. hittar man de uttryck jag började räkna upp och som också i promemorian är angivna som exempel på ord som inte skall användas längre.

I vår motion 1756 har Daniel Tarschys och jag vänt oss mot den krångliga byråkratsvenskan i just yrkestrafikförordningen och begärt en språklig översyn av hela lagen. Den är nämligen ett skolexempel på svårbegripligt maktspråk. Det är inte bara så att den innehåller ålderdomliga ord. Dessutom är meningarna långa och bisatserna många. Huvudregel och undantag blandas i samma mening eller stycke. Hela lagen likaväl som varje paragraf blir svåröverskådlig. Låt mig ta exempel.

I en paragraf heter det: "Över ansökan om tillstånd till linjetrafik --- skall länsstyrelse ej mindre höra vederbörande polismyndighet samt trafikföretag och sammanslutningar av utövare av yrkesmässig automobiltrafik, som beröras av den ifrågasatta trafiken, än även, om förhållandena därtill föranleda, på lämpligt sätt lämna vederbörande vägförvaltning, kommuner och andra, som ärendet kan angå, tillfälle att yttra sig."

Ett annat exempel: "Beställningstrafik för godsbefordran må, där ej med trafiktillståndet förenade villkor och bestämmelser annat föranleda, bedrivas inom lokalområde, samt, i den mån så erfordras för utförande av beställning, som mottagits av eller delgivits automobilens förare inom lokalområdet, jämväl utom detta, dock må gods icke avhämtas utom lokalområdet annat än för befordran till ort inom detsamma."

Jag har läst latin i fyra år och sysslat med juridik i 25. Men detta är krångligt

för mig i alla fall. Hur skall det då inte vara för alla landets åkare?

Den ändringen i förordningen som riksdagen nu skall fatta beslut om är den 32:a ändringen sedan förordningen kom. Eftersom vi motionärer inte har några allvarliga invändningar i sak mot innehållet i propositionen har vi inte yrkat avslag. Vi har i stället begärt att riksdagen skulle uttala att den 33:e ändringen borde vara en fullständig översyn av lagtexten.

Trafikutskottet håller tydligen med oss om att det behövs en språklig översyn av lagreglerna. Sedan är det väl något av en ödets ironi att utskottet förutsätter att regeringen har sin uppmärksamhet riktad på problemet och inte tycker att motionen behöver föranleda någon särskild åtgärd från riksdagens sida.

Innan utskottsbetänkandet har kommit från trycket har vi fått två propositioner till från regeringen med förslag till den 33:e och 34:e ändringen i yrkestrafikförordningen. Vårt yrkande i den här motionen, nämligen att den 33:e ändringen skall bli en fullständig revision av lagen, skulle inte ens teoretiskt kunna bifallas. Innan vår motion behandlats i riksdagen har regeringen nämligen redan kommit med två nya sakändringsförslag.

Vi hinner inte med i den här snabba trafiken. Vi har därför väckt en ny motion, där vi utan att våga nämna ordningstalet på ändringen begär ett riksdagsuttalande om att förordningen angående yrkesmässig automobiltrafik bör ersättas av en lag om yrkesmässig biltrafik, en lag som bör vara skriven på begriplig svenska.

Herr talman! Jag har inget yrkande i dag. Jag får väl återkomma när den 33:e och 34:e ändringen skall behandlas här i riksdagen inom kort.

I detta anförande, under vilket andre vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar, instämde Daniel Tarschys (fp).

CARL-WILHELM LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Jag brister väl inte i aktning och hövlighet mot fru Ahrland om jag i korthet bara säger att utskottet har samma uppfattning som fru Ahrland, ehuru vi inte har uttryckt den uppfattningen på samma drastiska sätt. Vi har emellertid den förhoppningen att det 35:e förslaget kommer att vara något uppsnyggt i detta avseende.

KARIN AHRLAND (fp):

Herr talman! Då haver jag den förhoppningen att vi måtte delgiva regeringen detta, om den icke dessförinnan kommer med det 35:e förslaget.

CARL-WILHELM LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Jag ber att få instämma i detta.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9 Vissa konsumentfrågor

Nr 120

Fredagen den
14 april 1978

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1977/78:13 med anledning av motion om vissa konsumentfrågor.

I detta betänkande behandlades motionen 1977/78:1272 av Svante Lundkvist m. fl. (s), vari föreslagits att riksdagen beslutade 1. att ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om utökningen av representationen för allmänintresset i jordbruksnämndens styrelse, 2. att hos regeringen begära en utredning om konsumentdelegationens ställning, sammansättning och resurser, i enlighet med vad som anförts i motionen.

*Vissa konsument-
frågor*

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1977/78:1272.

Reservation hade avgivits av Svante Lundkvist, Maj Britt Theorin, Åke Wictorsson, Gunnar Olsson, Håkan Strömberg, Stig Alftin och Wivi-Anne Radesjö (samtliga s) som ansett att utskottet bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1977/78:1272 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anförts.

ÅKE WICTORSSON (s):

Herr talman! I jordbruksutskottets betänkande nr 13 föreslår den borgerliga majoriteten att riksdagen skall avslå den socialdemokratiska utskottsgruppsmotionen 1272, där vi kräver dels en utökning av representationen för allmänintresset i jordbruksnämndens styrelse, dels en utredning om konsumentdelegationens ställning, sammansättning och resurser.

Vi har tvingats att vänja oss vid att de borgerliga partierna i regeringsställning konsekvent strävar efter att söka tillgodose de speciella intressegrupper ur vilka dessa partier hämtar sitt stöd. Det gäller också jordbrukspolitiken. Detta upplevde vi i december när vi behandlade riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken, där jordbrukarnas inkomster gjordes till jordbrukspolitikens huvudmål och där förslagen om en utveckling av konsumentintresset i jordbruksförhandlingarna avvisades. Nu upplever vi detta på nytt när vi återkommer med våra krav på en förstärkning av konsumentinflytandet i jordbruksförhandlingarna.

Enligt socialdemokratins uppfattning är detta en kortsynt politik, som inte är ägnad att på längre sikt främja de intressen som bör vara jordbrukets.

När det gäller jordbrukspolitiken borde situationen dessutom upplevas som något genant för de borgerliga partierna, eftersom våra krav på en utveckling av konsumentintresset i jordbrukspolitiken stöddes av de borgerliga partiernas representanter i jordbruksutredningen.

Överläggningarna i jordbruksnämnden mellan producentdelegationen och konsumentdelegationen är av avgörande betydelse för jordbruksprisuppgörelserna och därmed för livsmedelspriserna. Producentdelegationen har en stark förhandlingsapparat, uppbackad av den samlade jordbrukskooperationen. Konsumentintresset är rent allmänt betydligt svårare att organisera och

saknar stöd i en samlad organisation. I konsumentdelegationen förekommer dessutom en blandning av ledamöter representerande både egentliga konsumentintressen och förbrukarintressen.

Jordbruksförhandlingarna sker efter ett invecklat regelsystem som behärskas av endast ett fåtal personer i landet. Förhandlingarna kompliceras av att jämförelser måste ske mellan löne- och standardutvecklingen för olika löntagarkollektiv och jordbrukarna, som i andra sammanhang följer de regler som gäller för företagargrupperna. Till detta kommer att motparten, jordbrukarkooperationen, omfattar både producenter och förädlingsindustri, där det finns betydande inslag av monopoltendenser, vilket försvårar insyn och överblick.

Jordbruksförhandlingarna och den allmänna debatten omkring jordbrukspolitiken skulle enligt vår uppfattning vinna på att konsumentintressena förstärks och att konsumentdelegationen får möjlighet att bedriva en utökad informationsverksamhet. Det är bakgrunden till vårt krav på en översyn av konsumentdelegationen. I ett sådant sammanhang bör man också överväga hur konsumentverket skall kunna få en anknytning till delegationens verksamhet.

I allt större utsträckning uppmärksammas kostens betydelse för en allmän folkhälsa. Mot den bakgrunden kommer behovet av en näringsriktig kost att i allt större utsträckning ställa speciella krav på jordbrukspolitikens utformning. Det är viktigt att dessa krav kan tillgodoses. Vi vet att kraven hittills inte nämnvärt påverkat den genomsnittliga konsumtionen i landet.

År 1977 tog vårt land initiativ till en resolution i Världshälsoorganisationen, där det klart uttalades att kostfrågorna är vår tids största hälsoproblem, inte bara i u-länder utan också i i-länder. Därför måste hälsoaspekterna vara vägledande för ett lands livsmedels- och nutritionspolitik. Med hänvisning härtill borde det finnas starka skäl för att se efter i vilken utsträckning dessa krav kan bli inslag i jordbruksöverläggningarna genom att näringsfysiologisk expertis knyts till konsumentdelegationen.

Jag förstår inte den borgerliga majoritetens inställning i den här frågan. Här har vi ett förslag som framlades av en enhällig jordbruksutredning och stöddes av samtliga remissinstanser som representerade konsumentintresset. Inte ens motparten LRF anförde invändningar – på den punkten innehåller vår motion beklagligt nog en felaktig uppgift. Men de borgerliga partierna anser sig ändå inte kunna biträda förslaget. Vad är det ni är rädda för?

I vår motion tar vi också upp kravet på en utökning av allmänintresset i jordbruksnämndens styrelse. En sådan utökning föreslogs av den socialdemokratiska regeringen och biträdades då av riksdagen. Men den borgerliga regeringen har inte fullföljt detta riksdagens beslut. Utvecklingen av livsmedelssubventionerna och dessas statsfinansiella konsekvenser har ytterligare understrukt detta behov.

Andra skäl för att utöka allmänintressets representation och inflytande i jordbruksnämndens styrelse är att vi nu går in i en period där det utifrån miljösynpunkter ställs allt hårdare krav på begränsning av användningen av konstgödning och bekämpningsmedel i jordbruksproduktionen. Detta

kommer att aktualisera avvägningar mellan dessa miljökrav och kostnader för livsmedelsproduktionen. Med hänsyn härtill bör samhällsintresset ges en större insyn i förhandlingsarbetet.

Herr talman! För de stora löntagargrupperna, som genom den borgerliga regeringens politik upplever sänkningar av sin levnadsstandard, är det en omöjlighet att acceptera att andra grupper genom denna politik och genom den borgerliga politiken på andra områden liksom inom jordbrukspolitiken erhåller förbättringar. En garanti mot en försättning av denna utveckling är en starkare ställning för samhälls- och konsumentintressena i jordbruksprisförhandlingarna.

LRF:s ordförande och andra företrädare för jordbrukskooperationen har i olika sammanhang uttryckt sina livliga förhoppningar om att jordbruket inte ånyo skall komma in som slagträ i de partipolitiska träterna. Jag kan instämma i denna förhoppning. Detta är också en inställning som har speglat den socialdemokratiska jordbrukspolitiken. Men skall detta krav kunna uppfyllas förutsätter det en ömsesidig respekt mellan producenter och konsumenter och en förståelse för de båda grupperingarnas arbetsförutsättningar. I dag är den borgerliga politiken det största hotet mot en sådan gemensam syn. Därför förutsätter ett uppfyllande av LRF-synpunkterna att de borgerliga partierna avstår från de partipolitiska turerna ute i buskarna och att man respekterar mödosamt framarbetade kompromisser. På dessa områden har den borgerliga majoriteten inte uppfyllt förutsättningarna utan blåst till strid. LRF:s ordförande bör väl därför lämpligen ta ett samtal med de borgerliga partiernas representanter. Som den kloke karl han är bör han vara väl medveten om att den som sår vind ofta kan få skörda storm.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen vid jordbruksutskottets betänkande nr 13.

EINAR LARSSON (c):

Herr talman! Eftersom LRF:s ordförande inte har tillfälle att uttala sig här i kammaren ber jag att få instämma i alla de kloka ord som Åke Wictorsson har uttalat beträffande hans förträfflighet och hans sätt att uttrycka sig. Det kan jag helt instämma i.

Jag vill också instämma i vad Åke Wictorsson säger om värdet av hänsyn och över huvud taget viljan till kompromiss och samförstånd mellan olika grupper i samhället. Däremot vill jag inte hålla med Åke Wictorsson när han påstår att detta endast skulle kunna komma till stånd genom att man ger den ena förhandlingsparten en starkare ställning än den andra. Läget är i dag att det ankommer på regeringen att ta ställning till sammansättningen av och storleken på jordbruksnämnden, dess styrelse, konsumentdelegation osv.

I de överläggningar som mer och mer börjar likna förhandlingar har man nu ett läge där de båda parterna är likvärdiga i styrka och där jordbruksnämndens generaldirektör har utslagsröst. Det har fungerat tillfredsställande, och de kompromisser man har kommit fram till har säkert varit mycket lyckliga – det gäller inte minst den senaste avtalsomgången. Jag är därför litet förvånad över att man gör så stor affär av detta krav att ena förhandlingspartens

Fredagen den
14 april 1978

*Vissa konsument-
frågor*

situation absolut skall stärkas.

Jag har tittat litet på konsumentdelegationens sammansättning, och jag har funnit att det finns en god förankring av möjligheter till inflytande från LO, TCO, ekonomidepartementet och rättsvårdande myndighet. Delegationen leds av landshövding Cederwall och ledamot är också Grethe Lundblad.

Jag tycker att det är att ge delegationen ett allför hårt underbetyg, om man påstår att den inte skulle kunna hävda allmänintresset. Det framstår också som litet underligt, när man här målar ut den lilla grupp – mindre än 4 % av befolkningen – som jordbrukarna utgör som så enormt stark.

Jag tror att Åke Wictorsson och hans partikamrater överdriver den här frågan, och jag vägrar att se den som något tungt stridsämne. Skulle det här systemet verkligen inte fungera – vilket inga tecken hittills har tytt på – eller skulle LO och TCO inte orka plocka fram det utredningsmaterial som konsumentdelegationen behöver, då är det kanske rimligt att regeringen bedömer situationen och gör de förändringar som kan behövas. Vår bestämmelse innebär att det ankommer på regeringen att göra dessa överväganden. Utskottets majoritet har emellertid inte, sedan vi tog ställning så sent som i december 1977, funnit några starka skäl för att ändra sitt ställningstagande.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

ÅKE WICTORSSON (s):

Herr talman! Einar Larsson lyckas i viss utsträckning blanda ihop de två olika delarna av samma organ. Jordbruksnämndens styrelse är ju det organ som slutligt skall lägga fram förslaget till regeringen om jordbruksförhandlingarna, efter det att överläggningar har förts mellan producentdelegationen och konsumentdelegationen.

Vad vi förordar är en ökning av allmänintresset i jordbruksnämndens styrelse. Skälen är de som jag anförde, nämligen livsmedelssubventionernas allt större betydelse, sett ur statsfinansiell synpunkt, de ökade miljökrav som ställs på utformningen av jordbruksproduktionen och de kostnadskonsekvenser som detta kan komma att få. Vi tycker att det är rimligt att man ger ett större inflytande för det allmänna, så att allmänna representanter, som inte i första hand företräder olika partsintressen, får vara med och diskutera och lägga fram förslag när det gäller jordbruksnämndens styrelse.

Konsumentdelegationen är det organ som för överläggningarna med producentdelegationen. Det fanns ett förslag om dess sammansättning från jordbruksutredningen, som var ute på remiss och tillstyrktes av de intressentgrupper som i första hand företräder konsumentintresset i dag. De har alltså förordat att man skulle göra den här översynen. Men, som Einar Larsson sade, regeringen har icke funnit skäl att biträda de här synpunkterna, vare sig från den enhälliga utredningen eller från remissinstanserna. Vi tycker att det är fel. Enligt vår mening skall man göra den här översynen och se i vilken utsträckning det är möjligt att ytterligare förstärka konsumentintresset när det gäller förhandlingar och, kanske inte minst, när det gäller frågan om

information omkring den mycket komplicerade verklighet som jordbruksförhandlingarna utgör.

Jag kan inte riktigt förstå varför det skall behöva bli en stor strid om detta; på den punkten kan jag hålla med Einar Larsson. Det borde kunna gå att nå enighet om att verkställa den här utredningen, så att man får se i vilken omfattning det finns realistiska förutsättningar att få en bättre handläggning, som blir ännu effektivare än vad den är i dag – detta sagt utan att jag på något sätt vill kritisera det sätt som konsumentdelegationen har fungerat på, vare sig tidigare eller i de senaste förhandlingarna. Jag tror ändå att det finns anledning att undersöka om det inte kan bli ännu bättre på det här området.

EINAR LARSSON (c):

Herr talman! Det är riktigt, Åke Wictorsson, att ingenting är så bra att det inte kan göras ännu bättre. Men jag måste ändå säga att de starka krav på förändringar av organisationen som man gång på gång framför från socialdemokraternas sida skulle ju vara intressanta och berättigade, om man hade kunnat visa på allvarliga brister i handläggningen och i funktionen hos den organisation som nu finns. Vi har försökt inhämta uppgifter om detta, och alla sådana uppgifter pekar på att det här fungerar på ett tillfredsställande sätt. Då har vi alltså inte tillräckligt starka skäl att från riksdagens sida gå in och diktera en annorlunda organisation, eftersom detta – som jag tidigare sagt – enligt praxis redan har lagts som ett ansvar på regeringen.

ÅKE WICTORSSON (s):

Herr talman! Detta är märkligt, Einar Larsson. Vem är det som skall avgöra huruvida man anser att konsumentintresset är företrätt på ett riktigt sätt – den borgerliga regeringen eller de olika grupper som i konsumentdelegationen företräder konsumentintresset? Dessa senare grupper har alltså hävdat att man vill ha den här översynen och tillstyrkt den. Men den borgerliga regeringen säger att det inte skall bli någon översyn.

Ett förhållande som karakteriserar den nuvarande konsumentdelegationen är ju den faktiska situationen att den består av dels rena konsumentrepresentanter, dels representanter för förbrukarsidan eller för livsmedelsindustrin. Vi kan inte se att det här är en rimlig konstruktion, och det kunde f. ö. inte heller en enhällig jordbruksutredning göra.

Det är detta förhållande vi diskuterar nu, Einar Larsson.

EINAR LARSSON (c):

Herr talman! Den borgerliga regeringen har inte funnit anledning att ändra på allt i fråga om rådande praxis som den fick ta över, och i det här fallet har man inte funnit tillräckliga skäl att ge sig in på en förändring. Detta har inte alls att göra med vem som råkar ha regeringsansvaret. Det fungerade bra tidigare, och den förutvarande regeringen accepterade den organisation som fortfarande gäller. Vi har som sagt ännu inte funnit tillräckligt starka skäl att ge oss in på detta.

Nr 120

Fredagen den
14 april 1978

*Vissa konsument-
frågor*

Nr 120

Fredagen den
14 april 1978

*Användningen
av DDT inom
skogsbruket, m. m.*

ÅKE WICTORSSON (s):

Herr talman! Helt kort: Det var ju på det sättet att den tidigare regeringen föreslog en förändring av jordbruksnämndens styrelse. Denna förändring accepterades också av den tidigare riksdagsmajoriteten men fullföljdes inte av den borgerliga regeringen och den borgerliga riksdagsmajoriteten. På den punkten stämmer alltså inte herr Larssons resonemang.

Utskottets hemställan bifölls med 144 röster mot 127 för reservationen av Svante Lundkvist m. fl.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Svante Lundkvist m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Åke Wictorsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 13 röstar ja.

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Svante Lundkvist m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Åke Wictorsson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 144

Nej – 127

§ 10 Föredrogs

Jordbruksutskottets betänkande

1977/78:14 med anledning av motion om trädgårdsnäringens ekonomiska situation

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11 Användningen av DDT inom skogsbruket, m. m.

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1977/78:15 med anledning av motioner om skogsbruk.

I detta betänkande behandlades motionerna

1977/78:269 av Björn Eliasson m. fl. (c), vari hemstälts att riksdagen beslutade att hos regeringen begära förslag innebärande att flygbesprutning-

arna i skogen skulle upphöra och ersättas med manuell röjning, enligt vad som anförts i motionen,

1977/78:789 av Erik Johansson i Hållsta m. fl. (c), vari hemställt att riksdagen beslutade hos regeringen anhålla om förslag innebärande att besprutning från luften med kemiska preparat avsedda att döda viss vegetation kunde upphöra, och

1977/78:1281 av Hans Wachtmeister m. fl. (m), vari hemställt att riksdagen hos regeringen skulle anhålla att regeringen skulle införa dispens för användning av DDT inom de delar av skogsbruket vilka drabbats av skadeinsekter i sådan omfattning att föryngring försvårats.

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle

1. lämna motionerna 1977/78:269 och 1977/78:789 utan åtgärd,
2. avslå motionen 1977/78:1281.

Reservation hade avgivits av Hans Wachtmeister, Sven Eric Lorentzon och Ingrid Andersson (samtliga m) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört med anledning av motionen 1977/78:1281.

HANS WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Jordbruksutskottets betänkande nr 15 är ett betänkande i tiden, ett vittnesbörd om att vi lever i giftåldern. Om man skall betrakta det som ett civilisationens framsteg att vi efter att ha passerat sten-, brons-, järn- och diverse andra åldrar nu har kommit till just giftåldern, överlåter jag åt kammarens ledamöter att själva avgöra.

De tre motioner som här behandlas syftar alla till en ökning av användningen av gifter, eller låt oss i stället säga bekämpningsmedel. Detta gäller inte bara den av mig m. fl. avlämnade motionen, som föranlett utskottets moderater att reservera sig, utan också Björn Eliassons och Erik Johanssons i Hållsta. Författarna till de två sistnämnda motionerna undrar väl hur i all sin dar jag kan komma med ett så vansinnigt påstående, tvärtemot motionernas andemening. Men faktiskt är det så, att ett bifall till dem skulle innebära större kvantiteter bekämpningsmedel i markerna. En eftersträvad effekt kan nämligen nås på två olika sätt: genom besprutning från marken – och den har ingen opponerat sig mot – eller från flygplan. I det sistnämnda fallet går det åt bara en ringa del av den mängd bekämpningsmedel som krävs för att nå samma mål genom markbesprutning. Motionärernas önskade förbud mot den utspädda versionen, om uttrycket tillåts, får därför knappast den innebörd de tänkt sig.

Frågan, ibland förenad med krav på förbud mot diverse preparat, är en gammal bekant för jordbruksutskottet, som så sent som förra året ställde sig bakom ett totalförbud mot herbicider innehållande dioxinet TCDD. Då var ingrepp mot spridning från luften också aktuella men avvisades av riksdagen.

Nr 120

Fredagen den
14 april 1978

*Användningen
av DDT inom
skogsbruket, m. m.*

Fredagen den
14 april 1978

*Användningen
av DDT inom
skogsbruket, m. m.*

Sedan dess har ingenting inträffat, och inte heller i motionerna några skäl anförts som föranlett ett ändrat ståndpunktstagande.

Jag ansluter mig därför till det eniga utskottets avstyrkande i detta fall, men det sker med en känsla av olust, eftersom jag tycker lika illa om flygbesprutning som motionärerna. Den har sina nackdelar, som jag personligen anser vara så stora, att på de marker som jag förvaltar ingen sådan besprutning får förekomma. Men metoden är inte ett lustigt påfund från skogsmannahåll – omständigheterna har tvingat fram den. Om det är de alltför kraftigt stigande omkostnaderna som varit den direkta orsaken, eller om skogsmännen slagit till först för att i tid möta kostnadsökningen, det är bra ofruktbart att diskutera. Sambandet finns där ändå, och vi har att göra det bästa möjliga av det läge vi pressats in i.

Motionärernas förslag att ersätta flygbesprutning med manuell röjning är tyvärr helt orealistiskt. Inte så att det inte skulle vara tekniskt möjligt att hålla slyet borta, för det går, om man bara kommer igen minst en gång om året. Annars tvingas barrplantorna att stå och mara i halvskuggan minst 10-15 år, innan de kan hävda sig mot slyet. Men förslaget är ekonomiskt omöjligt. Om än inte den föreslagna nya skogsvårdslagen tar med lönsamhetskravet, måste vi i alla fall ta hänsyn till vad det här kommer att kosta den enskilde skogsägaren i form av utebliven produktion och luckiga bestånd, för att inte tala om de kostnader som kommer att åvila den slutliga produkten.

Skall vi över huvud taget ha ett ekonomiskt skogsbruk i vårt land, måste vi leva med kemikalierna här liksom för övrigt också i jordbruket, där ett totalförbud skulle medföra en världssvält av ofattbara dimensioner. Vi får finna oss i dem, förhoppningsvis under ett övergångsskede medan vi experimenterar fram bättre metoder, trots att följderna åtminstone ur floristisk synpunkt kan bli katastrofala – dock inte så att alla tvåhjärtbladiga växter skulle dödas, som felaktigt påstås i Björn Eliassons motion – men jämförda med skogsutredningens stolligheter om *Pinus contorta* på 14 % av Norrlands skogsareal blir de kalamiteterna milda västanfläktar.

Även om man ur de båda motionerna plockar bort felaktigheter och diskutabla påståenden, kvarstår som en värdefull kärna kravet på större hänsyn till de ekologiska faktorerna. Resultatet av skogsutredningens arbete blev i detta avseende för naturvårdens intressenter närmast en stor besvikelse, och man får hoppas att det samlade skogspolitiska program, som skall läggas fram för riksdagen våren 1979, inte blir så hårt bundet att det inte kan anpassas till de resultat vartill man kan komma i den särskilda utredning om riktlinjer för den framtida naturresurs- och miljöpolitiken, som jordbruksministern tillsatt och som skall vara färdig före utgången av 1981.

De här sakerna är i mycket en fråga om proportioner. Det är inte alls givet att allt som är stort är bra. Vi minns väl alla debatten om de överdrivet stora kalhyggarna, orsakad av att ett sedan evärdliga tider godtagat skede i skogens utveckling tillämpades på ett stötande sätt. Och tyvärr var det väl här skogsmännen som kastade första stenen genom sin tro på de stora behandlingsytornas välsignelse, men man kunde till slut ändå mötas, och debatten lugnade sig. Låt oss hoppas på en liknande utveckling i vad avser

sly- och lövbekämpningen, där man också förefaller att ha i någon mån gripits av de stora ytornas psykos.

Bristande sinne för proportioner kommer också fram i fråga om DDT, men här är det inte tal om stora mängder, tvärtom om så små kvantiteter att de med normala vågar inte ens kan mätas. Följderna av DDT-förbudet däremot är så allvarliga, att vi moderater ansett det nödvändigt att bryta ut frågan för särbehandling och inte invänta det skogspolitiska program som jag nyss nämnde.

Det är här inte fråga om någon schablonmässig behandling av större områden med verkningar som slår blint mot alla insekter, utan det är en artspecifik bekämpning, som främst riktar sig mot snytbaggar och ett par andra vivlar, dessutom mot några arter svarta bastborrar. Den går till så att man i plantskolorna behandlar plantorna med DDT, innan de skickas ut till kunderna. Det är här, alltså i plantskolorna, riskerna ur arbetarskyddsynpunkt finns, men det är också här lättast att undanröja dem.

Skogsstyrelsen har gjort en omsorgsfull utredning om allt som hänger samman med snytbaggen. Jag kan inte ta upp tiden med att i detalj referera den utan vill bara säga, att DDT är det preparat som ger minst problem ur yrkesmedicinsk synpunkt, närmast följt av lindan – intetdera preparatet registrerat och godkänt av produktkontrollnämnden.

DDT har inte påvisats ha några negativa miljöeffekter på vare sig vattenkvaliteten i den omgivande miljön eller på de ryggradsdjur som ibland äter på unga plantor. Annat vore knappast heller att vänta, eftersom det gäller en så försvinnande liten DDT-mängd, 100 gram per hektar, dvs. 0,01 gram per kvadratmeter en gång vart hundra år. Jag kan inte värja mig för intrycket att produktkontrollnämnden offrat DDT för ovidkommande påtryckningar eller också gjort sitt förbud generellt utan tanke på de speciella förhållanden, varunder preparatet används i skogsbruket.

Häromdagen anslog riksdagen 20 milj. kr. som bidrag till omplantering efter snytbaggeskador, ett avsevärt belopp, som vi borde kunna använda bättre. Men sätter vi det beloppet i relation till de verkliga skadorna, värderade till 290 milj. kr. i skogsstyrelsens utredning, blir det inte lika imponerande. Och jämför vi med den förlust av förädlingsvärdet som den uteblivna skogsråvaran vållar industrin, tillkommer ytterligare 576 milj. kr. Mot dessa sammanlagt 866 milj. kr. per år blir våra 20 miljoner en rent symbolisk ersättning, snart sagt bara en droppe i havet. Om den droppen åtminstone gjorde nytta! Men vi kastar den ju bokstavligen i gapet på snytbaggarna.

Visst kan vi klara skogsbruket utan DDT, men det blir till priset av den effektivitet hos moderna skogsbruksmetoder, som möjliggjort dagens arbetsinkomster och dagens taxeringsvärden med för den delen. Skär vi lagstiftningsvägen ner produktiviteten, kräver logiken en justering neråt av fastighetstaxeringen också, och många av våra ambitioner i samma veva. Jag yrkar inte på den saken nu, men jag har velat fästa uppmärksamheten på hur invecklad den här vävnaden av produktion och bekämpningsmedel faktiskt är.

De krav man ställer på bekämpningsmedel är bl. a. att de snabbt skall

brytas ner och att de inte anrikas i näringskedjan, krav som f. ö. helt uppfylls av fenoxiherbiciderna. DDT däremot fyller inte något av dessa krav, det måste sägas ifrån. Med sin halveringstid på ett år måste DDT betecknas som stabilt, något som dock för dess speciella användning som plantskydd är en fördel. DDT anrikas också i näringskedjan, men vi anser att riskerna, fortfarande i det här speciella fallet, är så små att de kan negligeras.

Det är utmärkt att de här problemen debatteras. Inte minst bör diskussionen kunna ge forskningen goda uppslag, och vi bör givetvis då ställa tillräckliga resurser till dess förfogande. Tänk vad de 20 miljonerna för ersättningsplanteringar skulle kunna göra! Men vi får inte tappa sinnet för proportioner, så att vi i vår stränghet låter kon dö medan gräset växer, låter skadorna bli orimliga medan vi väntar på det fulländade bekämpningsmedlet. Det är därför jag yrkar bifall till reservationen, som jag ber kammaren notera inte avser ett totalt frisläppande av DDT utan bara dispenser, självfallet efter noggrann prövning i varje särskilt fall.

Och så till sist: Vi får ofta frågan varför vi inte satsar mer på biologisk bekämpning, dvs. utnyttjar naturens artspecifika parasiter och sjukdomar. Svaret är att den sortens åtgärder är något av ett tväggat svärd. Skulle nämligen något gå snett, är det kanske omöjligt att avbryta aktionen och vrida det hela rätt igen. Man har också talat om att i bekämpningens tjänst ta diverse luktämnen. Forskningen inom området har nått och jämnt börjat men är nog så intressant. Vad man är ute efter är att renodla och förstärka inte bara talldoft utan även de luktämnen som förekommer i mycket små kvantiteter, feromoner, och som är särskilt attraktiva för det motsatta könet och eventuellt finns hos snytbaggheonan. Det är som jag ser det att med nästan sadistiskt raffinemang till insektbekämpningens område överföra de metoder som alltsedan hedenhös tillämpats inom människosläktet, numera under namn som Givenchy, Soir de Paris eller Chanel nr 5.

Herr talman! Sådant är farligt vid den här tiden på våren.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Nackdelarna med det moderna skogsbrukets användning av bekämpningsmedel, särskilt flygbesprutning, har blivit en fråga som väcker allt större uppmärksamhet. Allteftersom dessa nackdelar blir mer och mer uppenbara, inte bara för de människor som är direkt berörda, utan också för forskare inom olika områden, ökar protesterna mot dessa ingrepp. Det är ingen slump att vi just nu här i Stockholm kan se en teaterpjäs som vill visa hur utsatta de enskilda medborgarna är i de områden där de stora skogsägarintressena härskar. Men de låter sig inte bara utsättas: de protesterar också. De protesterna har vi all anledning att ta på allvar.

Som vanligt framhålls det från de intressegrupper som har pengar att tjäna på den här verksamheten att den är ofarlig och absolut nödvändig för att hålla näringslivet och därmed sysselsättningen uppe. Det framfördes ju här alldeles nyss av herr Wachtmeister, men det är ju ingenting att förväna sig över att det kommer sådana argument från det hållet! De argumenten har vi hört till leda.

Det var olyckligt att lagen om förbud mot spridning av bekämpningsmedel från luften upphävdes 1975. Nu hänvisar man, även i det här aktuella utskottsutlåtandet, till lagstiftningen om hälso- och miljöfarliga varor. Men vi vet hur den fungerar: den lägger inte bevisbördan på tillverkaren eller den som använder varan. De behöver inte visa att preparatet eller vad det nu är frågan om är ofarligt innan de använder det. Men om någon blir utsatt för verkningarna, då måste den personen bevisa att det verkligen förhåller sig så, att skadorna har uppstått av medlet i fråga och att detta alltså är farligt. Vi har, herr talman, i miljödebatten haft många exempel på den saken, både när det gäller den yttre miljön, som det här handlar om, och den inre miljön när det gäller skyddslagstiftning på arbetsplatserna.

I det här aktuella fallet finns det en övertygande bevisning för att besprutningen av lövskog medför skadeverkningar av många olika slag. Det har påvisats i de två motioner om besprutning som behandlas här. Det skulle också medföra positiva verkningar för sysselsättningen om man övergick till manuell röjning, vilket också framhålls i motionerna. Det är inte heller säkert att det på lång sikt är ekonomiskt, ens för skogsbolagen eller de stora skogsägarna, att ensidigt utrota lövskogen. Det är också symptomatiskt att när Hans Wachtmeister här talar om lönsamhet med stor emfas är det lönsamheten för den enskilde skogsägaren som han är rädd om: det är inte lönsamheten för samhället eller för de enskilda medborgarna eller för berörda kommuner han tänker på. Som vanligt när moderaterna är i farten är det det enskilda kapitalet som skall skyddas!

De förslag som framförs i motionerna överensstämmer väl med den uppfattning som vänsterpartiet kommunisterna har i dessa frågor och som vi också vid många tillfällen har framfört. Jag vill därför, herr talman, yrka bifall till motionerna 269 och 789.

BJÖRN ELIASSON (c):

Herr talman! Vi har i motionen 269 föreslagit att den kemiska behandlingen av lövskogen skall upphöra och ersättas med manuell röjning. Detta innefattar också flygbesprutning. Skälen till denna önskvärda förändring är flera och finns återgivna i motionen.

Frågan har också en annan dimension än ett visst preparats akuta giftighet och ligger alltså utanför produktkontrollnämndens beslutsbefogenhet. Det gäller att minska kemikalieanvändningen i vårt samhälle och utveckla alternativa bruksmetoder, som inte förutsätter sådana tillsatser. Beträffande det speciella område som motionen behandlar finns det redan en välutvecklad och beprövad metod att ombesörja skogsvården utan att använda gifter, nämligen att röja manuellt. Den metoden har dessutom värdefulla fördelar ur ekologisk synpunkt. Den ger dessutom arbete åt människor i glesbygder och möjligheter att tillvarata röjningsvirke för energiproduktion.

Metoden att sprida gifter från luften är en schablonmässig metod. Varje år då flygbesprutningar förekommit i skogsbruket har det också förekommit att giftmolnet åkt i väg dit det inte varit meningen att det skulle nå. Under 1977

rör det sig om sju rapporterade fall – men hur många det kan röra sig om i praktiken är naturligtvis svårt att veta, eftersom ingen särskilt har undersökt detta. Att felbesprutningar förekommer varje år visar också hur osäker spridningsmetoden är. Detta är mycket oroande. Det finns dessutom exempel på att man skadar barrskogen genom att välja fel tidpunkt på året för besprutning.

Flygbesprutningarna har ökat kraftigt under 1977. Om den utvecklingen fortsätter har man snart ersatt röjning med kemisk bekämpning. På lång sikt får vi då rena barrskogar, monokulturer, som ersätter de tidigare blandskogarna. Vi får också ungefär den reducering av lövinslaget som skogsutredningen menar är önskvärd. Riskerna med en sådan förändring, där de kemiska medlen görs nödvändiga för att åstadkomma den, är inte acceptabla. Lövinslaget har positiva egenskaper. Det motverkar försurning och insektangrepp, och det underhåller marknäringen. Dessutom utgör det klimatskydd för bl. a. tallens föryngring, vilket är speciellt viktigt för norra Sverige.

Den klimatfaktor som är avgörande för skogstillväxten är den som påverkar näringsutbudet. Sol, koldioxid och vatten finns i riklig mängd över hela landet. Näringsutbudet bestäms av temperaturen. I blandskogarna är marktemperaturen högre än i de rena barrskogarna.

Sammantaget kan sägas att det inte är för skogsproduktionen som kemikalierna behövs, utan för ekonomin. Att ersätta röjning med kemisk bekämpning innebär emellertid ett kortsiktigt tänkande.

Från hälso- och miljösynpunkt innebär den kemiska lövbekämpningen avsevärda nackdelar. Oförklarliga dödsfall och missbildningar i samband med kemisk lövbekämpning rapporteras från olika håll i landet. Sambandet är inte klarlagt, men å andra sidan finns inga bekräftelser på motsatsen. Detta oroar naturligtvis de människor som lever i dessa områden, där man i många fall för jordbruket i övrigt inte använder några kemiska medel.

Kommunerna har i dag inte någon möjlighet att påverka utvecklingen. Erfarenheten från 1977 visar att detta också varit omöjligt, oavsett om besprutningarna skett nära bebyggelse eller där skogsbyte förekommer. Storskogsbruket har inte heller varit särskilt villigt att diskutera inskränkningar. I ett fall har man i stället försökt utöva påtryckningar på en kommun, nämligen Sollefteå kommun. I ett brev vid tiden för hälsovårdsnämndens ställningstagande i dessa frågor översände ett skogsbolag ett brev till Sollefteå kommun, i vilket man hävdade att kommunens hälsovårdsnämnd på ett närmast parodiskt sätt försökte hindra skogsbolaget att på ett rationellt sätt säkra barrskogsåterväxten. Kommunen och bolaget förhandlade då om markbyten för att åstadkomma ett rationellare ägoinnehav. Slutet på brevet lyder:

”Det är givetvis ej rimligt att ett så omfattande arbete satsas av många parter om målet med arbetet – ett rationellare skogsbruk – samtidigt avsiktligt saboteras av en av parterna. Bolaget kommer därför icke att under nuvarande förhållanden fortsätta arbetet på det planerade markbytet.”

Detta är ett exempel på det krig som råder mellan å ena sidan kommuner

och ortsbefolkning och å andra sidan det storskogsbruk som gör sig alltmer ekonomiskt beroende av att använda kemikalier. Naturligtvis är det angeläget att kommunernas inflytande stärks när det gäller miljöfarlig verksamhet i skogsbruket.

I Finland har man mot bakgrund av diskussioner liknande våra infört restriktioner mot den kemiska lövbekämpningen. Således beslöt den finska riksdagen i slutet av januari detta år att anta ett lagförslag som innebär att en kommun hos jordbruksdepartementet kan begära förbud mot flygbesprutningar, om ett sådant förbud skulle innebära fördelar för kommuninvånarna. Sysselsättnings- och miljöskäl kan därvid åberopas.

Genom att övergå till den manuella skogsvården erhåller man som sagt många fördelar. Man skapar sysselsättning i många bygder där behovet av nya arbetstillfällen är synnerligen stort. Man uppnår en omsorgsfullare skötsel av skogen, när man kan reglera trädslagsblandningen efter markens beskaffenhet, klimat, läge, jordmån osv. Man får ett mångsidigt brukande av skogen. Att använda röjningsvirke, skogsavfall och lövskog för energiproduktion är en realitet i dag och kommer att bli absolut nödvändigt i framtiden. Man kan vidare tillvarata bär, svamp och kött, som ju också är skogsprodukter – på flera håll i norra Sverige prövar man att sysselsätta människor i en sådan verksamhet. Man kan utnyttja skogen för turism och rekreation m. m. Man får långsiktigt ett mera sunt jordbruk för ett mångsidigt utnyttjande av skogen, där basen utgörs av virkesproduktionen men där denna inte hämmar andra utkomstmöjligheter från skogen. Man slipper slutligen ständiga konflikter med människor som känner oro och vanmakt över att gifter sprids okontrollerat i omgivningen.

Utskottet har i betänkandet inte berört dessa frågeställningar. Det skulle naturligtvis ha varit intressant om utskottet gjort det. Man tangerar frågeställningen genom att erinra om skogsutredningens syn på inlagen av löv i skogslandskapet. Detta är emellertid en återgivning av utredningens egen polemik mot ett av sina egna alternativ, och i detta resonemang finns varken de ekologiska frågeställningarna, miljöfrågorna eller lövet som energikälla belysta.

Jag konstaterar att ett enigt utskott menar att den frågeställning som aktualiserats i motionen skall behandlas i samband med bedömningar angående inriktningen av den långsiktiga skogspolitiken.

Sedan några ord till Hans Wachtmeister. Han säger att vi behöver kemikalier av ekonomiska skäl och att de är ofarliga men att han själv inte är beredd att använda dem. Detta tycker jag ger ett intryck av att Hans Wachtmeister sitter på två stolar.

I vårt samhälle är det alltmer angeläget att komma ifrån användningen av kemikalier, när dessa visar sig ha en så betydande negativ effekt på de ekologiska sambanden. Att söka rätta till detta måste naturligtvis vara det avgörande för framtidens miljöpolitik.

Nr 120

Fredagen den
14 april 1978

*Användningen
av DDT inom
skogsbruket, m. m.*

Fredagen den
14 april 1978

*Användningen
av DDT inom
skogsbruket, m. m.*

HANS WACHTMEISTER (m) kort genmäle:

Herr talman! När det gäller flygbesprutning måste väl det väsentliga vara, om vi vill komma åt de här preparaten, att hindra preparaten som sådana och se till att det kommer mindre mängd preparat ut i marknaden. Det är då helt felaktigt att förbjuda flygbesprutningen, eftersom det är den metod som kräver den minsta kvantiteten av bekämpningsmedlen. Det är ju ingen som opponerat sig mot den besprutning som sker från marken. Det är många gånger större kvantiteter fenoxipreparat som sprids den vägen.

Björn Eliasson menade att jag skulle sitta på två stolar när jag talar till förmån för kemikalierna men inte använder dem själv. Björn Eliasson är ny här i riksdagen. Jag drar mig ibland för att upprepa vad jag sagt här i fjorton femton år i den här frågan. Den är nämligen inte ny. Jag har dille på naturvård, landskapsvård och sådant. Därför har jag i alla tider arbetat för den saken och tagit på mig de ekonomiska uppoffringarna. Det har gått hittills men snart går det inte längre. Man kan inte begära att andra som inte har ett sådant intresse för naturvård skall offra lika mycket. Då kan vi hjälpa dem med just de här preparaten.

Det är alltså, som jag redan sagt, huvudsakligen av floristiska skäl som jag inte använder kemikalier. Jag vill inte vara med om någon bekämpning från luften, eftersom den slår blint. Den har effekt på lignoser, dvs. vedartade växter, men i övrigt har den ingen effekt på markfloran. Det är just det förhållandet att jag inte i förväg hinner gå över de områden som skall besprutas och täcka över värdefulla buskar som gör att jag inte vill använda mig av flygbesprutning. Man kan behöva skydda värdefulla eller sällsynta arter såsom olvonbuskar eller t. ex. uppe i Tornedalen *Chamædaphne calyculata*, på svenska finnmyrten, som är mycket intressant ur växtgeografisk synpunkt.

Jag tror inte att flygbesprutning behöver vara farlig, under förutsättning att man använder den rätt. Men då skall det vara fråga om små områden. Jag sade i mitt huvudansförande att man förefaller ha blivit angripen av de stora ytornas psykos. Om det gäller små ytor och man sköter flygbesprutningen rätt skall vi inte fördöma metoden, för under sådana förhållanden tror jag att den är bra.

BJÖRN ELIASSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag talar inte om att enbart ersätta flygbesprutning med manuell röjning. Jag talar om att ersätta den kemiska bekämpningen i skogen med manuell röjning. Det är en metod som har visat sig vara alldeles utmärkt åtminstone i mina delar av landet.

Hans Wachtmeister sitter fortfarande på två stolar. Han talar om de ekonomiska uppoffringar som man måste göra för att avstå från kemisk bekämpning i skogsbruket. Jag skulle tippa att det rör sig om 5 eller 10 milj. kr. i skillnad mellan manuell röjning och kemisk bekämpning. När det gäller besprutning från mark och manuell bekämpning finns ingen skillnad, och man kan då gott använda manuell röjning. Den har nämligen enorma ekologiska fördelar framför den kemiska bekämpningen. Hans Wachtmeister

kan inte komma ifrån att lövskogen är betydelsefull för marknärlingsutbudet och för klimatet, att man får en rikare fauna med mer mångfald i en blandskog. Fortsätter man med kemisk bekämpning får man de rena barrskogarna på köpet – med en mycket begränsad flora och fauna.

”Slår blint”, säger Hans Wachtmeister. Det är alldeles riktigt. Kemikalier slår blint och är omöjliga att kontrollera. Vill man behålla ett lövträd efter en flygbesprutning får man täcka över det. Det rör sig om ca 800 tvåhjärtbladiga växter som är känsliga för fenoxisyror, och t. o. m. de enhjärtbladiga, barrträden, är känsliga för dessa medel. Det finns många bevis i det här landet på att man i skogsbruket – genom att spruta vid fel tillfälle, innan växten förvedats – har tagit död också på barrträden. Man har också gjort dem mer mottagliga för sjukdomar osv.

Sedan sade Hans Wachtmeister att besprutning skall ske på små ytor. Då är det omöjligt att spruta från flygplan! Det går inte i dag! Det är omöjligt att genomföra en så schablonmässig behandling av lövslyet. Det måste väl vara rätt svårt för Hans Wachtmeister att argumentera som miljövän samtidigt som han accepterar detta!

HANS WACHTMEISTER (m) kort genmäle:

Herr talman! Vad det gäller med den kemiska bekämpningen är att förskaffa barrplantorna sådant försprång att de kan utvecklas så att de kan hävda sig i konkurrensen gentemot slyet. Då räcker det inte med att man röjer en enda gång, utan man får återkomma med röjning kanske en gång varje år under 10–15 års tid. Då räcker det sannerligen inte med några 5 kr./ha i röjningskostnader, eller vad det var Björn Eliasson sade. Av någon anledning använder ni tydligen inte jordbruksflyget uppe i Norrland för att bekämpa bladmögel på potatis och annat. Hade ni gjort det hade ni fått se med vilken fantastisk skicklighet flygarna hanterar sina plan även när de besprutar små ytor. Det går alldeles utmärkt att bespruta mycket små ytor. Det gäller bara att se till att man har träd runt omkring det besprutade området, som fångar upp bekämpningsmedlet. Då klarar man även den saken.

Om vi skall ha landskapsbilden öppen och ha kvar de tvåhjärtbladiga växterna rekommenderas ofta att fåren skall ersätta kemikalierna. Fåren är absolut de allra värsta när det gäller att ta död på tvåhjärtbladiga växter, men av vördnad för vår statsminister vill jag inte dra in debatten på fåravel och landskapsvård.

BJÖRN ELIASSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Fortfarande är det ett visst gap mellan de stolarna. När Hans Wachtmeister tar upp frågan om konkurrens mellan lövsly och barrträd vill jag framhålla att den konkurrensen inte är bevisad. Det finns ju ingen konkurrens i naturen. Hans Wachtmeister skulle inse detta som den miljövän han vill göra gällande att han är.

Man kan inte komma ifrån att kemisk bekämpning åstadkommer obotliga och långsiktiga skador på miljön. Man kan inte heller komma ifrån att lövinslaget har betydelse för skogstillväxten, för marknärlingen, för att

*Användningen
av DDT inom
skogsbruket, m. m.*

Fredagen den
14 april 1978

*Användningen
av DDT inom
skogsbruket, m. m.*

förhindra insektsangrepp osv. I den utredning som gjorts beträffande DDT kan man finna att inga snytbaggangrepp har konstaterats efter det att man planterat barrskog på mark som har varit lövskogsbevuxen och att angreppen är mindre när det gäller blandskog. De här förhållandena är viktiga, och vi skall inte störa den ekologiska balansen i skogen i onödan bara därför att vi skall spara fem eller tio milj. kr. åt det svenska näringslivet.

Det är oroande att allt större arealer besprutas. Denna ökning sker på bekostnad av den manuella röjningen, dvs. på bekostnad av människors arbete i glesbygder, och på bekostnad av möjligheterna att tillvarata vad skogen ger; systemet med kemikalier innebär ju att man minskar den.

Andre vice talmannen anmälde att Hans Wachtmeister anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! Jag ber att få instämma i det anförande som Hans Wachtmeister för en stund sedan höll och i hans yrkande. Jag avser att i ett kort anförande möjligen komplettera Hans Wachtmeister när det gäller användningen av DDT i skogsbruket.

Jag vill med detta rikta kammarens uppmärksamhet på att vi ser helt olika på preparat som innehåller DDT, beroende på var de förekommer. Således omges användningen i naturen med så långt gående restriktioner som totalt förbud. Annorlunda förhåller det sig som bekant med preparat för bruk på människor.

För den som till äventyrs drabbas av huvudlöss finns det faktiskt preparat att köpa som på ett effektivt sätt råder bot på det eländet. Det kan tyckas att det borde vara en förhållandevis liten företeelse, men jag har undersökt hur det förhåller sig med det. Så många människor har behov av detta preparat att vi svenskar upphandlar 100 898 tuber varje år. Större och flitigare förbrukare kan skaffa sig en tub om 500 gr., och sådana köper vi till ett antal av 12 350, om jag minns rätt.

Någon säger sig väl omedelbart att det är skönt att det här medlet finns och att det i sammanhanget måste betyda fasligt litet. Det kan man kanske säga att det gör. Men jag vill ändå inte undanhålla kammaren att mängden verksam substans i den mängd av detta medel som svenska folket gnuggar sina huvuden med faktiskt inte är mindre än 80 kg.

Fortfarande säger kanske någon att det är fasligt mycket mindre än den mängd vi använde i skogsbruket på den tiden då vi fick göra det. Självfallet är det så. Sista året det förekom använde vi i runt tal 10 ton i skogsbruket.

Men vän av ordning noterar naturligtvis omedelbart att skallarnas areal faktiskt är mindre än arealen skog. Jag har tagit mig orådet före att försöka uppskatta arealen av ett människohuvud. Om man använder en tub med ett halvt gram DDT på ett människohuvud innebär det att koncentrationen per ytenhet blir så stor att den motsvarar 50 kg/ha i skogen. Det är mycket det – det vill jag göra kammaren uppmärksam på.

Senast DDT användes var motsvarande siffra för skogen 93 g/ha, alltså

något mindre än ett hekto. Skulle vi alltså behandla våra marker så illa som vi behandlar våra skallar – inte när vi får lössen men när vi bekämpar dem – skulle det faktiskt bli en ordentlig övergödsling med den typen av preparat.

Vi skogsodlar, om jag minns rätt, 168 000 ha. Alla dessa marker, framför allt i Norrland, är inte lika frekventa för snytbagge, varför den återhållsamhet som vi i vår motion ålagt oss på detta område säger oss att vi inte behöver använda DDT för alla dessa hektar. Men man kan tänka sig att DDT behövs för 100 000 hektar. Det menar vi är av så stor ekonomisk betydelse för skogsbruket att dispens i enlighet med vad vi har yrkat i vår motion har fög för sig.

Med detta anförande har jag bara velat rikta kammarledamöternas uppmärksamhet på det förhållandet att allt bruk av bekämpningsmedel ingalunda är en så fasligt farlig företeelse som herr Söderqvist för en stund sedan sade. Detta medel är i varje fall inte farligare än att vi smörjer våra skallar med det. Kanske skulle vi därför rent av ta risken att använda det i skogsbruket fram till den tid då vi har fått ett ordentligt ersättningsmedel.

Detta är en vädjan till kammarledamöternas sinne för proportioner och förhoppningsvis också deras pålitliga omdöme. Vi kanske kan ta risken att under ytterligare ett antal år doppa våra skogsplantor i detta bekämpningsmedel och därmed göra det svenska skogsbruket en stor tjänst utan att det skulle medföra någon allvarlig våda. Jag tror nämligen inte att de som här i landet svarar för den mänskliga hälsan tar så enorma risker när de tillåter oss att smörja våra skallar på det sätt som vi nu gör.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den moderata reservationen.

ERIK JOHANSSON i Hållsta (c):

Herr talman! I motionen 789 har jag tillsammans med några partikamrater tagit upp frågan om det moderna skogsbrukets driftmetoder från miljö- och energisynpunkt. Vi som driver skogsbruk vet att rent kortsiktigt ger barrskogen, där betingelserna för sådan skog är goda, det bästa ekonomiska utbytet. Därför strävar man efter att där bekämpa lövskogen. Vid behandling av större föryngringsytor sker detta för den enskilde brukaren förmånligast genom besprutning med kemiska medel från luften. Eftersom topografin växlar mellan högre och lägre belägna partier visar praktiskt skogsbruk att i en sänka är lövskogen ett måste för att vi där skall få någon skogsproduktion alls. Lövskogen har ju en dränerande verkan i sådana områden. Dessutom har vi på andra marker bekymmer med att få barrträdsplanteringen att helt lyckas på grund av angrepp från skadeinsekter, torka, gräs, sorkar m. m. I sådana luckor som uppstår har lövet absolut en uppgift.

En besprutning från luften slår blint. Barrskogen har också en försurande effekt på marken, och den effekten förvärras om vi påtvingar skogsmarken monokulturer av barrskog. Vi har ju problem med svavelnedfallets försurande effekt; inte bara våra vattendrag utan också barrskogen i vissa områden misstänks lida av detta. Lövskogen har däremot en rakt motsatt verkan. Dessutom ger lövavfallet en mullbildande och gödslande effekt som inte bör

Nr 120

Fredagen den
14 april 1978

*Användningen
av DDT inom
skogsbruket, m. m.*

Fredagen den
14 april 1978

*Användningen
av DDT inom
skogsbruket, m. m.*

underskattas. Vi tillgriper i allt högre grad handelsgödsel för att höja tillväxten i skogen. Lövinslaget kan hjälpa oss att komma bort från dessa båda problem och därmed minska de direkta kostnaderna. Läger vi därtill urlakningsriskerna för grundvattnet från sura kvävegödselmedel framstår lövskogen från miljösynpunkt som en naturens regulator.

Från energisynpunkt har lövskogen också blivit intressant. Ur alla slag av lövskog kan man framställa metanol. Utan större svårigheter lär det gå att blanda in 20 % metanol i bensinen till bilar av de senare årsmodellerna.

Lövvirket har också ett högt bränslevärde för bostadsuppvärmning. Men åtgärder från samhällets sida måste vidtas så att lövvirke och skogsavfall konkurrensmässigt blir intressant för energikonsumenter. Hur detta skall ske beror till största delen på politikerna. Vill vi ha ett miljöinriktat skogsbruk som ändå ger ekonomiskt godtagbara villkor för skogsbrukaren borde inte den här frågan vara särskilt svår att lösa.

Om man gör en summering av de negativa effekterna av att genom kemiska medel påtvinga vår skogsmark försurande trädslag och de oklara miljöeffekter som kemikalierna på lång sikt kan få på mark och människor och väger detta mot manuellt röjda och gallrade skogsbestånd och användande av de produkter som detta kan ge, anser jag att ingen riksolycka skulle ske om man beslutade förbjuda besprutning med kemiska medel från luften i avsikt att döda viss vegetation. Under 1977 flygbesprutades enligt uppgift ändå bara 28 900 hektar skog. Dessa besprutade hektar utgör en onödig källa till oro för bär- och svamplockande medborgare i vårt land.

Vi har ca 23,2 miljoner hektar produktiv skogsmark i vårt land. Om vi utgår från att vi har en hundraprocentig omloppstid i genomsnitt i vårt skogsbruk, skulle det innebära att vi fick 232 000 hektar förnygringsytor per år. Dessa ca 29 000 hektar som flygbesprutas skulle i så fall utgöra 8 % av kalyteverksamheten. Jag är därför litet förvånad över att en så skogssakkunnig, miljökunnig och biologiskt kunnig person som Hans Wachtmeister säger att om vi underlåter att spruta från luften får vi luckiga bestånd och måste röja varje år.

Jag säger tvärtom att vi får luckiga bestånd genom att bespruta. På den punkten skiljer vi oss alltså.

När det gäller påståendet att vi måste röja varje år vill jag säga att det något beror på tekniken för röjningen. I min skog röjer man så att man låter lövskärmen gå upp. Först röjer man lätt så att plantorna inte växer upp, och sedan slutröjer man några år därefter. På det sättet slipper man undan med två röjningar.

Under 1977 importerade vi olja för 15 miljarder kronor. En stor del av oljan användes för att producera pappersmassa, som vi f. n. säljer till utlandet med en förlust på 85 dollar per ton. I det läget tycker jag att det är felaktigt att använda lövskogen för att betunga Sveriges ekonomi med en sådan produktion. Det måste vara vettigare att använda lövskogen för energiproduktion.

Även om produktkontrollnämnden anser att kemisk bekämpning av skogen inte utgör några risker, så är många människor ändå oroade av den i

allt högre grad inom olika områden ökande användningen av kemikalier. Vi tillåter tvivelaktiga doseringsgränser inom många olika områden. Skogen är bara ett. Summan av det hela blir att varken människor, djur eller natur till sist orkar rätta till skadeverkningarna. Vi hamnar mer och mer i ett kemiskt giftsamhälle. Vi kan redan se effekterna av detta statistiskt genom att avläsa rapporter om en tilltagande ökning av cancer- och allergisjukdomar och att allt fler barn föds med mer eller mindre grava missbildningar. Experterna misstänker på goda grunder att det är de kemiska ämnena i vår miljö som är orsaken till detta. Hur många prövningar skall vi behöva ställas inför innan vi ser miljöproblemen i stort och handlar därefter?

Herr talman! Jag har inget yrkande, utan jag avvaktar innehållet i den proposition som förväntas i anledning av 1973 års skogsutrednings betänkande.

EINAR LARSSON (c):

Herr talman! Den areal som besprutades 1977 var – det har här lämnats lite olika uppgifter – 0.15 % av den totala skogsarealen. Jag tycker att det är viktigt att nämna den informationen.

Den framtida skogspolitiken utformning är naturligtvis av utomordentligt stor betydelse i en mängd olika avseenden. Det har här framhållits tidigare av Björn Eliasson. Det har betydelse för sysselsättning, ekonomi, valutabalans, regionalpolitik och givetvis även för natur, miljö samt människors hälsa, trivsel och harmoni. Det är helt klart att denna utomordentligt viktiga naturtillgång skall vara föremål för en hushållning där man har vägt in alla dessa utomordentligt viktiga faktorer.

Hela detta problemkomplex blir ju också föremål för en övergripande bedömning i samband med behandlingen av skogsutredningens förslag. Utskottet har därför valt att inte nu låsa sig för något ställningstagande i detaljer.

Sedan vill jag gärna uttrycka full förståelse för att det föreligger en viss otålighet på olika håll. Det finns de som vill spruta litet mer och de som vill spruta litet mindre. Och det finns säkert många intressanta och viktiga argument för de olika bedömningarna.

Inte bara med hänsyn till riksdagens arbetssituation just nu utan också och desto mer med hänsyn till att detta utomordentligt stora och viktiga utredningsmaterial nu befinner sig i ett skede där det är föremål för remissförfarande, och där vi helt klart kan vänta oss en proposition i början av 1979 och därefter ett ställningstagande av riksdagen, så tycker jag att det skulle vara fel av jordbruksutskottet att gå in och besluta om detaljer, som var för sig kan ha nog så stora och långtgående verkningar på totalresultatet.

Jag vill erinra om att i de fall där tillräckliga skäl skulle föreligga för detaljgripanden, exempelvis vad gäller DDT, så har produktkontrollnämnden riksdagens fullmakt i det sammanhanget.

Det är angeläget att stryka under att vi här har bestämt oss för ett principiellt förfarande, där riksdagen beslutat om en ramlagstiftning som ger fullmakt åt det verkställande verket att fatta detaljbesluten. Och det har ännu

Nr 120

Fredagen den
14 april 1978

*Användningen
av DDT inom
skogsbruket, m. m.*

inte funnits tillräckliga skäl för att ändra på de principerna.

Jag vill också nämna att sedan några år sker ett registreringsförfarande inom produktkontrollnämnden enligt principen om den omvända bevisbördan. Jag nämner detta eftersom motsatsen felaktigt påstods i debatten tidigare.

Jag vill, herr talman, med detta säga att utskottsmajoriteten har stannat för ett ställningstagande som kan sägas befinna sig någonstans mitt emellan längre gående krav på både ena och andra sidan om utskottsmajoritetens ställningstagande. Jag tycker att det är en viss borgen för balans och förnuft, som ger mig anledning att yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionerna nr 269 av Björn Eliasson m. fl. och nr 789 av Erik Johansson i Hållsta m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Oswald Söderqvist begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 15 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionerna nr 269 av Björn Eliasson m. fl. och nr 789 av Erik Johansson i Hållsta m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Oswald Söderqvist begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 227
Nej - 29
Avstår - 6

Tage Adolfsson (m) anmälde att han avsett att rösta ja men markerats ha avstått från att rösta.

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Hans Wachtmeister m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Hans Wachtmeister begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 15 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Hans Wachtmeister m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Hans Wachtmeister begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 216
Nej - 43
Avstår - 2

§ 12 Om det statliga stödet till tidningar och tidskrifter på andra språk än svenska

Budgetministern INGEMAR MUNDEBO erhöll ordet för att besvara *Olle Wästbergs* i Stockholm (fp) den 29 mars anmälda fråga, 1977/78:365, och anförde:

Herr talman! Olle Wästberg i Stockholm har frågat mig om jag anser att erfarenheterna av reglerna för bidrag till tidningar på andra språk än svenska motiverar en omprövning av regeln om att ett villkor för stödet skall vara att publikationens innehåll i huvudsak berör förhållandena i Sverige.

Statens stöd till tidningar och tidskrifter motiveras i första hand av deras betydelse för den demokratiska processen i vårt samhälle. Det särskilda stödet till invandartidningar tillkom främst för att vissa invandrargrupper inte skulle missgynnas. Det gäller de invandrare som har kommit till Sverige under senare år och ännu inte har hunnit lära sig svenska så väl att de kan följa den politiska debatten i svenska dagstidningar och tidskrifter. Därför utgår stödet enbart till sådana tidningar som riktar sig till invandrare och språkliga minoriteter i Sverige och som huvudsakligen innehåller material om svenska förhållanden.

Jag har inte nu funnit några avgörande skäl som motiverar en omprövning av denna regel.

OLLE WÄSTBERG i Stockholm (fp):

Herr talman! Jag vill tacka budgetministern för svaret.

Det är en viktig regel för presstödet att det inte skall vara beroende av innehållet i den publikation som får stöd, och detta skall gälla alla sorters presstöd till alla sorters tidningar.

Mot den bakgrunden är det olyckligt att man i den förordning som reglerar presstödet till invandartidningar har fört in bestämmelsen, att för att få stöd måste en minoritetstidning i huvudsak behandla svenska förhållanden. Det kravet kan kanske vara rimligt för många invandartidningar, men det är inte

Nr 120

Fredagen den
14 april 1978

*Om det statliga
stödet till tidningar
och tidskrifter på
andra språk än
svenska*

Fredagen den
14 april 1978

*Om den framtida
sysselsättningen i
Västernorrlands
län*

desto mindre förkastligt när det gäller flera viktiga minoritetsgrupper, främst balterna. Balterna kom som regel till Sverige för länge sedan, de har anpassat sig hyggligt till svenska förhållanden och de kan läsa om svenska förhållanden i svenska tidningar. De baltiskspråkiga tidningarna konkurrerar därför inte med nyheter om svenska förhållanden. Det rimliga är i stället att de ägnar huvudintresset åt vad som händer i hemländerna, och det är också de nyheterna som dessa tidningars läsare i första hand vill ha. Men det säger förordningen nej till.

Ingemar Mundebo säger nu att syftet med det här prestödet är att man inte skall missgynna nytillkomna invandrare. Nej, det är det faktiskt inte, utan syftet är att vi skall få publikationer på invandrarnas egna språk för att de skall kunna behålla kontakten med sina hemlandskulturer. Det finns också rent principiella skäl, som att alla sorters tidningar bör stödjas.

De nuvarande reglerna leder till att antingen missgynnas de baltiskspråkiga tidningarna, och det är olyckligt, eller också dirigerar staten innehållet. Frågan är då, varför man från statligt håll skall styra informationen i minoritetstidningar, när inga motsvarande regler gäller för den svenskspråkiga pressen, om detta verkligen är förenligt med tryckfrihetsförordningens anda och, till sist, hur detta skall övervakas. Vem skall bestämma att det tidningen behandlar verkligen är utländska eller svenska förhållanden? Är det invandrarverket eller någon annan?

Den här regeln får en otillfredsställande effekt, hur den än tolkas och hur den än används. Det rimliga vore att invandartidningarna fick stöd på samma sätt som andra tidningar, oavsett innehållet.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 13 Om den framtida sysselsättningen i Västernorrlands län

Budgetministern INGEMAR MUNDEBO erhöll ordet för att besvara *Martin Olssons* (c) den 3 april anmälda fråga, 1977/78:378, och anförde:

Herr talman! Martin Olsson har frågat mig om regeringen överväger åtgärder för att genom om- eller nylokalisering av statlig verksamhet kompensera Västernorrlands län för bortfall av arbetstillfällen som nedläggningen av Lv 5 kommer att innebära.

Jag vill till att börja med erinra om att de personalminskningar inom försvaret som genomförs och planeras främst är resultat av en nödvändig rationaliseringsverksamhet, som måste pågå fortlöpande och avse hela den offentliga sektorn. Strukturförändringar inom försvarsmakten i form av bl. a. förbandsindragningar ingår som ett led i regeringens målmedvetna strävan att hålla kostnaderna för den offentliga verksamheten nere.

Jag vill också erinra om att *Sundsvalls kommun* tillförts statlig verksamhet genom 1971 och 1973 års riksdagsbeslut om omlokalisering av viss statlig verksamhet från Stockholm. Under perioden 1974–1980 flyttar centrala studiestödsnämnden, statens personalpensionsverk och delar av riksförsäk-

ringsverket och patent- och registreringsverket med över 700 anställda till Sundsvall. Tillskottet av statlig verksamhet är således betydligt större än den avtrappning som blir följden av Lv 5:s nedläggning i början av 1980-talet.

De sysselsättnings- och regionpolitiska synpunkterna måste tillmätas stor betydelse vid nyetablering av statlig verksamhet samt vid omorganisationer och rationaliseringar. Frågan om den geografiska placeringen måste emellertid alltid avgöras från fall till fall när frågan blir aktuell och då också med hänsyn till den berörda verksamhetens förutsättningar. Några ytterligare beslut utöver dem jag nämnt beträffande om- eller nylokalisering av statlig verksamhet till Västernorrlands län är emellertid f. n. inte aktuella.

MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Jag vill tacka budgetministern för svaret på min fråga om arbetstillfällena som ersättning för det bortfall som kommer att ske då Lv 5 läggs ned.

Västernorrlands län har ju under en lång följd av år haft stora svårigheter att hålla sysselsättningen uppe, och med det har följt att befolkningstalet sjunkit, bortsett från de allra senaste åren. Sysselsättningsgraden i länet ligger avsevärt under riksgenomsnittet. För att stödja sysselsättningen i länet har stora samhällseliga insatser gjorts. Inget annat län har exempelvis fått så stor andel av det statliga regionalpolitiska stödet i form av lokaliseringslån och bidrag som Västernorrland. Jag kan nämna att t. o. m. i somras – den 30 juni – hade nära 700 miljoner tillförts länet, och man hade därigenom fått ca 5 000 nya arbetstillfällena. Andra samhällsinsatser för att öka sysselsättningen är om- och nylokalisering av statlig verksamhet, som statsrådet nämnde i svaret.

Med hänsyn till det stora behovet av statliga insatser för att klara sysselsättningen förväntar det många att regeringen fann det nödvändigt att föreslå en nedläggning av Lv 5. Men det förslaget godtogs av en stor majoritet i riksdagen, och jag skall inte ta upp någon debatt om det nu. I stället vill jag konstatera att riksdagsbeslutet kommer att genomföras 1982, och därigenom bortfaller då mer än 200 tjänster vid Lv 5. Den verksamhet Lv 5 bedriver anses dessutom ge underlag för 150 à 200 sysselsättningstillfällena i service-närings- m. m.

Propositionen tog ju inte upp frågan om arbetstillfällena som ersättning för bortfallet, och inte heller i debatten diskuterades detta. Jag har med min fråga velat ta upp spørsmålet i vad mån regeringen nu som compensation övervägde några speciella åtgärder. Och låt mig fastslå att självklart anser befolkningen i länet att när en statlig verksamhet läggs ned bör denna ersättas av långsiktigt lika säkra arbetstillfällena. De allra flesta nya arbetstillfällena som skapas inom näringslivet genom lokaliseringstödet behövs för att förhindra en fortsatt negativ utveckling, och därför erfordras speciella satsningar för att kompensera Lv 5:s nedläggning. Skall det hinna ske behöver det börja planeras nu. Fyra år är inte så lång tid, och det har redan gått ett halvt år sedan regeringen bestämde sig för att föreslå riksdagen att lägga ned Lv 5.

Statsrådet hänvisar till att vi har fått viss omlokalisering av verksamhet till

Nr 120

Fredagen den
14 april 1978

*Om den framtida
sysselsättningen i
Västernorrlands
län*

Fredagen den
14 april 1978

*Om den framtida
sysselsättningen i
Västernorrlands
län*

Sundsvall och även till länet i övrigt. Men de arbetstillfällena har ju tillkommit därför att länet behövde sådana arbetstillfällen – de har inte tillkommit för att kompensera senare indragningar av annan statlig verksamhet.

Jag – och jag tror många med mig – upplever det här som att samhället så att säga ger med den ena handen och tar igen med den andra. Jag vill fråga statsrådet om det ändå inte vore lämpligt att ett område som har drabbats av regementsnedläggning får förtur när det gäller nylokalisering av statlig verksamhet.

Budgetministern INGEMAR MUNDEBO:

Herr talman! Jag har stor förståelse för önskemålet om och behovet av ytterligare arbetstillfällen i Västernorrlands län.

Låt mig då än en gång understryka att genom de omläggningar som har beslutats tillförs länet drygt 700 nya arbetstillfällen. Det handlar också om verksamheter i expansion, vilket kanske även framdeles kan komma att påverka antalet arbetstillfällen i positiv riktning.

Sedan vill jag emellertid säga att vi inte kan hantera omlokaliseringsverksamheten så statiskt att man, om man vid någon tidpunkt finner skäl att omlokalisera en verksamhet med låt oss säga 100 arbetstillfällen, vid ungefär samma tidpunkt måste tillföra samma ort ungefär lika många arbetstillfällen för att uppnå sysselsättningsbalans. En rad olika omständigheter får sammanvägas vid varje enskilt beslut om lokalisering, och den utgångspunkten måste också gälla Sundsvallsområdet och Västernorrlands län.

Men låt mig än en gång understryka att vi självfallet har sysselsättningsaspekterna aktuella för oss när det gäller olika delar av landet varje gång det gäller att besluta var en statlig verksamhet skall förläggas.

MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Jag tackar för synpunkterna.

Jag vill emellertid erinra om, att när det gäller utvecklingen och målen för Västernorrlands län, har man ändå räknat med att befolkningen skall öka. Därför behövs det också en ökning av sysselsättningen. Regementsnedläggningen är emellertid en åtgärd som verkar i motsatt riktning, vilket är synnerligen beklagligt från länets synpunkt.

Självfallet kan man inte begära att det skall bli en exakt kompensation vid just den tidpunkt då en nedläggning äger rum. Men jag tror i alla fall att det skulle vara positivt, inte bara från sysselsättningsynpunkt utan också från allmän synpunkt, om samhället vinnlade sig om att när verksamheter dras in även kompensera med andra verksamheter av ungefär lika stor omfattning, naturligtvis helst större.

Jag vill betona att det har gjorts mycket för Västernorrlands län, men detta har skett därför att behoven har varit så stora i länet, och de kommer av allt att döma att vara mycket stora även i fortsättningen. Därför vill jag återigen vädja till regeringen att den, när det är aktuellt med någon ny statlig

verksamhet som lämpligen skulle kunna läggas utanför huvudstadsområdet, allvarligt överväger att ordna förläggning till Västernorrlands län.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 14 Anmälades och bordlades

Propositioner

1977/78:176 om redovisning av verksamheten inom den nämnd som avses i särskilt huvudavtal för den offentliga sektorn

1977/78:178 med förslag till lagstiftning om marknadsföringen av alkohol-drycker och tobaksvaror

§ 15 Anmälades och bordlades

Motioner

1977/78:1888 av *Kurt Hugosson*

med anledning av propositionen 1977/78:125 med förslag om tilläggsbudget III till statsbudgeten för budgetåret 1977/78

1977/78:1889 av *Lars Werner m. fl.*

med anledning av propositionen 1977/78:139 om försvarsmaktens hälso- och sjukvård i fred

1977/78:1890 av *Lars Werner m. fl.*

med anledning av propositionen 1977/78:146 om olympiska vinterspel i Sverige år 1984

1977/78:1891 av *Nils Hörberg*

med anledning av propositionen 1977/78:156 med förslag till passlag

1977/78:1892 av *Arne Fransson m. fl.*

1977/78:1893 av *Ivan Svanström och Karl-Eric Norrby*

med anledning av propositionen 1977/78:159 om ändring i lagen (1966:413) om vapenfri tjänst, m. m.

1977/78:1894 av *Frida Berglund m. fl.*

med anledning av propositionen 1977/78:164 om åtgärder mot ungdomsarbetslöshet

1977/78:1895 av *Lars Werner m. fl.*

med anledning av propositionen 1977/78:165 om värdesäkert lönsparande

1977/78:1896 av *Kurt Hugosson m. fl.*

1977/78:1897 av *Marianne Jönsson m. fl.*

1977/78:1898 av *Bernt Nilsson m. fl.*

1977/78:1899 av *Rune Torwald m. fl.*

med anledning av propositionen 1977/78:167 om inrättande av en delegation för samordning av havsresursverksamheten

Nr 120

Fredagen den
14 april 1978

*Om den framtida
sysselsättningen i
Västernorrlands
län*

1977/78:1900 av *Karl Erik Olsson m. fl.*

med anledning av propositionen 1977/78:170 omfristående länsdomstolar

§ 16 Anmäldes och bordlades

Konstitutionsutskottets betänkande

1977/78:35 med anledning av granskning av statsrådets tjänstutövning och
regeringsärendenas handläggning

Finansutskottets betänkanden

1977/78:16 med anledning av propositionen 1977/78:100 bilaga 2 såvitt avser
finansfullmakten jämte motion

1977/78:20 med anledning av i propositionen 1977/78:100 framlagda förslag
om vissa anslag för budgetåret 1978/79 inom ekonomidepartementets
verksamhetsområde jämte motioner

1977/78:23 med anledning av i propositionen 1977/78:100 framlagda förslag
om vissa anslag för budgetåret 1978/79 inom budgetdepartementets
verksamhetsområde jämte motioner

1977/78:24 med anledning av i propositionen 1977/78:100 behandlade för
flera huvudtitlar gemensamma frågor såvitt avser begränsning i myndig-
heternas rätt att meddela föreskrifter, anvisningar eller råd

1977/78:25 angående verkställd granskning av riksgäldskontorets förvaltning
jämte motion

1977/78:26 med anledning av riksdagens revisorers verksamhetsberättelse år
1977

Lagutskottets betänkanden

1977/78:20 med anledning av motioner om en ny aktiebolagslag m. m.

1977/78:23 med anledning av motioner om barns rättsliga ställning

Socialutskottets betänkande

1977/78:26 med anledning av motioner om vissa abortfrågor

Trafikutskottets betänkande

1977/78:21 med anledning av motioner om vissa transportfordons utrust-
ning, m. m.

Jordbruksutskottets betänkanden

1977/78:16 med anledning av motion om normer för buller från motor-
fordon

1977/78:17 med anledning av motion om rätt för veterinär att i vissa fall få
anlita helikopter

1977/78:18 med anledning av motion om lån till investeringar inom trav- och
galoppporten

1977/78:19 med anledning av propositionen 1977/78:107 om godkännande
av överenskommelser mellan Sverige och Finland om fiske och om vissa
gränsfrågor

1977/78:20 med anledning av propositionen 1977/78:108 om godkännande av 1977 års internationella sockeravtal

Näringsutskottets betänkande

1977/78:52 med anledning av propositionen 1977/78:133 om ändring i lagen (1968:576) om Konungariket Sveriges stadshypotekskassa och om stadshypoteksföreningar, m. m.

Civilutskottets betänkande

1977/78:25 med anledning av motion om ändring av benämningen Kopparbergs län till Dalarnas län

Nr 120

Fredagen den
14 april 1978

Anmälan av interpellationer

§ 17 Anmälan av interpellationer

Anmäldes och bordlades följande interpellationer som ingivits till kammarkansliet

den 14 april

1977/78:162 av *Bernt Nilsson* (s) till industriministern om sysselsättningen inom den manuella glasindustrin:

Den 9 mars 1978 lämnade industriministern mig i riksdagen svar på en av mig ställd fråga angående sysselsättningen vid glashyttan i Björkshult. I svaret och debatten i övrigt meddelade industriministern att "jag är självfallet medveten om att arbetsmarknadsläget i Högsby kommun är utomordentligt ansträngt". "Den första förutsättningen som angavs för denna ansökan har vi underkänt därför att det inte fanns realistisk bakgrund för den. Kan man hitta en sådan är vi naturligtvis beredda att stödja projektet."

Hur bedömningen av ansökan vid detta tillfälle gjordes, vilka faktorer som medtagits och påverkat beslutet angavs inte. Helt nyligen behandlade länsstyrelsen i Kalmar län en ny ansökan om lokaliseringsstöd till glashyttan i Björkshult, varvid den enhälligt bifölls. Härvid påvisades genom en utredning utförd av länsstyrelsen att det samhällsekonomiskt var lönsamt att satsa på detta projekt. Den realistiska bakgrunden är således angiven denna gång.

Vid det nämnda tillfället gav industriministern också följande besked: "Det finns en plan i strukturprogrammet för den manuella glasindustrin, som är en ganska ambitiös satsning på en samordning av branschen när det gäller råvaruproduktionen och när det gäller att stärka företagens exportansträngningar."

Mycket är relativt och värderingarna kan vara olika. De anställda och deras organisationer anser att regeringen inte följer utvecklingen och påverkar den på ett acceptabelt sätt. Hela branschen är nu inne i en besvärlig kris, där antalet anställda varje år minskar med 200–300. Det efterlyses snabba

Fredagen den
14 april 1978

Anmälan av interpellationer

åtgärder om inte hela den manuella glasbranschen skall rasa samman.

Med det anförda vill jag ställa följande frågor till industriministern:

1. Vill regeringen *nu* medverka till att de anställda på glashyttan i Björkshult ges fortsatt sysselsättning vid hyttan?
2. Är regeringen beredd att snabbt lägga fram en realistisk utvecklingsplan som anger hur den manuella glasindustrins framtid skall säkras?

1977/78:163 av *Rolf Hagel* (apk) till utrikesministern om regeringens inställning till förslag i FN om förbud mot tillverkning av neutronvapen:

En mycket bred svensk opinion har uttalat sig mot president Carters planer på tillverkning av neutronbomben. Den svenska folkriksdagen, i vilken en stor del av Sveriges freds-, ungdoms- och kvinnoorganisationer deltog, uttalade sig mycket klart för att vårt land skulle kräva ett förbud mot bomben. Talet om neutronbombens humanitet uppfattas av allt fler som höjden av cynism. Därest neutronbomben kommer till tillverkning innebär detta att vapenarsenalen utökas och att tröskeln för kärnvapenkrig sänkes. Den svenska regeringen har vid olika tillfällen uttalat sig mot neutronbomben och pekat på att den innebär en fortsättning på en kapplöpning mellan vapen och motvapen. Att denna utveckling försvårar möjligheten att skapa trovärdiga nedrustningsavtal har regeringen tidigare framhållit. President Carters senaste tillkännagivande innebär inget annat än att beslutet om produktion av neutronbomben t. v. bordlagts. Enligt uppgifter i pressen har nu framskymtat att regeringen är beredd att ompröva sin inställning till neutronbomben.

På FN:s extra nedrustningssession i maj månad kommer det att läggas förslag om förbud mot tillverkning av neutronbomben. De uppgifter som framkommit i pressen gör gällande att den svenska regeringen inte skulle stödja ett sådant krav. Motiveringen för den som jag uppfattar ändrade attityden från regeringen skulle vara att det ej visat sig möjligt att skapa en tillräckligt kraftig opinion mot neutronvapnen och ej heller en tillräckligt stor majoritet i FN bakom ett ställningstagande om ett förbud.

Med hänvisning till det anförda vill jag till utrikesminister Karin Söder ställa följande fråga:

Hur kommer den svenska representationen på FN:s extra nedrustningssession att ställa sig till ett förslag om förbud mot tillverkning av neutronvapen?

1977/78:164 av *Rune Ångström* (fp) till arbetsmarknadsministern om Umeå-filialen för arbetsmedicinska avdelningen vid arbetarskyddsstyrelsen:

År 1974 inrättades i Umeå en filial för arbetsmedicinska avdelningen vid arbetarskyddsstyrelsen. På regionalplanet fästes då stora förhoppningar vid filialens verksamhet, då behovet av en laboratorieenhet inom det arbetsmedicinska området i övre Norrland syntes vara mycket stort. Uppbyggnaden av filialen är nu i vissa avscenden slutförd, men beträffande vissa avdelningar – den medicinska och den psykologiska – har verksamheten av personalskäl

ännu inte kommit i gång.

För de delar av filialen som nu är i funktion har utvecklingen i hög grad besannat det behov som tidigare förutsågs och varit mycket positiv. Vid den kemiska enheten har stora insatser nedlagts för att utveckla metoder lämpade för de viktiga arbetshygieniska undersökningarna. Vid de arbetsfysiologiska och tekniska enheterna har ett högklassigt praktiskt vetenskapligt arbete kommit till stånd. På bullerområdet utgör filialens tekniska enhet arbetarskyddsstyrelsens enda laboratoriemässiga forskningsenhet, och filialen anlitas därför för sådana frågor över hela landet.

Som ett uttryck för det stora behovet av en arbetshygienisk laboratorieinstitution i övre Norrland kan också tas det påfallande stora intresset för filialens verksamhet som har kommit till uttryck vid de s. k. kontaktdagarna. Vid dessa har såväl år 1976 som 1977 samlats inte mindre än omkring 600 deltagare representerande olika sorters industrier med företrädare för företagare och skyddsombud samt skyddsingenjörer och företagsläkare.

Mot den här tecknade bakgrunden har jag med förvåning iakttagit att framtidsplaneringen av filialens arbete i realiteten synes ha stoppats medan den för arbetarskyddsstyrelsen i övrigt har varit mycket positiv.

Med hänvisning till det anförda vill jag till arbetsmarknadsministern ställa följande frågor:

1. Varför har Umeåfilialen som enda enhet inom arbetarskyddsverket de facto satts på snålkost då det gäller utveckling?

2. Finns någon plan för de kommande åren beträffande utbyggnaden av Umeåfilialens verksamhet?

§ 18 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 13 april

1977/78:411 av *Evert Svensson* (s) till statsministern om rätten för svenska medborgare med polsk härkomst att besöka Polen:

Svenska medborgare med polsk härkomst har i dagarna vägrats inresa till Polen. Motiveringen tycks vara att de är judar.

Självklart kan vi från svensk sida inte acceptera att våra medborgare behandlas annorlunda på grund av ras, tro eller tidigare medborgarskap. Enligt uppgifter i pressen förde statsministern denna fråga på tal vid sitt besök i Polen.

Vill statsministern inför kammaren redogöra för dessa samtal och resultaten av överläggningarna med den polska statsledningen?

Nr 120

Fredagen den
14 april 1978

*Meddelande om
frågor*

Fredagen den
14 april 1978

*Meddelande om
frågor*

1977/78:412 av *Georg Andersson* (s) till utbildningsministern om Solviks folkhögskola:

Enligt referat i tidningar och radio uttalade utbildningsministern Jan-Erik Wikström vid framträdande i Lycksele den 8 april att han personligen anser att Solviks folkhögskola, som nu är filial till Strömbäcks folkhögskola, bör få bli självständig.

Med anledning härav ber jag att till utbildningsministern få ställa följande fråga:

När kommer regeringen att besluta att Solviks folkhögskola ges en självständig ställning?

1977/78:413 av *Hans Nyhage* (m) till statsrådet Ingegerd Troedsson om förbud mot kostnadsfritt tillhandahållande av oregistrerade läkemedel:

Det har framkommit att ett läkemedelsföretag försett ett sjukhus med ett oregistrerat läkemedel flera år efter det att tillstånd till klinisk prövning av läkemedlet upphört att gälla. Detta måste anses strida mot läkemedelsförordningen då det gäller att skydda allmänheten mot icke godkända preparat. Där förutsätts emellertid att det är fråga om försäljning. I det aktuella fallet har tillhandahållandet skett kostnadsfritt. Lagtexten måste därför anses bristfällig i nämnda avseende med hänsyn till de rättssäkerhetskrav man som patient måste kunna ställa.

Vilka åtgärder avser statsrådet vidta i syfte att hindra även kostnadsfritt tillhandahållande av oregistrerade läkemedel, som inte är under klinisk prövning?

den 14 april

1977/78:414 av *Ingemar Konradsson* (s) till industriministern om förutsättningarna för fortsatt drift vid Bastjärnsgruvan i Ljusnarsbergs kommun:

Ägarna till Bastjärnsgruvan i Ljusnarsbergs kommun har frånträtt förhandlingarna med arbetstagarorganisationerna om fortsatt drift och beslutat om nedläggning av gruvan. Industridepartementet har uppvaktats i ärendet.

Med anledning av detta anholder jag att till industriministern få ställa följande fråga:

Vilka bedömningar har industridepartementet gjort om förutsättningarna för fortsatt drift i gruvan eller en förlängning av brytningen i avvaktan på utredning om de mellansvenska järnmalmsgruvornas framtid?

1977/78:415 av *Oswald Söderqvist* (vpk) till arbetsmarknadsministern om situationen för chilenska flyktingar:

Inom kort kommer regeringen att fatta ett beslut som kan komma att få ödesdigra följder för de chilensare som f. n. befinner sig här i landet i väntan på uppehållstillstånd.

Regeringen har att ta ställning till sju s. k. typfall, dvs. sju chilensare som invandrarverket har sagt inte skall få stanna här utan skickas tillbaka till Chile.

Regeringsbeslutet kommer inte bara att handla om de sju personerna, utan även om vilken linje man skall tillämpa gentemot chilenska politiska flyktingar. Ett regeringsbeslut som följer samma linje som den invandrarverket nu tillämpar kommer att innebära att 150–200 chilensare kommer att skickas tillbaka till Chile – det land de lämnat på grund av förföljelse och fruktan för förföljelse. Många av dem har väntat på besked i ett år eller mer. I värsta fall kommer vi att få uppleva samma klappjakt på chilensare som på assyrier. Beslutet betyder naturligtvis också att det i framtiden blir svårare för flyktingar som söker sig hit.

Invandrarverket påstår att situationen i Chile till den grad förändrats, att de som skickas tillbaka dit inte löper någon risk för förföljelse. Detta påstående är helt ogrundat; i Chile fortsätter förföljelsen och det politiska förtrycket – ett av många bevis för det är de chilensare som söker politisk asyl i bl. a. Sverige.

Med hänvisning till det anförda vill jag fråga arbetsmarknadsministern:

Är det så att situationen i Chile har så förändrats till det bättre att chilenska flyktingar som befinner sig här eller söker sig hit kan sändas tillbaka utan risk för förföljelse?

§ 19 Kammaren åtskildes kl. 15.23.

In fidem

BENGT TÖRNELL

/Solveig Gemert

Nr 120

Fredagen den
14 april 1978

*Meddelande om
frågor*